

Prepočasni premiki

Mladino, ki danes živi na kmetijah, na vasi in je zaposlena v kmetijskih organizacijah, zanimajo trenutne gospodarske razmere v kmetijstvu; prav tako, ali še bolj, pa želi vedeti, kakšen bo njen jutrišnji dan. Sprašuje se, kje lahko najde podlago, ki ji naj odpira lepše upe za prihodnost. Zato torej so tudi problemi mladih ljudi v kmetijstvu del celote, torej vsega, kar je povezano z gospodarskimi, socialnimi in političnimi razmerami v kmetijstvu. Vemo pa, da so prepočasni premiki na tem področju. Prepočasi odkrivamo vzroke za neurejene razmere in mlačen je odziv na pojave nedoslednega uresničevanja stališč, ki ne trpe odlašanja.

Kmečki glas — 3. III. 1971

Javni obračun?

Prof. dr. Rajko Tomović, znan jugoslovanski javnosti kot izumitelj »umetne roke«, je zelo aktiven v zvezni skupščini.

Kot poslanec ima zelo velike pomisleke glede zahtev o zvišanih cenah za železniške in poštne storitve. Tomović namreč meni, da je »železnica že trikrat po vojni spremenila tehnologijo poslovanja: imela je parne, dizelske in električne lokomotive, zamude pa so še zmerom več ali manj istek«. — Po njegovem mnenju je podobno tudi s pošto, zato naj bi se za vsako modernizacijo dajali javni obračuni.

Tovariš, 2. III. 1971

Izvoz mesa pod planom

Po planu naj bi izvoz govejega mesa v letu 1970 znašal 80.000 ton in dosegel vrednost 81 milijonov dolarjev, dejansko pa smo lani izvozili le 47.000 ton govejega mesa in z izvozom iztržili vsega 57,4 milijona dolarjev. Istočasno je namesto planiranih 30.000 ton v vrednosti 20 milijonov dolarjev izvoz živih govedov dosegel količino le 23.000 ton in vrednost okrog 16,5 milijona dolarjev.

Gospodarski vestnik — 5. 3. 1971

V ladjedelstvu je Jugoslavija na 12. mestu

Po podatkih Lloydovega registra je Jugoslavija po uspehih doseženih lani v ladjedelstvu na svetu na 12. mestu. Jugoslovanske ladjedelnice so v letu 1970 izdelale ladje s skupno tonažo 393.000 ton, kar je za okoli 16.000 ton manj kot v letu 1969. Za Jugoslavijo so po tonaži ladij splavljenih v morje lani bile še ZDA, Vzhodna Nemčija, Finska in druge dežele.

Borba — 4. III. 1971

Razdelili so si 25.000 dinarjev

Sindikalna podružnica uslužbencev javne uprave občine Vrhnika je nekoliko pozno in okoli ovinkov zvedela, da si je šest uslužbencev proti koncu lanskega leta samovoljno in brez vednosti sveta delovne skupnosti SO Vrhnika razdelilo iz sklada osebnih prispevkov 25.000 dinarjev. Denar so si razdelili načelnik oddelka za gospodarstvo, načelnik oddelka za obče in družbene službe, načelnik davčne uprave, šef oddelka za narodno obrambo, tajnik občinske skupščine in šef urada tajnika.

Vse kaže, da s tem še niso bili zadovoljni, pa so na predlog načelnika davčne uprave bili deležni tudi gibljivega dela v višini 40 odst. ene mesečne plače. Svet je to odobril, ker predlagatelj kot glavni finančni poročevalec ni obvestil samoupravnega organa, da so načelniki že sprejeli eno stodstotno plačo.

Dnevnik — 5. III. 1971

Kje so vzroki vsega tega?

Na nekaterih srednjih šolah je bilo v polletju slabo ocenjenih celo preko 69 odst. dijakov. Na slovenskih gimnazijah je v poprečju 30 odst. negativnih. Gimnazija Ajdovščina beleži 55,6 odst. negativnih. Gradbena tehnična šola v Ljubljani 62,1 odst. negativnih. Poklicna gumarska šola Kranj 52 odst. negativnih. Učni rezultati na filozofski fakulteti in pedagoških akademijah so katastrofalni. Govorimo o tem, da 40 odst. otrok ene generacije še vedno ne konča osemletke, in se sprašujemo, ali je masa naše mladine res tako omejeno intelektualno razvita.

Delavska enotnost — 6. III. 1971

TV-15 GLASILO ZZB NOV IN ZRVS SLOVENIJE

LETO IX — št. 11

11. III. 1971

•TV-15• izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec v Ljubljani, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV Slovenije in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije. Glavni in odgovorni urednik FRANCE ŠUSTERŠIČ — Tisk in klišej CPG •Delo• Ljubljana. Titova cesta 35 — Letna naročnina 32 dinarjev, za inozemstvo 60 dinarjev — Posamezna številka v kolportaži 80 par — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava •TV-15•, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI ali na tekoči račun 501-8-29 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo

Ustavne spremembe — utrditev temelja jugoslovanske skupnosti

Minuli teden je predsedstvo Zveze komunistov Jugoslavije posvetilo svojemu XVI. sejo zgodovinsko pomembni razpravi o osnutku ustavnih amandmajev (sprememb ustavnih določil), ki jih je pripravila posebna koordinacijska komisija. Po tej razpravi se začne splošna razprava o ustavnih spremembah po vsej državi. Predsednik Tito je na seji izrekel upanje, da bodo predlagane ustavne spremembe vsestransko podprli — delavski razred, občani in družbene organizacije, saj se gre za dogovor naprednih družbenih sil z ZKJ na čelu. Na seji predsedstva ZKJ je tovariš Edvard Kardelj z obsežno utemeljitvijo osnutka amandmajev razčlenil naš dosednji družbeni razvoj, opozoril na bistvene značilnosti sedanje naše družbene ureditve, opozoril, kaj terja nujne spremembe za nadaljnjo rast jugoslovanske skupnosti na samoupravnih načelih, zlasti, kar je nedolgoživ v prvem obdobju: v naslednjem obdobju, v dveh letih, pa bomo z nadaljnjim družbenim dogovorom še natančneje dopolnili ustavo ter tako okrepili temelje naše državnosti. Ta državnost ali naša socialistična skupnost pa je tako izvirna, da bi bile popolnoma zgrešene kakršnekoli primerjave s klasično konfederacijo (zvezno državo) ali federacijo (zvezo držav).

Bistvo predlaganih sprememb

je, da ne terjajo vsebinske revizije ustave; to se pravi, da s temi spremembami ne bomo podirali temeljev naše ureditve, marveč jih bomo okrepili. Gre za dosledno razvojno okrepitve — od prvotne ustave, ki je bila dejansko deklaracija drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu leta 1943; tedaj so bila določena načela za sožitje narodov v Jugoslaviji in o oblasti delavskega razreda ter delovnih ljudi. Ustava leta 1963 je potrdila dotedanji naš razvoj na stopnji, ko se je utrdila samoupravna ureditev. Razvoj se seveda ni ustavil. Sedanje globoke spremembe ne zahtevajo preobrazbe uvodnega, načelnega dela ustave, marveč le njegovo dopolnitev.

Gre za prvo skupino odločnejših ukrepov

za nadaljnji razvoj naše družbene reforme (preobrazbe) po letu 1965. Napredne socialistične sile naše družbe se

se smejo sprijazniti z okostenelimi okviri etatizma, birokratizma, tehnokratizma itd. Ustavne spremembe morajo biti predvsem spodbuda za široko ustvarjalno dejavnost samoupravnih in demokratičnih socialističnih sil v naši družbi. Premagati moramo protislovja, ki so se zaostrila med našimi samoupravnimi načeli in med kroženjem ali krcenjem tako imenovanega družbenega kapitala; z drugimi besedami: tisti, ki ustvarjajo dohodek, naj tudi dejansko gospodarijo s sadovi dela, tako da se tako imenovano presežno delo ne bo odtekalo drugam in se obrnilo proti njim ter zoper samoupravljalno ureditev. Doslej je bila vloga države kot posrednika še zmeraj zelo močna, ker so nastajala huda nasprotja, saj ni bilo potrebnih neposrednih dogovorov med republikami, tako da bi ne nastajale hujše razlike (ki jih čuti delovni ljudje) v gospodarstvu, na trgu, zlasti pa pri gibanju cen. Protislovje med samoupravljanjem in državnim centralizmom se je kazalo kot spor med republikami in federacijo ali kot nekakšna kriza političnega in gospodarskega delovanja federacije.

Cankarjevci, pozor!

Kronist Cankarjeve brigade je zapisal:

Dne 26. marca 1943 ob 3. uri zjutraj krene brigada v smeri Rakitnica—Velika Gora—Jelenov žleb. Okrog osmih se je brigada na sektorju Velika bela stena spopadla z bataljonom italijanske divizije Macerata. Cankarjevi brigadi je pomagal prvi bataljon Gubčeve brigade. Po dveurnem boju je bil sovražnik skoraj povsem uničen. Njegove izgube: 93 mrtvih, 96 ranjenih, 8 ujetih. Lastne izgube: 2 mrtva, 6 ranjenih. Plen: 3 težki minometalci, 7 težkih strojnic, 12 strojnic, 190 pušk, 1 radijska postaja, velika količina streliva in opreme.

V raznih virih najdemo mogoče različne podatke, vendar je povsod enotna ocena, da je pomenil boj v Jelenovem žlebu veličasten partizanski uspeh. Nekdo imenuje v spominih na to dogodke Jelenov žleb slovenske Termopile, pri katerih je Cankarjeva brigada popisala eno najslavnejših strani svoje zgodovine. Na vsak način pa se Jelenov žleb uvršča ob Suhorju, Krašičih, Sentjer-

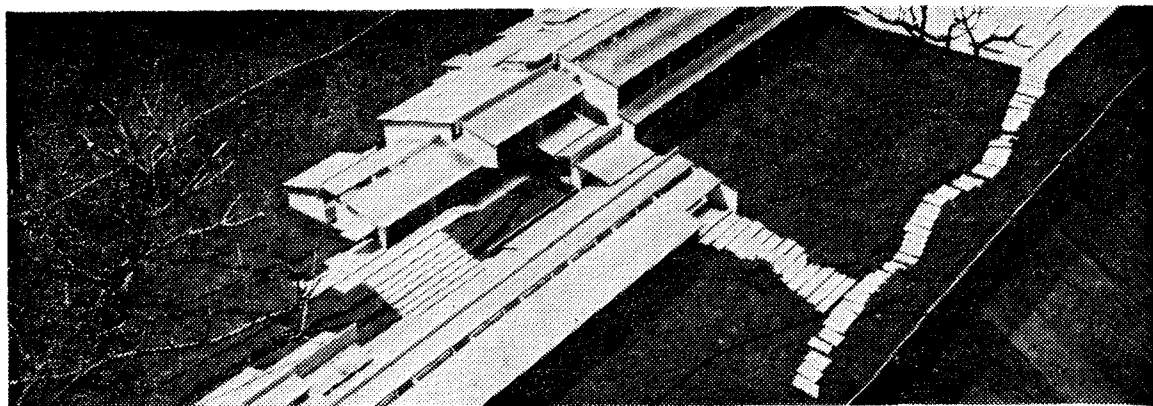
Spremenil in okrepil se je delavski razred

kar je zlasti pomembna sprememba v naši družbi. Delavski razred zahteva, da se njegov vpliv močneje uveljavi v vsem družbenem življenju. To ni več delavski razred, »ki nima prav nič izgubiti«, marveč nasprotno lahko prav mnogo izgubi — če bi se recimo obnovil kapitalizem ali pa državni lastniški monopol, pa tudi monopol tehnokratizma bi bil nevaren. Zato se naše delovni ljudje in tudi delovne skupnosti vedejo z zavestjo svoje odgovornosti tudi tedaj, ko so v resnih gospodarskih težavah.

In kako je z našim narodnostnim vprašanjem?

Tovariš Kardelj je dejal, da smo v Jugoslaviji na splošno uredili narodnostno vprašanje v klasičnem (doslej navadnem) pomenu besede. Narodi v Jugoslaviji imajo svoje države, svojo gospodarsko samostojnost, pravico, da gospodarijo s sadovi svojega dela itd. To so načela. Življenje pa je prinašalo pogosto mnoga vprašanja. Pri nas so nastajala mednarodna trenja in spori med federacijo in republikami vselej, ko je bil kakorkoli prizadet položaj naših narodov — posameznih ali vseh. Enotnost jugoslovanskih narodov ne

Nadaljevanje na 11. strani

V ZAČETKU MARCA BODO KONČANI NAČRTI, SLEDIL BO JAVEN RAZPIS GRADBENIH DEL IN APRILA BODO NA GRADBIŠČU NOVE OSNOVNE ŠOLE — SPOMENIKA NARODNOOSVOBODILNEMU BOJU — V CERKNEM VERJETN O ŽE ZASADILI PRVO LOPATO

DOGODKI TEDNA

● Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel pokroviteljstvo nad proslavo 25-letnice gradnje proge Brčko-Badovići. Glavna slovesnost bo 3. in 4. aprila v Brčkem, proslava, ki se bo začela 1. aprila, na dan delovnih mladinskih akcij, pa bo imela delovno obeležje in bo trajala vse leto.

● Jugoslovansko elektrogospodarstvo je dnevno za 5 milijonov kilovatnih ur bogatejše, ko so priključili k omrežju nov agregat hidroelektrarne Djerdap, že tretji po vrsti. Do konca leta bodo dokončali tudi četrti in peti agregat, zadnji, šesti pa bo dograjen v začetku prihodnjega leta. Tretji agregat sodi med največje na svetu in ima 178 megavatov moči.

● Skupna komisija vseh zborov zvezne skupščine za ustavna vprašanja — vodil jo je Milentije Popović — je pred začetkom razprave o osnutku ustavnih amandmajev in o osnutku ustavnega zakona o podaljšanju mandata predsedniku republike do 31. avgusta letos, ustanovila delovno koordinacijsko komisijo, ki bo redigirala besedilo ustavnih amandmajev. V razpravi so Edvard Kardelj in še nekateri vodje delovnih skupin koordinacijske komisije članom komisije podrobneje obrazložili ustavne amandmaje in opozorili na nekatera še odprta vprašanja.

● V okviru znanstveno-tehničnega sodelovanja med Jugoslavijo in ZDA so v Beogradu podpisali sporazum z ameriškim ministrstvom za kmetijstvo. Gre za raziskovalni načrt »o možnostih za omejevanje škode v iglastih gozdovih z biološkimi, kemičnimi in drugimi metodami«. Raziskave bo vodil inštitut za gozdarstvo in lesno industrijo v Beogradu, trajale pa bodo pet let. ZDA bodo prispevale 2.640.000 dinarjev.

● Predsednik zveznega izvršnega sveta Mitja Ribičič se je vrnil v Beograd po kratkem obisku v Rarizu, kjer je odprl razstavo jugoslovanske umetnosti. Razstava, ki prikazuje jugoslovansko likovno umetnost od prazgodovine do danes, je napravila močan vtis na vse, ki so si jo že ogledali. Nekateri jo celo primerjajo z razstavo staro-egiptovske kulture.

● Japonski delegat Tanaka je na ženevski razorožitveni konferenci grajal ZDA in Sovjetsko zvezo, ker ti dve državi izpopolnjujeta jedrsko orožje, hkrati pa se pogajata o njegovi omejitvi. Poudaril je, da je Japonska zaradi tega »v resnih skrbih«. Švedska predstavnik je prav tako dejala, da ZDA in Sovjetska zveza ne kažejo pripravljenosti dosego sporazuma o prepovedi jedrskih preizkusov ter biološkega in kemičnega orožja.

● Sovjetski predstavnik na zasedanju komisije OZN za človekove pravice Nikolaj Tarasov je odločno zavrnil ameriške in izraelske obtožbe, da v Sovjetski zvezi izvajajo protisemitizem. Dejal je, da so izraelsko vprašanje v Sovjetski zvezi rešili že ob oktobrski revoluciji. Dva milijona 300.000 Židov ima v Sovjetski zvezi enake politične, gospodarske in druge pravice kot sovjetski državljani.

● V Moskvi se je mudil vatikanski sekretar za zunanje zadeve Agostino Vasaroli. Po vrnitvi v Rim je izjavil, da je imel v Moskvi »tehtne in zanimive pogovore« s predstavniki sovjetskega zunanjega ministrstva, med drugim o miru v svetu in o položaju v Indokini. Dodal je, da je zadovoljen s pogovori, ki jih je imel s sovjetskimi predstavniki, pristojnimi za verska vprašanja.

● Generalni sekretar OZN U Tant očitno ni sprejel ameriškega predloga, naj prvi objavi svoje poročilo varnostnemu svetu o Jarringovi misiji, in čaka na skupno poročilo veleposlanikov štirih velikih sil. V dobro pučenih krogih sodijo, da ZDA še ne želijo javno spregovoriti o izraelskem sklepu, da se ne bo umaknil z zasedenih arabskih ozemelj.

● »Meja« je verjetno beseda, ki je v središču pozornosti v pisanih in ustnih komentarjih v Izraelu. Vprašanje »novih meja« je Izrael sprožil kot ključno vprašanje pogovorov v novi fazi misije švedskega diplomata Jarringa. Položaj je znova postal napet, saj je 7. marca potekel rok za prekinitve ognja na Bližnjem vzhodu. Kakšen bo nadaljni potek dogodkov je še odprto vprašanje.

● Med svojim govorom ob otvarjanju palestinske skupščine je egiptovski predsednik Anvar El Sadat izjavil, da njegova država ne bo podpisala separatnega miru s Izraelom. Povedal je tudi, da agresija ne omogoča delnih rešitev, saj je zadela vse Arabce. Premirja niso podaljšali, tudi ni čutili težanj, da bi spregovorili topovi.

● Italijanski zunanji minister Aldo Moro je bil na uradnem obisku v Izraelu, kar kaže, da Italija hoče povečati svoj vpliv na Bližnjem vzhodu. V sporočilih izraelske vlade je rečeno, da sta Aldo Moro in Aba Eban razpravljala o sedanjih prizadevanjih, da bi dosegli mir na Bližnjem vzhodu, za kar sta zainteresirana Italija in Izrael.

● Zahodnonemška reševalna družba bo začela razgovore z egiptovskimi oblastmi o čiščenju Sueškega prekopa. Odstranili naj bi ostanke šestnajstih ladij, ki so tu ostale od junijske vojne 1967. Za to pobudo je nemška družba dobila ponudbo od egiptovske vlade.

● Ameriški predsednik Nixon je izjavil, da ZDA ne bodo vsiljevale svoje rešitve za krizo na Bližnjem vzhodu, zavrnil pa je tudi sovjetske predloge o politični rešitvi te krize. Poudaril je, da morajo to stvar urediti Arabci in Izraelci sami. Stiri velike sile jim lahko pomagajo samo s predlogi ter s poročtvom, da bodo nadzorovale uresničevanje tako dosežene rešitve.

● Osrednja volilna komisija je sporočila, da volitve v novi indijski parlament potekajo »v glavnem mirno«. Tu in tam pa so izbruhnili spopadi med privrženci posameznih kandidatov. Hudi spopadi so tudi med pripadniki hindujske in muslimanske vere.

● Pripadniki »turške osvobodilne armade« so ugrabili štiri ameriške letalce iz radarskega oporišča Kapakli pri Ankari. Zahje zahtevajo 400.000 dolarjev.

OBČANOVA BELEŽNICA

MIMO TEGA NE MORE NIHČE

Menim, da ne bo noben občan mimo bistvenih vprašanj, ki danes spreminjajo našo ustavo. Kaj pa ustava je naposled le ustava. Ni nekaj, mimo česar se da kar tako iti, nekaj, kar bi vrgel čez rame in rekel: »Konec koncev, kaj pa to meni mar!« Mnogi, premnogi narodi se zanj še danes borijo in tudi mi še nismo kdove kako daleč od tistega časa, ko smo si jo priborili, tako, kakršna je. Sicer se spreminja, vendar vedno v taki smeri, kot smo si jo zdavnaj začrtali.

Zategadelj je bil prav gotovo osrednji dogodek minulega tedna seja predsedstva zveze komunistov Jugoslavije, ki je razpravljala o posameznih amandmajih (spremembah) posameznih ustavnih določil.

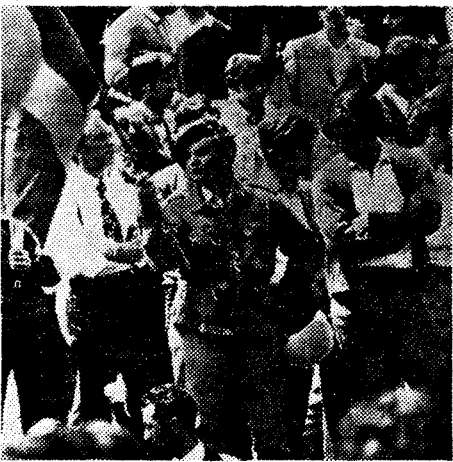
Naš družbeni, gospodarski in politični razvoj se je v zadnjih letih (kakor tudi vseskozi doslej po osvoboditvi) močno razvijal in skorajda iz dneva v dan terjati določene spremembe. Zlasti pa po zadnji reformi leta 1965 so se naši samoupravni odnosi tako močno razvili, da je bilo treba nekaj ukreniti. Tudi posamezne zaostitve — do ka-

POLITIČNI RAZGLEDI

NEOFAŠISTIČNO NASILJE

Italijanski neofašizem je bil dolga leta nekakšna »folklorna« posebnost Apeninskega polotoka, morebiti nekaj takšnega kot monarhizem: vsem je bilo popolnoma jasno, da se Italija ne bo vrnila ne v monarhijo ne v fašistično diktaturo in da se ji prej obeta drugačen, naprednejši razvoj: napredna levica se iz leta v leto bolj krepi in Komunistična partija Italije je tako po članstvu kot po privržencih (volilcih) najmočnejša komunistična stranka zahodnega sveta.

Toda nekaj italijanske fašistične »folklore« se je ohranilo — ob skrbni podpori desničarsko usmerjenih industrialcev iz razvitega severnoitalijanskega trikotnika Torino—Milano—Genova nekaj neofašističnih politikov je tudi v državnem parlamentu, zadnje dve leti pa so se čedalje bolj krepile tudi na-

Neofašisti na enem izmed javnih shodov MSI

terih pa seveda prihaja v sleherni razvijajoči se in življenja polni družbi — so terjale nekatere spremembe, ki jih je bilo in jih bo treba tudi v najpomembnejšem državnem »dokumentu« — ustavi — spremeniti oziroma dopolniti.

Smo samoupravna družba — edina te vrste na svetu — od katere vsak posamezni občan mnogo pričakuje. Občan tudi vsak dan tako ali drugače neposredno sodeluje v njej in jo oblikuje. Hoté ali nehoté! Zato so tudi nekateri predlagani popravki ustave usmerjeni predvsem na to, da prav temu našemu samoupravnemu sistemu damo tudi toliko tisto težo, ki mu gre.

In če je naš sprednji prav človek, naš občan, potem ni nič čudnega, če so med ustavnimi spremembami ali popravki na enem poglavitnih mestih tudi njegov položaj v okviru republike, okolja, v katerem živi in vsak dan deluje. Prav odnosi med republikami, oziroma njihov položaj, bodo imeli v novi ustavi odločilno vlogo. Tako imenovana državnost, o kateri je toliko govorila, bo prišla do polne veljave. Sicer smo se to zmenili že med vojno, med narodnoosvobodilnim bojem, kar je bila tudi ena najpomembnejših značilnosti sklepov AVNOJ.

V naši samoupravljaljski skupnosti je treba omogočiti vsakemu, najsi govori tako ali drugače, plodno tvornost v tej naši socialistični skupnosti. Prav zato pa morajo biti računi vsestransko čisti. Vedeti moramo, kaj je dolžnost slehernega posameznika, sleherne delovne organizacije in tudi republike. In če bo tako — ustavne spremembe pa to nedvoumno nakazujejo — potem bo tudi mnogo manj prerekanj in tudi podtikanj. In kar je najpomembnejše, ne bo več možno iskati kričev za to ali ono napako, ker se bo pač treba najprej samokritično obrniti k sebi. Ne bo več »krivi« le »tisti tam zgoraj«, ki režejo ali pa so rezali tak ali drugačen kos kruha!

Razprave o spremembah ustave se bodo pravzaprav šele začele v javnosti. Nedvomno bomo slišali še marsikak predlog in pobudo, ki naj to ali ono reč izboljša. Eno pa je na dlani: zdaj, v tem trenutku se morda niti prav ne zavedamo, kako velikega pomena so vse te reči! Škoda pa bi bilo, da vseh možnosti, ki jih imamo v naši demokratični praksi, ne bi izkoristili, in si konec koncev res sami sebi uredili življenje tako, kot sodimo, da je najbolje.

VIDEO

silne akcije neofašistov. Izrabijo sleherno priložnost, predvsem pa izredno mlahavo stališče oblasti in policije. Naši javnosti so znani neofašistični izpadi v severni Italiji in zlasti v Trstu pred napovedanim obiskom maršala Tita v Italiji, zadnje dneve pa lahko tudi prebiramo poročila o pravcati fašističnih pohodih na nekatera italijanska mesta. Časopisna kronika je nazadnje zabeležila nemire v Reggio Calabrii in Aquili, v kateri so neofašisti izrabili administrativni spodrslij oblasti ter se v obračunavanju lotili predvsem levicarjev, v Aquili sedeža KPI.

Poglejmo, katere neofašistične skupine zdaj delujejo v Italiji (seznam povzemamo po komunistični reviji »Vie nuove«).

Caravella: študentska skupina, ki deluje znotraj univerze. Zdaj propada, vendar ima še nekaj zelo aktivnih članov.

Fuan: študentska skupina, ki postavlja zahteve na podlagi fašistične ideologije in se postavlja s provokacijami.

Giovane Italia: mladinska in študentska sekcija neofašistične stranke MSI, ki delujejo na srednjih solah. Še prav posebej dejavna je v Trstu, napada pa predvsem pripadnike študentskega gibanja (Movimento studentesco).

Volontari del MSI: kot pove ime gre za »prostovoljce iz MSI«, se pravi za »gorile«, ki spremljajo voditelje MSI na shodih in v izzivalnih akcijah.

Ordine Nuovo: skupina »najtrših pesti« iz skrajne desnice MSI. V MSI so prišli pred kratkim, vendar so zelo samostojni.

Nuova Repubblica: zavzema se za predsedniški ali drugačen avtoritativni režim. Tesno je povezana z grškim vojaškim režimom.

Europa Civiltà: člani te organizacije se vojaško urijo v raznih hribovskih oporiščih. Imajo tudi padalski tečaj v Guidonih.

Fronte Nazionale: skupino je ustanovil princ Valerio Borghese, nekoč poveljnik padalske enote, ki je med osvobodilnim bojem v Italiji pobila nekaj sto partizanov in civilistov.

Partito nazionale democratico: skupina ustreza zahodnonemško neonacistični stranki, ima pa zelo malo pripadnikov. Njen simbol je črni kljukasti križ.

Ricostruzione nazionale: samostojna neofašistična skupina, ki ima svoje uradno glasilo »Assalto«. Ko je med nigerijsko državljansko vojno padlo nekaj italijanskih tehnikov, je »Assalto« zahteval intervencijo italijanskih padalcev.

Avanguardia nazionale: izredno močna v Trentu. Opravila je več nasilnih dejanj. Sicer pa obsoja MSI, češ da je »premekha« stranka CNR: skupina deluje predvsem v Milanu. Politično temelji na veronskem proglasu republike Salò. Sredstev ima veliko, čeprav je članov malo. Največ denarja dobiva od industrialcev v Vareseju, kjer ima CNR tudi izredno razkošne prostore.

Gruppo Alfa: ustanovili so jo tisti fašistično nastrojeni študentje, ki so zapustili državno univerzo v Milanu zaradi neuspehov v bojih z gibanjem Movimento studentesco. Imajo se za »rodoljube«, okoli pa hodijo oboroženi z verigami, boksarji in noži. Eden izmed voditeljev je skvadrist Roberto Bravi, ki je bil že nekajkrat zaprt zaradi napadov z nožem in pretepov.

Sinistra Nazionale: skupino vodi Domenico Leccisi, organizator slovite »ugrabitve« Mussolinijevega trupla na milanskem pokopališču Musocco. MSI je skupino izključila, češ da je »preveč levičarska«.

Sam I in Sam III: mussolinijevske akcijske skupine, ki delujejo v Milanu (Sam I) in Pavii (Sam III).

Italijanski komunisti menijo, da so se neofašistične organizacije okrepile in številčno povečale od lanske jeseni sem, ko je pred industrialci, ki se potegujejo za vse večje dobičke, zrasla ovira. Pri tem poudarjajo, da bi morala oblast odločneje poseči v boj zoper neofašizem, ne pa, da se vede kot noj, ki potisne glavo v pesek. Združiti se morajo vse italijanske napredne in resnično demokratične sile: »Če policija in vlada ne moreta ali nočeta obračunati s fašističnim nasiljem, morajo reagirati demokratične stranke in časopisi, vsi demokratični ljudje — ter narediti konec nenehnemu in divjemu napadanju na svobodo in institucije italijanske republike.«

KOMENTATOR

ZIVILSKA INDUSTRIJA KAMNIK

SVETUJEMO PRIPOROČAMO

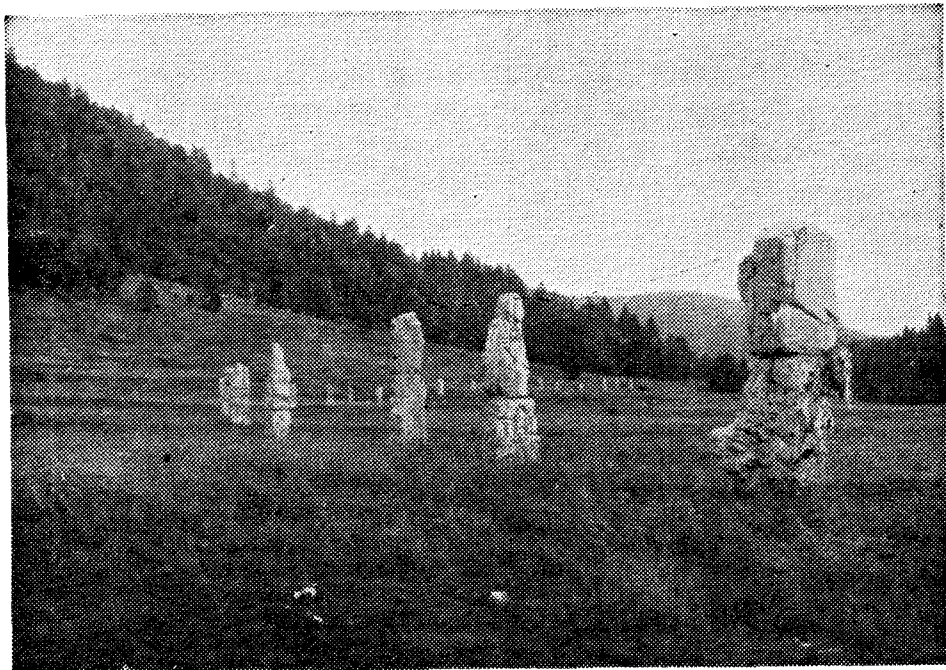
Še hitreje pa si pripravimo pasulj brez mesa, tako da naredimo prežganje iz masčobe, narezane slanice, nasekljane čebule, make, paprike in paradižnikove meze. Prežganje zalijemo s toplo vodo, končno dodamo dozo fižola.

POIZKUSTE!

Kuhani ETA — žifol v zrnju »TETOVEC« je posebno primeren za pripravo »srbskega pasulja«.

SRBSKI PASULJ SI PRIPRAVIMO:

Vzamemo 25 dkg prekajenega mesa, 10 dkg na drobno narezane čebule, nekaj strokov strtega česna, zalijemo z vodo in skuhamo. Na hladni masčobi razmešamo za čajno žličko make in jedlino žlico mlete sladke paprike, segrejemo, gladko zmešamo in dodamo kuhanemu mesu skupaj s konzervo kuhanega tetovca. Ko dobro prevre, je jed gotova.

Spominsko obeležje šestindvajsetih zmrznjenih partiovanov na Matić poljani

Devete spominske prireditve v Mrkoplju

POKROVITELJ: ARMADNI GENERAL NIKOLA LJUBIČIČ

Že tradicionalne slovesnosti v spomin na šestindvajset zmrznjenih partizanov, ki jih vsako leto pripravijo v Mrkoplju so se letos odvijale pod pokroviteljstvom državnega sekretarja za narodno obrambo generala Nikola Ljubičiča.

V Mrkoplju se je v dneh od 26. do 30. marca zbralo večje število predstavnikov borčevskih in drugih družbenopolitičnih organizacij, športnikov ter mladine. Med gosti je bilo tudi precejšnje število preživelih udeležencev pohoda 2. brigade XII. primorsko-goranske divizije, ki je v noči med 19. in 20. februarjem 1944 v velikem snežnem metežu krenila iz Like proti Mrkoplju. Na tem pohodu je zmrznilo šestindvajset partizanov, več kot sto jih je postalo invalidov in mnogi so za posledicami pretrganega trpljenja pozneje umrli.

Zadnji dan spominskih prireditev v Mrkoplju so se zvrstila tekmovanja za prvi jugoslovanski smučarski spominski pokal, ki so bila močna manifestacija bratstva in enotnosti naših narodov. Ob navzočnosti zastopnika državnega sekretarja za narodno obrambo generalpolkovnika Džoke Jovanovića in predsednika Smučarske zveze Jugoslavije generalmajorja Jožeta Malnarica so bili proglašeni zmagovalci prvega tovrstnega smučarskega tekmovanja. Prvo mesto je zasedla ekipa Slovenije I, drugo mesto ekipa Slovenije II, tretje mesto ekipa JLA, četrto mesto ekipa Srbije in peto mesto ekipa Črne gore.

Spominskih prireditev v Mrkoplju se je udeležila tudi delegacija 18. slovenske divizije, ki se je v letih 1943 in 1944 borila na tem področju. V njenem imenu je udeležence tega spominskega tekmovanja pozdravil Vladimir Senk-Gaber in mladim tekmovalcem razdelil tudi praktična darila, v imenu Socialistične zveze Slovenije pa je spregovoril njen predsednik Niko Belopavlič.

Delegacija 18. divizije se je s polnožitvijo venca na spomenik padlim na Matić poljani še enkrat oddolžila spominu šestindvajsetih padlih partizanov. Borci Gorskega Kotarja, predvsem tovariša Šnajder in Pleša, pa so storili vse, da bi se njihovi gostje v krajih, na katere jih veže toliko lepih spominov, čim bolj počutili. Bilo je to nepozabno srečanje, kakršna so bila vsa srečanja doslej! Kajti prav borci Gorskega Kotarja in 18. slovenske divizije — morja bolj kot drugi — s svojimi stalnimi stiki in prijateljskimi srečanji dokazujejo, da ni in ne bo nikoli omajana največja pridobitev narodnoosvobodilnega boja: bratstvo in enotnost jugoslovanskih narodov.

Svet sklada RO ZZB NOV obvešča

Svet sklada zveznega odbora ZZB NOV za dodeljevanje nagrad za objavljena umetniška in znanstvena dela s tematiko iz narodnoosvobodilne vojne (iz leposlovja, publicistike, zgodovinske vede, likovne ustvarjalnosti, glasbe, gledališča in filma) vabi občane, delovne organizacije, znanstvene ustanove, družbenopolitične organizacije in društva, da predlagajo kandidate za nagrado.

Nagrade se podeljujejo posameznikom, posameznim znanstvenim ustanovam, družbenopolitičnim organizacijam ali društvom.

Predloge je treba poslati pisмено z utemeljitvijo in dokumentirano, tako da bo dovolj podatkov za presojo o vrednosti del kandidatov za nagrade.

Svet sklada bo dodelil nagrade le na podlagi prejetih predlogov in ne bo razširil seznama kandidatov na svojo pobudo. Obnoviti je treba predloge iz prejšnjih let, če kdo želi, da bi jih svet ponovno obravnaval.

Predloge je treba poslati do 15. aprila t.l., nagrade pa bodo dodeljene na dan borca, 4. julija 1971.

Uvodna beseda

K PROGRAMU DELA RO ZZB NOV SLOVENIJE ZA LETO 1971

Na seji republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in vseh njegovih delovnih teles za leto 1971 je logično nadaljevanje lani začete dela. Izhajajoč iz sklepov III. redne skušine ZZB NOV Slovenije in sklepov VI. kongresa ZZB NOV Jugoslavije, je RO v letu 1970 sprejel dokaj obširen program. Pri pregledu nalog iz tega programa ugotavljamo, da so po večini bolj ali manj uspešno izvršene. Vendar pa nekatere že po svojem značaju ali zaradi specifičnih časovnih pogojev zahtevajo povezanost delovanja in zato tudi vnašanje v delovni program za leto 1971.

Ugotovimo lahko, da je bilo delo ZZB v letu 1970 dokaj uspešno. Predvsem moramo naglasiti že v začetku, da je organizacija z lahkoto zadostila svojemu novemu političnemu statusu družbeno politične organizacije. V minulem letu je bilo opaziti mnogo več sodelovanja ZZB z drugimi organizacijami in občinskimi skupščinami ter obratno, v raznih političnih, gospodarskih in drugih zadevah. Organi ZZB se zelo resno lotevajo razprav o teh vprašanjih ter predlagajo konstruktivne in sprejemljive ukrepe, ki jih občinske skupščine in druge organizacije upoštevajo pa tudi izvedejo. Hkrati lahko ugotovimo, da posamezni predlogi naše organizacije niso bili izvedeni. Temu sicer ni krivo pomanjkanje pripravljenosti, ampak moramo vzroke iskati tudi v neustreznih predpisih, še večkrat pa v pomanjkanju finančnih sredstev. Tako nekateri problemi s socialnega in zdravstvenega področja niso urejeni zadovoljivo niti v duhu sprejetih sklepov. Ti problemi se vse bolj razraščajo, kar je predvsem posledica naravnega pojava — staranja — našega članstva in tega, da mlada delovna sila odteka iz kmetijskih predelov ter zapušča ostarele kmete, med katerimi je precejšen odstotek naših članov. To smo doslej že večkrat ugotovili, predlagali že razne ukrepe vendar uspešne rešitve še nismo našli.

Tisk, ki obravnava problematiko NOB in problematiko organizacije ZZB, je bil lani v precejšnjih težavah. Te so izvirale iz splošnih težav, v katerih je

bil tisk nasploh, deloma pa tudi iz spremenjenih razmer na tržišču. Tako prvi kakor tudi drugi pojav negativno vplivata na priliv finančnih sredstev, zaradi česar se težave zelo naglo stopnjujejo. Vsem tem težavam navkljub pa se je tisk NOB obdržal v dokaj visoki nakladi, za kar gre vsekakor priznanje organom in posameznikom, ki ga imajo na skrbi. Čeprav so predsedstvo in RO ter od njega pooblaščen organi skupaj z zavodom Borec imeli vrsto pogovorov in konsultacij analizirali so tudi obstoječe stanje in na osnovi tega izvedli tudi nekaj organizacijskih sprememb, kar naj bi izboljšalo stanje na tem področju — sanacija tiska le ni v celoti dosežena. Zato je nujno, da se sanacija nadaljuje tudi v letu 1971.

Ob navedenih ugotovitvah in potrebah mora RO pri programiranju dela za leto 1971 upoštevati te naloge, ki jih bo treba letos izvajati:

- Omogočiti je treba, da bo delo v zvezi z nalogami stalnega značaja teklo vztrajno in brez zastojev. Posebno pozornost pa je treba posvetiti nalogam, ki smo jih začeli reševati v 1970 letu, pa niso bile do kraja rešene.

- Ustavne spremembe političnega sistema močno zanimajo naše članstvo in zato tudi organizacijo kot celoto. Zato bo RO v zvezi s tem organiziral razpravo s svojimi člani in predstavniki občinskih odborov ZZB. Na ta način se bo organizacija ZZB vključila v splošno razpravo o spremembah političnega sistema v Jugoslaviji.

- Urejanje socialne problematike med članstvom je ena od stalnih nalog ZZB. Čeprav so načini tega urejanja že dokaj ustaljeni in obstojajo še mnoge sistemske ureditve je vendar še nekaj povsem odprtih vprašanj, katerih urejanje terja več intenzivnosti. RO bo zato v 1971 letu proučil stanje ostarelih in osamelih kmetov borcev, ki živijo na nerentabilnih kmetijah in izdelal predloge za ureditev tega vprašanja.

- Med letom bo RO proučil celotno invalidsko varstvo. To je treba storiti spričo gospodarskih gibanj in sklepov III. skupščine ZZB NOV Slovenije ter VI. kongresa ZZB Jugoslavije.

- Skupščina ZZB NOV Slovenije bo v letu 1973. RO jo bo začel pripravljati že letos. Gre predvsem za kadrovske priprave, ključ za volitve delegatov, skice poročil za skupščino itd. Obenem pa bo treba izdelati tudi pregled izvršenih oziroma neizvršenih sklepov III. skupščine.

Razvijanje in negovanje revolucionarnih tradicij ter njihovega prenašanja na mlajši rod se je v organizaciji ZZB zelo razmahnilo in se še širi. Ta dejavnost se razteza od negovanja tovarištva, organiziranja jubilejnih praznov, zbiranja umetnosti na temo NOB in revolucije pa do čuvanja grobov padlih in spomenikov revolucije. Med letom bo odbor poskrbel za popis stanja grobov padlih in spomenikov revolucije ter ga posredoval pristojnim organom, da zagotovijo sredstva za njihovo redno vzdrževanje.

OB TABORNEM OGNJU

FRANCE KOSMAČ:

KAMNI NA MATIĆ POLJANI

Kristali rose hlepijo
in hlapijo k soncu:
raztreščili bi se v mračnem
in pogubnem treskanju,
pa jih z nevidno roko
privlači zemlja.

O dragotine krvi, archeopterix
litographica, o samotna Lotova žena,
o srečanje Orfeja in Evridike
v brezmejnem prostranstvu
kamna in trave.

Spomeniki naše viharne
utrujenosti in hrepenja,
okrepenele kaplje življenja,
čisto slučajne snežinke,
prosojne postojanke svetlobe —

v vas domujejo, z vami potujejo,
dragi kamni, v koloni kot partizani
čez planoto večnosti,
naši prividi, naše suhe solze in naš ponos.

Čemu pišem o kamnih na Matić poljani? Saj res, čemu? Ko pa je na Slovenskem prav toliko takih poljan, na Pokljuki in Jelovici, v Gorjancih in v Trnovskem gozdu, na Pohorju in v Mozirskih planinah. Na Matić poljano me veže spomin kot pripadnika devete brigade, ki se je borila v sestavi 18. slovenske divizije polne tri mesece v Gorskem kotaru na Hrvaškem.

Kamni na Matić poljani ostanejo vsakomur, ki

jih je videl neizbrisno v spominu. Ne samo zaradi izvirne lepote spomenika, ki ga sestavlja vrsta približno dva metra visokih in grobo obklesanih kamnov, temveč predvsem zaradi junaškega bjelolasiškega pohoda 2. brigade 13. goransko-primorske divizije 22. in 23. februarja leta 1944.

Po nekajtedenskih neprestanih bojih v tako imenovanem Gornjem kraju je štab 13. divizije odločil, da mora izčrpana 2. brigada prek Velike kapele in Bjelolasice kreniti proti Mrkopolju na krajši odmor. Bila je huda zima, snega je padlo toliko, da so morali v brigadi organizirati posebne »leteče« skupine s smučmi in sanmi. Te so mnogim borcem pomagale, da so srečno prispeli do cilja. Šestindvajset borcev pa je na tem pohodu za vedno ostalo zmrznjenih v snežnem metežu: nekateri sklonjeni k ognju, ki ga ni bilo, drugi s kretljivo roko, ki nosijo hrano v usta, tretji so objeli deblo jelke ali bukke, misleč da so prišli domov.

Borci Gorani in pripadniki slovenske 18. divizije še pomnimo težavne in lepe čase, ko smo si bratsko pomagali v dobrem in v hudi sili ter še vsa leta po osvoboditvi gojimo medsebojne stike. Ob obisku borcev Ljubljanske in devete brigade lani septembra, so nas prijatelji peljali pogledat tudi spomenik na Matić poljani. Za spomin na ta doživljaj sem napisal te verze.

BESEDA DOPISNIKOV

ŠKOFJA LOKA

NAČRT ZA OBRAMBNE PRIPRAVE

Na nedavni seji občinske skupščine Škofja Loka je bila v razpravi organizacija splošnega ljudskega odpora. V zvezi s tem so obravnavali osnutek razvojnega načrta za obrambne priprave na občinskem območju v letih 1971/75.

Razvojni načrt za obrambne priprave določa obsežno dejavnost — od seznanjanja in usposabljanja prebivalstva do organizacijskih oblik, kako je treba pritegovati v ta program vse dejavnike. Organizacija vseljudskega odpora se razvija že nekaj let, vendar le v okviru določenih organizacij. Ob tej priložnosti so se odborniki seznanili ne le s tem, kar je bilo že doslej

narejenega, marveč tudi z nalogami v prihodnjih letih. Pokazali so vse razumevanje za pomembne naloge in skušali dopolniti posamezna določila načrta.

Končno so sklenili, da občinska skupščina sama in vse delovne organizacije dopolnijo statute in druge predpise do konca letošnjega leta, tako da bodo v njih določene pravice in dolžnosti v organizaciji vseljudske obrambe. Delovne in druge organizacije bodo morale določiti zahteve za izdelavo obrambnih načrtov in te prilagoditi potrebam in razmeram.

KAREL MAKUC

MARIBOR

LETNE KONFERENCE SO LEPO POTEKLE

Na nedavni skupščini občinskega odbora ZZB NOV Maribor so ugotovili, da so bile letne konference združenj borcev in VVI na območju mariborske občine v znamenju velike enotnosti in zavzetosti ob 90-odstotni udeležbi članstva. Skoraj vseh konferenc so se udeležili tudi zastopniki družbenopolitičnih organizacij in sodelovali v razpravah.

Na skupščini občinskega odbora so ugotovili, da se je borčevski dodatek letos sicer zvečal na 1530 din in pokojnine narasle na 1270 din, a vse gnotne zadeve borcev niso še urejene. Nadalje so razpravljali o nepravilni delitvi osebnih dohodkov. Pozornost so posvetili nalogam ZB v vseljudski obrambi. Posebej so opozorili, da v Mariboru ni bilo dovolj skrbi za 30 spomenikov in 86 spominskih plošč, tako da so nekateri zanemarjeni ali jih pa celo odstranjujejo. Zato je občina prevzela posebno skrb nad spomeniki. Poslej bodo šole skrbele

za vzdrževanje in nadziranje, kako uporabljajo v ta namen določen denar pri krajevnih skupnostih.

Na zboru so potrdili novo teritorialno razdelitev, ki se ujema z mejami krajevnih skupnosti. — Na območju mariborskega občinskega odbora ZZB deluje 42 združenj borcev razen tega je tu še sedem združenj VVI. Skupaj je nad 8000 članov. V minulih mandatni dobi občinskega odbora je umrlo 232 članov.

Zbor je predlagal, naj bi bil 29. april mariborski občinski praznik v proslavo dne, ko so skojevi pred tridesetimi leti sredi Maribora ob svoji prvi akciji požgali dva nacistična avtomobila. — V razpravi so tudi zlasti poudarili, da se morajo v Mariboru z vso resnostjo zavzeti za čimprejšnjo postavitev spomenikov revoluciji in generalu Rudolfu Maistru.

DRAGO MIKLAVEC

JESENICE

ZBOR ZB NOV JAVORNIK - KOROŠKA BELA

ZB NOV Javornik — Koroška Bela je imela 27. februarja občni zbor. Ta krajevna organizacija sodi med najdelavnejše v jeseniški občini. Ima čez 360 članov (povprečna starost 58 let). Člani so večinoma kovinarji jeseniške železarnice.

Poročilo predsednika se je dotaknilo dejavnosti vseh družbenopolitičnih organizacij na našem področju. Pohvalno je treba omeniti zlasti gojitev tradicij narodnoosvobodilne vojne. Člani se zavedno udeležujejo spominskih prireditev, pohodov po partizanskih poteh skupno z mladino. Krajevne in republiške praznike praznujemo s proslavami na prizoriščih bojov med NOV. Med temi prireditvami je zlasti zanimiv »kurirski smuk«, ki se ga udeležujejo smučarji od partizanskih kurirjev do najmlajših pionirjev. Na dan armade množič-

no obiskujemo stražarje naših meja. Vsi partizanski spomeniki in spominske plošče so lepo okrašeni. Znan je tudi pohod na Stol v proslavo bitke Cankarjeve čete leta 1942.

Po izčrpnem poročilu in razpravi smo si ogledali barvni film o pohodu desetih bataljonov Jezkovega odreda.

Zbor je pokazal, da je ZB največji pobudnik dejavnosti vseh družbenopolitičnih organizacij, ki so zelo delavne: imajo svoje pevske zборе (Svoboda na Javorniku) in lep kulturni dom s kinom je žarišče prosvetne ter športne dejavnosti.

Izvolili so za nadaljnji dve leti 15-članski odbor s predsednikom Francem Trevnom.

VELJKO MANDIČ

SLOVENJ GRADEC

DOBRA USPOSOBLJENOST RVS

V zadnjem letu se je delo rezervnih vojaških starešin v občini Slovenj Gradec zelo razvilo. Pregled članstva kaže, da tvori jedro organizacije še vedno starešine iz NOB, ki pa nesebično vključujejo v aktivno delo mlajše, ki so končali vojaške šole po vojni. Težišče organizacije je na strokovnem usposabljanju članstva. Zadnji izpiti so pokazali dobro strokovno usposobljenost rezervnih vojaških starešin, saj so rezervni podoficirji dosegli skrajno oceno 3,8 rezervni oficirji kar 4,7, skupna srednja ocena pa je bila 4,2. K tako lepemu uspehu so pripomogle kvalitetna predavanja, ki jih je organizirala občinska zveza, rezervni starešine pa so se res temeljito pripravljali na izpite z individualnim študijem.

Razveseljuje je, da mnogi rezervni sta-

rešine aktivno delujejo v različnih organizacijah in društvih, ki imajo v svojem programu elemente obrambne vzgoje. Tako jih dela mnogo v strelskih druščinah, pri TVD Partizanu, tabornikih, smučarskem klubu, planinskem društvu, letalskem klubu in drugod. V teh organizacijah si vztrajno prizadevajo prenašati na druge člane, zlasti na mladino, duh in tradicije NOB.

Mnogi rezervni oficirji in podoficirji so tudi aktivni odborniki občinskega združenja borcev NOV in krajevnih organizacij. Brez njih ni nobene spominske manifestacije, prireditev ali pohoda. Tesne stike imajo tudi z enotami JLA. Med člani je 253 naročnikov tednika »TV-15«.

MIROSLAV FALETOV

GORNJA RADGONA

RADI BI VEČJE PRIZNAVALNINE

Po odloku gornjeradgonske občinske skupščine znašajo priznavalnine za socialno ogrožene borce NOV in borce za severno mejo 1918/19 lahko mesečno od 100 in 200 dinarjev. Gornja meja je že zdavnaj premajhna. Zato je že dalj časa čutili pritisk s terena, da se ta višina spremeni. O samem problemu je tudi pred nedavnimi

razpravljala občinska komisija za vprašanja borcev in invalidov. Vsekakor bi se naj ta približala minimalni pokojnini. Komisija je pooblastila upravni organ, da pripravi predlog novega določila za bodoče dodeljevanje najvišje priznavalnine. O tem bo nato razpravljala komisija.

F. KLEMENČIČ

LJUBLJANA-BEŽIGRAD

USPEŠNO OPRAVLJEN II. TEČAJ CZ IN PRVE POMOČI

Meseca februarja je bil v Stožicah pri Ljubljani II. tečaj za vodje enot Prve pomoči v enotah Civilne zaštite Krajevne skupnosti »Posavje« in Savlje-Kleče.

Nosilec organizacije takih tečajev v Ljubljani in njeni okolici je po dogovoru z Upravo narodne obrambe mesta

Ljubljane Delavska univerza »Boris Kidrič«. Predavateljski kader za strokovni pouk zagotavlja Mestni odbor Rdečega križa, za izbor tečajnikov pa skrbe osnovne organizacije Rdečega križa in štabi civilne zaštite pri krajevnih skupnostih.

Za II. tečaj na »ljubljskem Po-

Tečajnice pri praktičnem pouku

savju» se je prijavilo 26 oseb, sklepne izpite pa je delalo in uspešno opravilo 21 tečajnikov oziroma tečajnic (med njimi pa je bil samo en moški). Polovica tečajnic je bila iz Stožic in Ježi-

ce, polovica pa iz Savelj in Kleč. Edini moški je bil iz podjetja »Avtoobnova«.

Tečaj, ki je trajal 3 mesece, dvakrat na teden po 4 ure, je bil v osnovni šoli »Danila Kumar«. Osvojili so program priročnika »Osnove prve pomoči za vsakogar«. Glavni predavatelj in vodja tečaja je bil sanitetni polkovnik Matija Kovač, ki je povedal, da so tečajnice zlasti dobro obvladale gradivo o življenjsko nevarnih poškodbah in da so bile odlične v praktičnem delu.

Na sklepni dan tečaja, dne 22. II. t. l., so tečajnice opravile še dva oziroma tri izpite, in sicer: iz civilne zaštite, iz prve pomoči in še izpit iz prve pomoči, ki je potreben za izpit za voznike motornih vozil. Ta sicer ni bil obvezen, vendar se je zanj prijavilo 7 tečajnic in vse so ga uspešno opravile.

Po končanih izpitih je predsednik osnovne organizacije RK v KS »Posavje«, Stane Jereb, tečajnice povabil v klubske prostore krajevne skupnosti, kjer jih je pozdravil predsednik KS in krajevnega odbora Narodne obrambe Janez Dremelj.

S. K.

LOGATEC

OBDARILI SMO 83 ČLANIC ZB

Po sklepu skupščine občine Logatec in komisije za zadeve borcev in invalidov smo 8. marca obdarili 83 članic ZB, starih nad 50 let.

Krajevne organizacije ZB v Dol. Logatcu, Gor. Logatcu, Lazah, Hotedršici in Rovtjah so poskrbele, da je bila obdaritev pristrčna. Ženam so darila prinesli na dom.

Predsedstvo občinske ZB je na svoji seji 4. t. m. obravnavalo tudi, kako bomo v logaški občini praznovali 30-letnico vstaje. V ta namen je že izdelan

idejni program. Priredili bomo več proslav — akademij, srečanj s člani ZB itd. Pri občinski konferenci SZDL deluje koordinacijski odbor z nalogo, da bodo vse prireditve v skladu s programom.

Občinsko predsedstvo ZB NOV je razpravljalo o članih, ki jim je potrebna družbena pomoč. Do 1. maja bodo natančneje proučili vse področje in predlagali komisiji za vprašanje borcev in invalidov potrebne ukrepe.

Franc Jerina

Imeli smo ljudi

Ivka Rozman

V ponedeljek, 8. februarja 1971 ob 15.30 uri, se nas je velika množica zbrala na mestnem pokopališču v Celju, na zadnji življenjski poti nepozabne in nam drage Ivke Rozman. Slovo je bilo nadvse ganljivo in svečano. Godba na pihala iz EMO Celje ji je zaigrala, moški pevski zbor »Svoboda« iz Celja pa zapel v zadnji pozdrav in v slovo. Govorila sta Milena Štitarjeva in Anton Udovč.

Ivka Rozman se je rodila 21. 11. 1924 v Stražišču pri Kranju, v delavski družini. Po končani osnovni šoli se je zaposlila v tekstilni industriji v Kranju. Med NOB, v letih 1941—1945, je kot aktivistka narodnoosvobodilnega gibanja v svojem kraju izvrševala razne ji zaupane in odgovorne naloge. Za svoje požrtvovalno delo je bila sprejeta v organizacijo SKOJ in ZKS ter odlikovana z redom zasluge za narod s srebrno zvezdo.

Omahnila je v prerani grob zaradi dolgotrajne in zahrbtnje bolezni, posledice naporov v NOB. Njen grob je prekrila gomila vencev in šopkov raznega cvetja vseh tistih, ki so jo imeli radi. Vsi ti in mnogi drugi, ki so jo poznali, jo bomo ohranili v najlepšem spominu.

Jože Adamič

Množica ljudi iz Kočevja in Sodražice je spremila na zadnji poti Jožeta Adamiča. Bilo mu je 86 let. — Rodil se je v Kampiljah. Izučil se je za zidarja, potem pa je že pred svetovno vojno v Sodražici prevažal pošto. Ob ustanovitvi OF je vsa Adamičeva družina začela sodelovati v narodnoosvobodilnem gibanju. Od pomladi 1942 so bili štirje

Adamičevi otroci pri partizanih. Po vojni je bil Jože Adamič odlikovan z redom za zasluge za ljudstvo. Po osvoboditvi se je preselil v Kočevje in kot zidar pomagal obnavljati mesto. — Ohranili ga bomo v spominu skromnega in tihega človeka.

Karel Zavec

Ob slovesu od Karla Zavca smo obudili spomin na njegovo življenjsko pot. Prijatelji in tovariši iz vrst borcev ZB NOV v Siivnici pri Mariboru se bomo težko sprijaznili s tem, da ga ni več v njihovih vrstah. — Rodil je se je leta 1902. Zlasti ga bomo pogrešali v borčevskih vrstah. Bil je dolga leta v našem odboru in vsestransko delaven. Vsako nalogo je bil pripravljen sprejeti ter izpolniti.

Frančiška Zevnik

Dobro se je še spominjajo borci in partizanke iz Kočevja in Roga; k nji so hodili po hrano in poročila vsa leta NOV. — Rodila se je leta 1880 v Dol. Podborštvu pri Trebnjem. V mladosti je bila v Ameriki, kjer se je tudi poročila. Leta 1909 se je s tremi otroki vrnila v domovino. Kot vdova se je preselila v Kočevje. Tu se je poročila z rudarjem Zevnikom.

Leta 1941 je prišel na njen dom organizator NOB na Kočevskem Jože Seško. Potlej so redno prihajali partizani, ki jim je prinašala poročila iz Kočevja. Med roško ofenzivo se je umikala s partizani po Rogu. Italijani so jo ujeli in odpeljali v Stari Log, a so jo čez nekaj časa izpustili. — Tudi njen dom je bil popolnoma požgan. Preselila se je v Klinjo vas, kjer so partizani spet imeli dom... Leta 1944 je vodila ženske na Rog, da bi se srečale s partizani, a so na nesrečo padle v domobransko zasedo. Mati pa je pobegnila na osvobodeno ozemlje, kjer je dočakala svobodo.

UTRINKI IN ODMEVI

Klasje za Cannes

Hudo me je prizadejala vest, da je naš nedavno izdelani film »Rdeče klasje« izbran za filmski festival v Cannesu. Nobena devalvacija in reforma me ni tako vznemirila. Pri drugih težavah sem lahko našel odgovor na vprašanje zakaj in se pomiril z oceno stanja. V tem primeru pa ne vidim razloga, zakaj tako moralno blato na našo revolucijo, na naš razvoj, na naš družbeni red, na moralo naših žena in ljudi nasploh.

Nisem ljubitelj kinematografov. Življenje in delo me silijo, da racionalno uporabim čas za kulturo in razvedrilo. Zato mi je še televizija dostikrat neizkoriščena možnost. Toda film »Rdeče klasje« mi je zbudil pozornost. Zlasti še, ker mi je bilo vedno všeč Potrčevo pristno prikazovanje ljudi in razmer — po njegovem romanu »Na kmetih« je namreč izdelano »Rdeče klasje«. Povabil sem tudi druge, ki so v povojnih letih z večjo ali manjšo odgovornostjo doživljali in preživljali tiste težave in tudi burne povojne čase. Moram reči, da smo odhajali s predstave skrajno razočarani, tihi, potrti.

Ker je bil menda film prikazan samo Mariboru in Kranju ter ga mnogi še niso videli, naj povem za kaj pravzaprav gre.

Po Potrčevem romanu naj bi film prikazal življenje na vasi z vsemi takratnimi težavami preskrbe mest, z obvezno oddajo živil in napor ljudske oblasti v združevanju kmetovalcev v zadrugne in »kolhozne« organizacijske oblike. Zamisel je izvrstna. Potrčeva knjiga nudi obilo možnosti prikazovanja takratnega revolucionar-

nega poleta z ideoloških, socialnih, ekonomskih in drugih vidikov. In prav predeli Štajerske, Pomurja in Prekmurja lahko nudijo v tem izrazite primere.

Toda film se je močno oddaljil od Potrčeve vsebine, s potvorbjeno senzacionalnostjo je izmalilil Potrčevo realno pristnost in ob tem zašel v skrajno blatenje naše stvarnosti. Ponavljam, nisem kulturnik, ne poznam filmske umetnosti, ne sledim njenemu napredku. Vem le, da sem z velikim užitek gledal film »Na svoji zemlji«, »Dolina mira«, »Ne joči Peter« in mnoge druge, ki obravnavajo najtežje dni naše bližnje preteklosti in skozi male, skromne ljudi prikazujejo veličino takratnih dogajanj. V tem smislu me je razočarala tudi »Neretva«, ker z velikim pompom prikazuje vse v stilu vesterna in pozablja na malega človeka, na vasi, na organizacije na terenu, na žrtve neorganizirane množice, ne prikazuje, kako težko je bilo priti do orožja in municije in kaj je to pomenilo za borca.

Rdeče klasje pa dobesedno blati (namerno ali ne, ni važno!) naše skupne žrtve, prizadevanja in odrekovanja v prvih povojnih letih, nesramno žali aktiviste, našo prvo ljudsko oblast in moralo žena na kmetih. Na primer: takoj v začetku pride do nekaj zvezanih kmetov, ki niso oddali predpisanih količin živeža. Aktivist enega od teh udari s pestjo tako močno, da se zgrudi na tla. V drugem primeru pride aktivist pobirat obvezno oddajo. Ker kmetica nima blaga, se z njo takoj zmeni za »drugačena« način, strga listek, jo prevrže,

boditvi 200 političnih zapornikov iz koprskih zaporov. — Tudi po osvoboditvi je bil neutrujen; s posebno vneto je zbiral podatke in gradivo za zgodovino NOV. — Istra je izgubila enega redkih neuklonljivih borcev in vnetih družbeno političnih delavcev.

Alojz Kocjančič

Umril je nenadno, zadet od kapi. Živel je v Strunjanu.

Rodil se je leta 1921 v Truškah, Kozlovičih pri Marežigah v revni kmečki družini. Služil je vojaščino v italijanski vojski, ko se je začela vojna. Po kapitulaciji Italije se je izmuznil nemški vojski in se uvrstil v partizanske vrste. Bojeval se je v več enotah po Sloveniji. Bil je večkrat odlikovan. Po osvoboditvi je služboval pri UJV. Ves čas je bil delaven družbenopolitični delavec. Na zadnji poti smo ga spremili v veliki množici v Piranu.

Ivan Cah-Iskra

Dne 27. februarja so v Skočjanu pri Koprju pokopali istrskega aktivista in udeleženca oktobrske revolucije — Ivana Caha-Iskra.

Rodil se je leta 1897 na Kortini pri Črnem kalu. Leta 1914 so ga komaj sedemnajstletnega poklicali k vojakom. Poslali so ga na rusko fronto. Avstrijski vojak pa je bil le štirinajst dni: pri prvi priložnosti je prestopil na rusko stran. Prekrižaril je velik del Rusije. Leta 1917 se je med boljševiki bojeval proti kozakom na Donu. — Po končani prvi svetovni vojni se je vrnil v Istro; doma pa je doživel hudo razočaranje, ker so Italijani zasedli njegov rojstni kraj. Kmalu se je povezal z naprednimi tovariši in sodeloval z njimi v narodnoosvobodilnem in revolucionarnem boju. Širil je ilegalni tisk in sodeloval pri ustanovitvi partijske tehnike v Gabrovki. Deloval je tako do začetka narodnoosvobodilne vojne. Že oktobra 1941 pa je prevzel nalogo — ustanavljanje odborov OF. Aprila 1943 je postal član okrožnega komiteja KPS za Slovensko Istro. Ob zlomu fašizma je sodeloval pri osvo-

Janez Vesel

Minuli mesec smo se v Loškem potoku poslovili od borca in aktivista Janeza Vesela. — Rodil se je leta 1905 v Srednji vasi. Ob kapitulaciji stare Jugoslavije je bil vojak na italijanski meji. Domov je prinesel vojaško opremo in jo dal fantom, ki so se pridružili Zidankovemu bataljonu. Sam je bil na čelu vaškega odbora OF. Pozneje je leta 1943 deloval tudi pri narodni zaščiti, naslednje leto pa je stopil med operativne enote NOV. Pri napadu na Žužemberk februarja 1945 je bil hudo ranjen. Jeseni 1945 se je vrnil domov kot invalid, a se je takoj uvrstil med družbene delavce. Vedno se ga bomo spominjali kot delavnega, naprednega političnega delavca in gospodarstvenika.

Martin Hunski

V mesecu decembru 1970 je bil pokopan v Dobrežicah ob številni udeležbi prijateljev, znancev in sovaščanov. Vsi, ki so ga poznali, so z njim v težki in zahrbtni boleznici sočustvovali in obžalovali njegovo prerano smrt. Umril je star 44 let in zapustil ženo in 4 otroke, katerim je bil dober oče.

Še zelo mlad je odšel v borbo in bil vseskozi zaveden član organizacije ZB NOV Lesično, ki bo oskrbela družini priznavalnino. Po osvoboditvi je s svojim očetom delal kot zidar pri obnovi požganih domov.

Naj mu bo lahka slovenska zemlja!

ji dvigne noge in si začne odpenjati hlače! In takih prizorov je nešteto. Sram me je opisovati. Vse to ja zasnovano na seksu aktivisti kot člani, ali predstavniki naših ljudskih odborov so povsod posredno ali neposredno zapleteni v seks, stremijo za osebnim užitek. To velja tudi za glavne »junake«, ki kot tujec, propagator novih časov ob neokusno prikazanih odnosih z gospodinjjo, pripravi le-to, da se vpiše v kolhoz »Stajerski prečetaček«. Vmes je toliko grobosti, nasilja in nedemokratičnosti nad kmeti, da se človek zgrozi. Kmete zvežejo za roke in jih tako mečejo v reko in vlečejo iz nje, jih zapirajo množično, celo streljajo. Da bi bil film še bolj komercialen, je v njem toliko golote, da gotovo odtehta vsako »Maškarado«.

Prav v tistih povojnih letih (in med vojno) sem bil v prvih vrstah grgarskega okraja pri odkupih in organizaciji zadrug. Takrat in v poznejšem službovanju sem imel priložnost spoznati vse težave in tudi razne zaletavosti. Toda kaj takega nisem doživel ali slišal niti v republiškem merilu. Naš pritisk na kmete je bil v glavnem v oskrbi z umetnimi gnojili, stroji in podobno. Ker za vse ni bilo teh stvari, je šlo samo prek zadrug. V to nas je sililo pomanjkanje, ne zastavljanje zasebnih kmetovalcev.

Tako potvarjanje resnične zgodovine, naše revolucionarne preobrazbe (ki se nadaljuje še danes) pa me hudo prizadene. Kot partizan, politični delavec nisem bil nikdar proti resničnosti, tudi če je ta izvirala iz nasprotnih teženj. Ne branim absolutne pravilnosti v prvih revolucionarnih vrstah. Pretirano poudarjanje odklonov in tudi napak, ki so bile dostikrat posledica takratnega stanja, časa, okolnosti, me pa hudo boli. Še posebno pa me boli skrajno potvarjanje, omalovaževanje takratnega in tudi današnjega poleta množic, na katerega smo lahko vsi ponosni in je last množice kot celote.

Všek vsega tega pa je v odločitvi, da gre ta film v Cannes predstavljat našo filmsko umetnost. Je tako stališče prevladalo zaradi tolikšne golote, zaradi barvnega filma? To je pač stvar filmske umetnosti, morda komercialne. Kot borec, takratni aktivist, organizator zadrug in kot današnji enakopraven državljan pa si pridržujem pravico, da se uprem lažem, potvarjanju in omadeževanju naših skupnih žrtv in naših skupnih uspehov, naše morale, morale kmečke žene, ki jo film prikazuje kot skrajno pokvarjeno.

To ni zgolj moja osebna ocena. Vsi, ki smo ta film gledali, smo se zgražali. Pridružujemo se borcem Maribora in vsem, ki jim je naše doslojanstvo pri srcu, naj dvignejo svoj glas, da preprečimo to sramoto v Cannesu. KAREL MAKUC, KRANJ

Ne morem plačati...

Sporočam vam, da bom naročnino za prvo polletje še plačal, potem odpovedujem »TV 15«. Bil sem naročen od prve številke dalje, rad ga imam in vedno sem ga prečital od prve do zadnje vrstice. Z obujanjem spominov na partizansku leta sem si krajšal čas. Zdaj ne morem več plačevati naročnine. Sem 100-odstotni invalid, že petnajst let vezan na voziček. Imam samo skromno priznavalnino, ki mi komaj zadostuje za preživljanje na majhni hribovski kmetiji. Toliko, da boste vedeli, zakaj odpovedujem naše glasilo. Žalostno pa je, da borec ne more biti več naročen na »TV 15«.

GABRIJEL KOKOŠAR
Logašče 25
p. Klavže

UREDNIŠTVO PRIPOMINJA:

Vaše pismo objavljamo, ker vemo, da je podobnih primerov veliko. Z njimi bi radi potrkali na vrata odborov ZZB. Mar ne bi bilo humano, če bi ti odbori plačali letno naročnino na »TV 15« vsaj tistim svojim članom, ki so socialno ogroženi?

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Tišova—Likozarjeva—
Tomšičeva

BLANSKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnice in plastificirnice
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- Zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- Ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- Štirinajstodnevnik »NASI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEC«

BORCEM 31. DIVIZIJE!

Mnogi Borci Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade ter drugih enot 31. divizije sprašujejo, zakaj ni tudi to zimo organizirano že tradicionalno tovariško srečanje v Domu JLA v Ljubljani.

Zato borce 31. divizije obveščamo, da bo tudi letos tako srečanje, čeprav zaradi stalne zasedenosti Doma JLA nekoliko kasneje kot sicer — 20. marca ob 19. uri. Na to srečanje so vabljeni vsi borci te enote s svojci vred!

Odbor borcev 31. divizije

PRAVNA POSVETOVALNICA

Invalidnina in pokojnina

F. H. Rodica. Čeprav ste aktivno delali že od julija 1943, imate priznано dvojno štetje šele od 1.3.1944. To vam hodi narobe pri upokojitvi, ki bi jo radi dosegli. Stari ste 48 let, imate pa vsega skupaj 30 let pokojninske dobe. Računali ste, da boste šli v pokoj, vendar zdaj ni pogojev. Radi bi vedeli ali je kakšna možnost upokojitve s 30-letno delovno dobo.

V uradnem listu št. 36 od lanskega leta ste brali, da se ženskam z izgubo vida na enem očesu poveča invalidnost za 10 odstotkov. Na občini v Žalcu pa niso o tem nič vedeli. Ob priliki izgube očesa ste bili ranjeni tudi v pljuča. Ob uveljavitvi invalidnine temu niste posvečali posebne pozornosti, ker ste uveljavljali predvsem izgubo očesa. Zdaj pa čutite, da se vam je stanje poslabšalo in imate vedno večje bolečine.

Če bi imeli priznано dvojno štetje izpred 9.9.1943, bi že izpolnjevali pogoje za starostno upokojitev po čl. 70 pokojninskega zakona, ki velja za borce. Za borke določa kot pogoj za upokojitev 30 let pokojninske dobe ne glede na starost, ali pa starost 50 let in najmanj 20 let pokojninske dobe. Za vas veljajo splošni pogoji kot za druge zavarovance. Zato ne izpolnjujete še pogojev za

starostno upokojitev in tudi ne za veččasno upokojitev, ker ste premladi. V poštev prihaja torej le invalidska upokojitev.

V uradnem listu št. 36 lanskega leta je objavljeno navodilo za ugotavljanje odstotkov vojne invalidnosti, kjer je res določeno, da se pri ženskah zaradi izgube očesa odstotki povečajo za 10 oziroma 20 odstotkov. Ker tožite tudi zaradi bolečin v prsih, ki naj bi bile posledica rane, svetujemo, da uveljavljate zahtevo po ponovnem zdravniškem pregledu pred invalidsko komisijo.

Izguba invalidnine zaradi

E. J. Laško. Stari ste 28 let in polnoma nezmožni za vsako stalno delo. Po očetu, ki je kot prvoborec padel še pred vašim rojstvom, prejimate invalidnino, ki je glavni vir dohodkov za vas in mater. Ker se bojite, kako bo z vami po mamini smrti, se nameravate poročiti, da boste imeli vsaj nekoga, ki bi skrbel za vas. Slišali pa ste, da izgubite pravico do invalidnine, če se poročite. Tega ne verjamete in prosite za pojasnilo.

Zakon o vojaških vojnih invalidih res določa, da vdove in otroci izgube pravico do družinske invalidnine in druge pravice, če sklenejo zakonsko zvezo.

TEDNIK »TV-15« JE TVOJ
NAJBOLJŠI PRIJATELJ

IZ NAŠE REVOLUCIONARNE PRETEKLOSTI

Marija Bursac – prva proglašena junakinja NOV Jugoslavije

Nikola Bursac je bil v lesnem podjetju šipad kurjač. Po končanem delu je vsak dan iz Drvarja lezel v precej oddaljeno vas Kamenico. Ko mu je žena povedala, da pričakuje otroka, in si je zaželel zdravega in močnega sina. Bržkone je menil, da se lahko spoprijema jo s težavami, s kakršnimi so imeli opravka prebivalci te siromašne bosenske pokrajine, le odporni in trdovratni moški.

Zelja pa se mu ni izpolnila, zakaj namesto pričakovanega sina mu je žena 2. avgusta 1920 rodila deklico Marijo. Sina je dobil šele čez tri leta. Ko mu je bilo 21 let, je kot sekretar okrožnega komiteja SKOJ padel 25. maja 1944. ob desantu na Drvar.

Za Duškom so prišli Milka, Dragan in Vaso, med vojno pa še Milan. Prvi Marijin učitelj je bil njen brat Duško. Imel je srečo, da je lahko obiskoval drvarsko šolo. Marije v šolo niso pustili, kot so rekli, zaradi volkov, ki so se potikali po hribih in vzdolž poti proti Drvarju. Zato ji je pri učenju pomagal Duško. Počasi in potrpežljivo jo je učil črko za črko. Takrat je Marija spoznala tudi orožnike, ki so med delavci drvarskega šipada iskali komuniste.

Ko je porasla, je postala lepo črno-oko krajiško dekle in na njej so se čedalje raje zaustavljali pogled vojakov in mestnih fantov, zlasti pa njenega sosedu Vicka Bodiroža. Takrat se Marija ni več bala volkov in je pogosto odhajala v Drvar, kjer je obiskovala šiviljski tečaj.

Tako je Marija Bursac pričakala pomlad 1941, z njo pa tudi prve priprave na poroko z Vickom. Njeni sosedu Bosniči Rodiči, Sabliji in drugi so vedeli, da se bo Marija poročila prav na svoj enaindvajseti rojstni dan.

Ko pa je 27. julija uporniška vojska vdrla v Drvar, je bila Marija v vodstvu mladinske organizacije v Kamenici, njen Vicko pa desetar v gverilskem oddelu Kamenica. Namesto na svadbi sta se sešla na bojnem položaju. Marija je bila pri ranjenih, Vicko pa je z drugimi borci vred na Oštrlju zavračal sovražnikov napad.

Do 25. septembra, ko so se v osvobodjeni Drvar prebili Italijani, je Marija skupno z drugimi mladinci razkopavala poti in prenašala ranjence v gozdove na Jadovniku. Ko je oktobra 1941 Kosta Bosnič v Kamenici vzpostavil skojevsko organizacijo, je njen član postala tudi Marija. To jo je vspodbujalo k še drznejšim akcijam. S svojimi tovariši je odhajala vse do železniške proge, ki je peljala proti Kninu, in med italijanske bunkerje. Na teh napornih vojnih pohodih je pokazala izreden pogum in vztrajnost, pa so jo

zato februarja 1942 sprejeli v Partijo.

Po devetmesečni okupaciji so naši Drvar ponovno osvobodili julija 1942 in takrat so v Kamenici ustanovili mladinsko delovno četo. Njen politični komisar je postala Marija. To četo so kmalu zatem skupno z drugimi delovnimi četami vključili v prvo mladinsko delovno brigado v Sanici. Brigadirji in brigadirke so pod zvezdico 1 krajiške udarne brigade mesec dni želi v Saniški dolini in sropje izpred ustaških bunkerjev prenašali v tajna skladišča v grmeških in podgrmeških gozdovih. Takrat jih je pri Mandiću pričakal tudi tovariš Tito in jim spričo uspešne delovne akcije iz srca čestital.

Marija je videla Tita drugič že nekaj dni kasneje na velikem zborovanju v Brežinah in tistega dne je dozorel njen sklep, da stopi v udarno brigado. To se je zgodilo 4. februarja 1943.

Med razvrščenimi borci 10. krajiške brigade (ljude so ji rekli kar »brigada brkačev« zaradi mnogih njenih borcev, ki so si pustili rasti brke) je stala tudi Marija Bursac, oborožena s puško in opremljena z bolničarsko torbico. Medtem ko je brigadni komandant Velimir Knežević govoril o novih nalogah, so se v daljavi razlegale eksplozije. V bojih, ki so divjali okrog Knina in Bosanskega Grahovega, se je Marija znašla že naslednjega dne. Tam je bila tudi laže ranjena vendar je niso mogli pripraviti do tega, da bi odšla v bolnišnico. Ko se je v tistih dneh srečala s prijateljico Dragico Dejanac, ji je svoj prvi boj opisala takole:

»Sprasuješ me, če me je bilo strah? Res, v prvih dneh sem se bala, da me bo zadela krogla. Kmalu pa si s tem tako kot tudi drugi nisem več belila glave. Zadelo pa me je, ko sem do pasu v snegu na položaju obvezovala ranjenega sosedu Djura Rodića. Spopadli smo se bili z Nemci. Ko sem se ozirala za boljšim zaklonom, mi je četni komandir Mičo Tomić zavpil, naj stečem čez planjavo k njemu. Nemške krogle so žvižgale okrog mene, vendar sem srečno pritekla do ranjenca, ki je imel prebito roko. S komandirjevo pomočjo sem tako obvezala svojega prvega ranjenca.

Krogle so kar naprej žvižgale. Sicer pa mi je komandir že takrat, ko sem prišla v njegovo četo, dejal, da ne ubija vsaka krogla. Tomiću ni bilo prav, ker so me poslali v njegovo četo. Bila sem še neizkušena bolničarka. Kasneje pa sem se izpopolnila in dokazala, da dobro znam svoje opravilo. Čeprav sem postala politični delegat voda, sem še nadalje obvezovala ranjence.

Pred kratkim so nas napadli Nemci, ustaši in četniki. Čakali smo, da se nam čimbolj približajo. Zbala sem se,

da nas ne bodo kar žive polovili, ko je naš komandir skočil na noge in zavpil: »Vzrite, brkači! — Neki Nemec je šel naravnost proti meni. Marija streljaj! Kaj čakaš? je komandir zavpil. Obotavljala sem se ker sem se bala, da ga ne bom zadela. Če pa ga zadene, bom morda ubila očeta otrok, edinega sestrinega brata ali materinega sina. Če ga zgrešim, me bo pa on zanesljivo ubil. Sicer pa je sam kriv. Zakaj je prišel v našo deželo ubijati? Dvignila sem puško, jo naslonila na bukev, zakatero sem tičala, pomerila, zamižala

Ko je komandant združenega odreda dal znak za napad na nemške bunkerje in strelske järke, se je z bombo in vzkliki oglasila tudi vodna delegatka Marija Bursac. Bila je hitrejša od drugih borcev. Po zavzetju prvih bunkerjev, pred katerimi pa je obležalo precej mrtvih in ranjenih borcev, so bombaši pohiteli naprej. Marijina bomba je našla po skozi strelno lino v nekem betonskem bunkerju. Pred njim pa je bila hudo ranjena tudi Marija. Kljub temu, da jo je sovražnikov mitralješki rafal zadel v noge, je imela še toliko moči, da je razorožila štiri Nemce in jih izročila članom štaba Drvarskega udarnega bataljona. Nato pa se je sedla.

Naslednjega dne je Marija hotela zvedeti vse podrobnosti o napadu in zavzetju nemške postojanke. Borci njene čete so ostali pri Mariji do zadnjega. Na čelu njenega voda in čete so jo nosili proti Uni. Takrat pa je Marija ne pričakovano začela peti:

»Naša borba zahtijeva

kad se gine da se pjeva ...«

Četa je za hip zmedeno zastala. Smrtno ranjena borka na nosilih poje partizansko pesem! Pridružili so se ji in začeli na ves glas peti. Tako je Marija umrla na pohodu na nosilih, pokopali pa so jo 23. septembra 1943 na pokopališču v Gornjih Vrtačah pri Drvarju.

Petnajstega oktobra 1943 je vrhovni štab na predlog štaba 5. korpusa objavil tale sklep:

»Vrhovni štab NOV in POJ je na predlog 5. korpusa sklenil, da se tovariši Mariji Bursac, borki in bombašnji 3. bataljona 10. krajiške brigade podeli naziv narodnega heroja. Tovarišica Marija je bila v vseh bojih po junaštvu za primer drugim in je ob jurišu na sovražnikove strelske järke pred vasjo Prkosi žrtvovala svoje življenje za svobodo ljudstva. Vrhovni komandant NOV in POJ — Tito.«

SVETOZAR SEVO

in pritiskala na petelina. Počilo je, nato pa sem videla Nemca, kako se je zgrabil za levo stran prsi in se počasi zgrudil. Tako sem ubila prvega človeka.

Devetnajstega septembra 1943 je bilo treba zavzeti močno nemško postojanko v Prkosih, na pol poti med Kulen Vakufom in Vrtoki. Okrog postojanke je bila čistina in zato se ji je bilo silno težko že približati, kaj šele napadati. To težko nalogo so zaupali Drvarskemu udarnemu bataljonu ter 2. in 3. bataljonu 10. krajiške brigade.

GABER

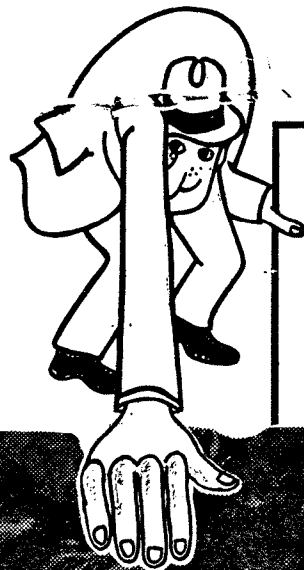

Stari trg

KUHINJA
VEGA 55

VZEMITE DANES CENEJE

NE ZAMUDITE PRILOŽNOSTI IN BREZ SKRBI
V NASLEDNJO ZIMO

MARCA
POPUST
10 DIN
PRI TONI

veleński lignit greje še vedno
najceneje!

RUDNIK LIGNITA VELENJE

FOTOGRAFIJA Z VPRAŠAJEM

Kolona gre čez mehko vzvalovano polje. Kje in kdaj? Katera enota? Kdo je fotografiral? Kdor kaj ve, naj sporoči uredništvu »TV-15«.

KULTURNI OBZORNIK

ZGODOVINA NEKEGA PORTRETA

MESECA MARCA BODO ZAČELI V LJUBLJANI SNEMATI KRATKOMETRAŽNI BARVNI FILM O SLIKARJU IN GRAFIKU BOŽIDARJU JAKCU Z NASLOVOM »ZGODOVINA NEKEGA PORTRETA«. GRE ZA LEGENDARNI PORTRET MARŠALA TITA, KI GA JE BOŽIDAR JAKAC NAREDIL LETA 1943 V JAJCU. FILM BO HKRATI PORTRET DELA IN OSEBNOSTI TEGA NAŠEGA ZNANEGA UMETNIKA. PRODUCENT FILMA JE MUZEJ II ZASEDANJA AVNOJ IZ JAJCA, DENAR PA BO PRISPEVALA SKUPŠČINA OBČINE JAJCE. SCENARIJ JE DELO DIREKTORJA MUZEJA IN PUBLICISTA ŽIVOJINA SPASIČA, KI BO TUDI REŽISER FILMA. DIREKTOR FOTOGRAFIJE JE RUDI VAVPOTIČ, MONTAŽA PA BO V ROKAH MILKE BADIJURA.

KOPIJO FILMA »ZGODOVINA NEKEGA PORTRETA« NAMERAVAJO PODARITI TUDI PREDSEDNIKU REPUBLIKE.

FILM

HRANJENIK

V nacističnih koncentracijskih taboriščih, kjer je duševno in telesno mučenje ničesar krivih ljudi doseglo takšno množičnost in grozovitost, da je do sedanja zgodovina civilizacije ni poznala, se dogaja zgodba filma »Hranjenik...«. To je pripoved o jetniku, ki ga drugi hranijo zato, da bi bil dovolj močan za obračun z glavnim mučiteljem kapom Gustijem.

O življenju v taboriščih, o katerih zgodovina še ni povedala svoje zadnje besede, je bilo posnetih že mnogo filmov. Pri filmskem slikanju teh nepojmljivih grozot so največje mojstrstvo dosegli menda prav Poljaki. Spomnimo se samo NEKATERIH FILMOV in v njih že skoraj dokumentarnih posnetkov izhiranih jetnikov, ki so v siju žarometov obviseli na električnih žicah, ali scene, ko se dresirani psi zakadijo v jetnico in jo pred očmi sadističnih nacistov raztrgajo. Zakaj? Odgovora na to vprašanje doslej ni dala niti zgodovina, kaj šele umetnost. Tudi »Hranjenik« nima namena odgovoriti na to vprašanje. Še več, film se še zdaleč ne more kosati z že omenjenimi poljskimi filmi o taboriščih, posebno kar se tiče avtentičnosti prikaza grozljive atmosfere, resničnosti dogajanj in na-

cističnega pekla nasploh. Film očitno tudi ni imel tega namena. Saj na primer jetniki niso niti približno podobni resničnim taboriščnikom.

Film je poskus prodreti v tajne človeške duševnosti, in to v situaciji, kakršno predstavlja film. Napetost in če hočemo moč filma »Hranjenik« torej ni

v verodostojnem prikazu atmosfere, poudarek je na dialogih oziroma stopnjevanju vprašanja, ali se lahko jetniki uprejo pošastni sili, ki jih ponižuje, ali se lahko iz pasivnih žrtev spremene v aktivne ljudi, ki se niso odpovedali boju za svoje človeško dostojanstvo in ki najdejo v najbolj nečloveških razmerah v sebi moč, da to potrdijo.

Zanimivost filma je tudi v nepričakovanem obratu, ko Gusti in glavni junak zamenjata svoji vlogi. Film se v tem trenutku odločno dvigne nad vprašanje medvojnega nacizma in dogodkov v taboriščih ter skuša podati psihološko analizo fašizma v slehernem izmed nas. Glavni junak nehoti postane problematičen in zasenči prvoten problem upora. Avtorji filma mu vzamejo moralno vrednost s tem, da degradirajo vrednost kriterijev v človeku, ko se človek kljub uporu notranje spremeni v tistem hipu, ko mu dogodka ali zgodovina dodeljujejo drugačno vlogo. Tak prikaz nekje nehoti opravičuje fašizem, ter se morda prav zaradi razvrednotenja vrednot ter prikaza relativnosti zla, krivde in krivice toliko odkloni od dejanskega avtentičnega problema, da postane dvomljiv.

Film Vatroslava Mimice »Hranjenik« — čeprav je bila morda njegova dokončna teza drugačna ali pa je sploh ni bilo vnaprej pripravljene — zapusti v človeku preveliko vprašanje. Leta pa mu prej razkrajajo njegov notranji svet, kot pa da bi mu dale odgovor, prej kažejo nesmisel sveta kot pa izhod iz tega nesmisla — predvsem pa od vzamejo človeškemu trpljenju moralno veličino in vrednost. MILAN ŠTANTE

KNJIGA

Umirajoči čas

O usodi primorskih fantov, ki so jih italijanske politične in vojaške oblasti strpale med zadnjo vojno v posebne kazenske bataljone, ječe in taborišča v raznih krajih južne Italije, oziroma so bili zajeti od zavezniške armade na tleh severne Afrike in so se pozneje na vse mogoče načine prebijali do naše baze v Barliju, se vključevali v prekomorske brigade in doprinesli velik delež v bojih za dokončno osvoboditev Jugoslavije in tudi Slovenskega Primorja, imamo že vrsto dokumentarnih knjig. Nedavno pa je koprška založba Lipa izdala roman Janka Perata z naslovom »Umirajoči čas« — delo, ki prinaša v slovensko književnost novo tematiko in tudi ime novega pisatelja.

»Umirajoči čas« je Peratov prvenec. Pisatelj si je spričlo razvejane tematike v dobršni meri pomeril svoje pripovedniške moči, zakaj za takšno snov, ki zajema več kot četrtsotletno časovno razdobje — od začetka druge svetovne vojne pa skoraj do današnjih dni — je potrebno pero že zrelega pisatelja.

Roman je razdeljen na tri poglavna obdobja.

V prvem zaživi pred bralcem glavni junak France, fant iz tolminskih hribov, ki se je kot ujet italijanski vojak znašel v angleškem taborišču v Afriki, doživel peripetijo v jugoslovanskem gardnem bataljonu in se prijavil med angleške komandose, ki so delovali kot diverzanti na italijanski fronti. Življenje komandosov je razburljivo, tvegano in nevarno. Med komandosti je bil tudi Francetov rojak Tone pa Francoz Lambertier, ki ga doleti tragična smrt in... skratka, v tej naplavinu so se znašli ljudje različnih narodnosti. France od vsega hudega živčno zboli in se znajde v bolnišnici v Afriki, kjer doživi ljubezensko srečanje z Olive, bolničarko, doma iz Južne Afrike. Od tod najde France pot v prekomorsko brigado in poln zanosa doživi tu prva razočaranja.

Z naslovom »Prekomorci« se začne drugo obdobje romana. Srečanje s starimi partizani poraja nespornost in razočaranja. Med življenjem na Visu se seznanimo s komisarjem Grujićem, sledimo Francetovemu ljubezenskemu zapletu z mlado domačinko, ki je že na začetku kronan s tragičnim koncem. To je bil pač vojni čas, čas v precepu življenja in smrti.

Tretji del romana, ki nekako izstopa iz zaokrožene celote prvih dveh, predstavlja bralcu povojni čas. Janko Perat je v njem povedal precej žgočih in bridkih resnic ter ob tem prikazal Francetovo ljubezensko srečanje z razvejano Tjašo, ki podleže v avtomobilski nesreči, ter kako glavni junak telesno in tudi duševno prizadet sklene svoje popotovanje v domu za onemogele. To zadnje poglavje razblinja celovitost in zaokroženost romana. Pisatelj naj bi se bil rajši omejil na prekomorci. Prav o njih so napisane najlepše strani, ki jih z užitek preberemo. Vsekakor je poglavna vrednota romana pričevanje o prekomorcih in prav s tem je Perat postavil vsem, ki so se borili v prekomorskih brigadah, dostojen in prepričljiv spomenik.

ČRTOMIR ŠINKOVEC

ZANIMIVOSTI

Prepovedana plošča

Beograjsko okrajno sodišče je pred kratkim sprejelo odlok o prepovedi prodaje in zaplombi vseh neprodanih gramofonskih plošč pesmi »Mi se sobrale site selani«. Iz prijave občinskega odbora ZZB NOV v Titovem Velesu, ki jo je obravnavalo sodišče, je razvidno, da je bil Dime Topalov med vojno aktivni sodelavec bolgarskih okupacijskih oblasti in da ga je partizansko vojaško sodišče obsodilo na smrt in ustrelilo leta 1944. Ploščo o njem so posneli v 4400 izvodih in so že vse razprodali.

Zanimiva razstava

Muzej narodnoosvobodilne borbe v Slovenjem Gradcu se je že dalj časa skrbno pripravljal na ureditev razstave v počastitev tridesete obletnice vstaje na Koroškem in v Mislinjski dolini. Pred kratkim so v muzeju NOB v Slovenj Gradcu, ki je nekakšno kulturno središče Dravske, Koroške in Mislinjske doline, odprli imenovano razstavo.

Na razstavi so prikazane številne fotografije in fotokopije, ki prikazujejo borbo našega delovnega človeka, kmeta in vseh tistih naprednih ljudi, ki so v letih 1941—1945 oprijeli za orožje in šli v boj, da osvobodijo svojo domovino.

Omenimo naj novost, da bo spominsko gradivo, ki je sedaj razstavljeno v slovenjegraškem muzeju, potovalo po številnih šolah. Otroci in mladina bodo tako seznanjeni z zgodovino naše Koroške! Upati je, da bodo pri tem odigrali pomembno vlogo tudi številni učitelji, ki bodo s pojasnili dopolnili razstavljeno gradivo.

Naposled naj poudarimo, da bi kazalo tudi v drugih krajih slediti zgledu slovenjegraškega muzeja NOB. Eden izmed načinov prenašanja revolucionarnih tradicij na mladi rod so prav gotovo potujoče razstave s tematiko narodnoosvobodilnega boja, prikazane otroku na najbolj razumljiv način.

»Prvi krog« v gledališču

Mladi splitski gledališčniki namestijo v predstavah s skupnim naslovom »Živa knjiga« prikazati občinstvu presek skozi knjižna dela, ki so trenutno v središču zanimanja svetovne javnosti. V tej seriji literarno-odrskega gledališča so pred kratkim predstavili tudi Solženicinovo knjigo »Prvi krog«. Občinstvo — predvsem mladina — je predstavlo toplo pozdravilo.

Mir za vojake ZDA

Angleška filmska igralka Vanessa Redgrave, zagrizena borka proti ameriški agresiji v Indokini, se je odločila za ustanovitev skrivnega časopisa za ameriške vojake v Veliki Britaniji. Časopis naj bi se imenoval »Mir«, prinašal pa bi propagandne tekste proti grozotam vojne.

PARTIZANSKA
LJUDSKA
PESEM

BOJ V ŽIREH

Utihi strojnic srdito regljanje,
švab, žejen krvi, je pokazal pete;
v cerkvi žirovski zvonilo poldan je,
mir padlim, ki so dali življenje za te.

Na bukovem štoru ves izmučen sedim,
življenje premišljam, ki zdaj ga živim:
zdaj borba, zdaj pesem, zdaj članek za list:
to program naše borbe kristalno je čist.

Glej, v duši mi kljuje, še tukaj sediš,
si ranjen in iz rane močno krvaviš,
a kaj če bi krogla v srce te zadela
in pesem zvonov zdaj v slovo bi ti pela?

Ne plašim se smrti, ne krogel vihar,
saj bijem za sveto se naroda stvar,
moja pot na tem svetu končana še ni,
naprej, naprej v borbo za lepše nam dni!

Kri naša žirovsko je zemljo pojila
in novih junakov ta dan nam rodila.
Gorje ti bo švab, ko brigad naših moč
kot plaz z goré te stisne v obroč!

Tedaj ne bo časa, da utečeš od tod,
naših strojnic bo pesem na zadnjo ti pot
donela iz grmov, bregov in gozdov,
domovina, svobode tedaj bo tvoj krov.

Andrej Pagon-Ogarev

Opomba: Ta pesem je nastala 4. januarja 1944 v Žireh. Tega dne zjutraj so Nemci presenetili skupino iz Vojkove brigade. Po zaslugi izdajalca majorja Hojana je padlo osem kurirjev, več partizanov pa je bilo ranjenih. Tudi avtor te pesmi je bil ranjen v levo koleno. Še danes, pravi, mu v ušesih doni donenje žirovskih zvonov.

Vulcan

Sistem vulcan je šestcevni top, ki je sicer namenjen za obstreljevanje letal in helikopterjev, toda v Južnem Vietnamu so ga uporabljali tudi proti kopenskimi ciljem. To orožje je lahko samohodno, ali pa ga za seboj vleče drugo motorno vozilo. Istreli lahko po 3.000 oziroma po 2.000 nabojev na minuto.

Top usmerja ogenj s pomočjo radiolokatorja, računalnika in optične merilne naprave. Merilec spremlja cilj skozi optično merilno napravo in brž ko se cilj dovolj približa in se znajde v coni učinkovitosti tega ognja, se prižge zelena lučka. Preden začne merilec streljati, naravna dolžina rafalov, ki imajo po 10, 30, 60 ali 100 strelcev.

NATO potrebuje več letal in podmornic

Predsednik vojaškega odbora NATO admiral Henderson je pred kratkim izjavil, da Zahod glede na nadalje večjo vojaško moč članic varšavskega sporazuma »potrebuje več ladij, letal in podmornic«.

V NATO krogih v Bruslju so zaskrbljeni tudi zaradi naraščajočega sovjetskega vpliva v Sredozemlju. V Egiptu imajo Sovjeti, zatrjujejo v Bruslju, projektilna orožja. Res pa je, da je Alžirija navzlic temu zahtevala umik vseh tujih vojnih ladij iz Sredozemlja in si prizadeva, da bi Sredozemsko morje postalo »morje miru«.

V poročilu britanskega inštituta za strateško raziskovanje je navedeno, da ima Sovjetska zveza skupno s svojimi zaveznici 377 podmornic, izmed katerih jih je osemdeset na jedrski pogon. Po drugi strani ima petnajst članic NATO 262 podmornic, izmed teh pa jih je na jedrski pogon dvaindevetdeset. »Očitno je,« je britanski admiral dejal, »da pri nas gradimo čedalje manj podmornic, medtem ko proizvodnja podmornic v Sovjetski zvezi narašča.«

Po njegovih besedah so ZDA nehale graditi nosilke helikopterjev zato, ker se jim zde predrage, in v te namene uporabljajo jurišne letalonosilke, toda Rusi so pred kratkim dokončali dve nosilki helikopterjev, od katerih ima vsaka po 17.000 ton.

Napredek sovjetske radarske tehnologije

V članku, ki je bil objavljen v neki znani publikaciji ameriške letalske industrije, pisec priznava, da je Sovjetska zveza glede radarske tehnologije američane že skoraj dohitela, na nekaterih najpomembnejših področjih pa je celo pred njimi. Rusi naj bi bili pred Američani, kar zadeva radarje za nadzorovanje ognja, za protiletalsko topništvo, za izstrelke »zemlja-zrak«, za nadzorovanje medcelinskih balističnih izstrelkov in za nadzorovanje vesoljskih poletov.

Pisec članka trdi, da Rusi kake starejše opreme sploh ne uporabljajo, ampak radarje nadomeščajo z novimi ali jih prilagajajo, medtem ko zastarele radarje običajno dobavljajo svojim satelitom v vzhodni Evropi ter deželam na Blaznem in Daljnem vzhodu. Zato število radarjev sovjetskega izvora, ki jih operativno uporabljajo, nenehno narašča.

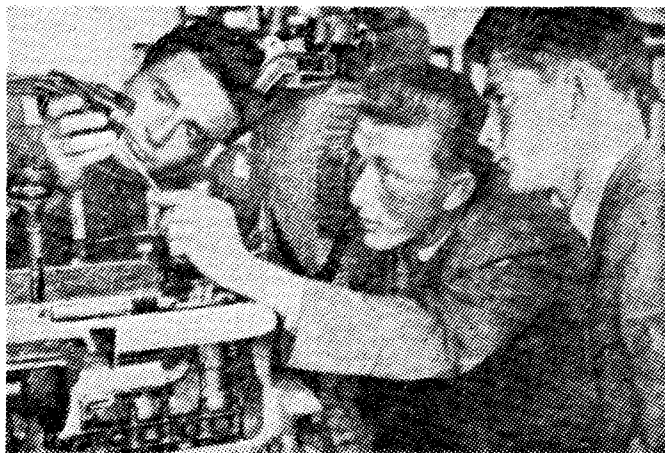

Pred kratkim je končal šolanje 6. razred visoke tehnične šole kopenske vojske s srednjo oceno 7,69 (najvišja ocena je 10). Vojaške šole imajo po večini konec šolskega leta v zimskem razdobju, ker je zaradi urjenja na poligonih in v naravi poletni čas najbolj primeren za pouk. Po podelitvi diplom je mlade diplomirane inženirje sprejel predsednik zagrebške mestne skupščine.

Vsaka vojska mora imeti določeno število oficirjev in podoficirjev, ki niso samo poveljniki večjih ali manjših enot, oziroma sodelavci v štabih, ampak predvsem učitelji mladih vojakov.

Razumljivo je, da vsaka vojska pridobi oficirje in podoficirje s šolanjem doma ali v tujini, oziroma s prevzemom iz drugih vojsk. Tako je bivša jugoslovanska vojska prevzela precej nekdanjih avstroogrskih oficirjev in podoficirjev.

Zato je vprašanje šolanja oficirjev in podoficirjev za vsako vojsko zelo važna zadeva. Predvsem morajo vsako leto nadomestiti s podmladkom vse tiste, ki zaradi takšnih ali drugačnih razlogov odidejo iz vojske. Taka zame-

Med praktičnim poukom v eni izmed naših vojaških šol

njava pa mora teči postopoma, vsako leto nekaj, da ne bi naenkrat prišlo do prevelikega razkoraka med teorijo in prakso.

Naša vojska je glede šolanja mladih oficirjev in podoficirjev doživela edinstven razvoj, o katerem smo že velikokrat pisali. Zadnja leta se je tudi odločilno spremenilo načelo o naši obrambi. Vedno bolj smo začeli upoštevati naše izkušnje, zlasti iz osvobodilne vojne, usmerjati smo se začeli k vse ljudskemu odporu. V takem odporu pa je aktivni del oboroženih sil dobil precej drugačno vlogo, kot jo je imel prej. Novim zahtevam je treba prilagoditi tu-

Obrambna vzgoja

Novosti v šolanju oficirjev

di način šolanja in znanje oficirjev ter podoficirjev.

Pred kratkim je obiskal sekretar za informacije pri republiškem izvršnem svetu načelnik vojne akademije kopenskih sil generalpodpolkovnik Bogdan Mamula. Ob tej priložnosti se je sestal tudi aktivni novinarjev slovenskih listov, ki pišejo o obrambnih zadevah.

V vojni akademiji se trudijo, da bi dvignili raven pouka in dali mladim oficirjem več splošne izobrazbe. Tako je zdaj razmerje splošna-strokovna izobrazba 45 proti 55 odstotkov v korist strokovnih. Zato so zaposlili tudi precej univerzitetnih profesorjev. Akademija naj bi namreč tudi dejansko dobila rang fakultete.

Splošna znanja bi oficirjem lahko tudi veliko koristila, ko bi po potrebi službe morali predčasno iz vojske. V tem primeru bi se laže kot njihovi predhodniki zaposlili v raznih civilnih službah. Tudi to kaže, da so se nazorji precej spremenili. Tako je naprimer prevladalo mnenje, da ni dobro, če držijo oficirja v vojski, ker se boji, da v civilu ne bo dobil službe.

Kajpak so tudi glede znanja gojenec precej zaostri merila. Včasih je bilo značilno, da so v vojaške šole odhajali taki, ki se niso v gimnaziji mogli ponášati z dobrim učenjem. Zdaj vsak gojenec mora opraviti sprejemni izpit.

Se vedno pa je boleče vprašanje razmerja narodov in narodnosti v vojni akademiji. Odstotek Slovencev, pa tudi nekaterih drugih narodnosti in narodov je namreč v odnosu na odstotek prebivalstva precej nizek. Pa tudi drugače se navadno javljajo v vojaške šole predvsem iz revnih in nerazvitih krajev. Ne gre samo za sorazmerje v vojski, ampak tudi za izvajanje načela o vseljudski obrambi, ki zahteva, da mora poveljnik živeti na določenem ozemlju in pripadati narodu, ki tamkaj živi.

Za to, da bi se povečalo število Slovencev, aktivnih oficirjev in podoficirjev, bi morali sprejeti več ukrepov. Znano je, da tudi v nekaterih drugih državah mladeniči ne gredo radi v vojaške šole, saj je vojaški poklic zahteven, nevaren in naporen, največkrat pa ne daje človeku ustreznega materialnega povračila, oziroma možnosti za večje blagostanje. MP

VOHUNSKA ZGODBA IZ PRVE SVETOVNE VOJNE

Vohun z brazgotino na licu

V času, ko sem bil pripadnik britanske protiobveščevalne službe, sem doživel marsikaj nenavadnega, zvedel za izreda njunaška dejanja in se v boju s sovražno obveščevalno službo zatekal k najrazličnejšim ukamam. Izmed vseh junaških dejanj pa se mi zdi najspretnejše in najdrznejše tisto, ki ga je neki sovražnikov vohun naredil spomladaj 1916 ob reki Somme.

Takrat smo na vojaško skrivnost zelo pazili. Poveljstvo 4. armade si je zelo prizadevalo, da ne bi bile skrivnosti razkrite. Kljub vsem ukrepom pa je naša protiobveščevalna služba le ugotovila, da sovražnik ve marsikaj, kar bi moralo ostati tajno.

Mesto Amienne ni bilo daleč od armadnega poveljstva. Ceste in železnice smo imeli pod strogim nadzorstvom. Vedeli smo za vse civiliste, ki so prihajali ali odhajali iz bojne cone. Navzlic temu nas je francoska protiobveščevalna služba opozorila, da v našem zaledju deluje sovražnikov vohun.

Nekega dne je v skladiščih prišlo do eksplozije in takrat je bilo nekaj naših ljudi ob življenje. Sumili smo, da je to povzročil vohun, preoblečen v artilerijskega oficirja francoske vojske. Zvedeli smo, da je zelo visok in da ima na levem licu brazgotino vse do ust.

Teden dni kasneje je sledila nova eksplozija, tokrat na železniški progi. Vsa sreča je bila v tem, da je transport z vojniki tam mimo peljal že uro poprej, zakaj v nasprotnem primeru bi bilo zelo mnogo žrtev. Preiskava je ugotovila, da je šlo za pekleni stroj.

Nato so nemški daljnometni topovi in bombniki več dni zapovrstjo obstreljevali in bombardirali položaje naše ga težkega topništva, čeprav so bili zunaj dosega nemškega navadnega topništva in dobro prikriti.

Bilo je več kot očitno, da bomo izgubili še marsikatero vojak, če ne bomo nemškega obveščevalca čimprej onemogočili. Dotlej je bilo zaradi njega ob življenje že kakih trideset ljudi.

Iz Amienne so zvedeli, da so v tamkajšnjih gostilnah visokega moža v majorski uniformi in z dolgo brazgotino na obrazu že večkrat videli. Ugoto-

vili smo, da se je bil pogovarjal z nekaterimi našimi ljudmi in od njih bržkone zvedel marsikaj zanimivega. Skupno s Francozi smo ga takoj začeli iskati, vendar zaman. Zato so mi naročili, naj se preoblečem v civilista in ga skušam najti.

V tistih dneh sem nenehno hodil po gostilnah, železniških postajah in povsod, kjer se zbirajo ljudje, toda nikjer ga ni bilo, ko da bi se pogreznil v zemljo. Začel sem že obupavati, ko sem v občinski stavbi naletel na nekega Francoza in mu zaupal svoje težave.

»Pravite, da ima na licu brazgotino?« me je naglo prekinil. »Moja snaha ima v Ville-Bretonu kmetijo, pri njej pa stanuje neki angleški major. Za hip sem ga videl, ko sem bil v nedeljo tam na obisku. Na licu je imel brazgotino. Sicer pa se mi je zdel poštenjak.«

Francoz mi je nato opisal pot do kmetije. Opozoril sem ga, da tega ne sme nikomur pripovedovati, nato pa sva se razšla. Pohitel sem v gostilno, kjer sem imel sobo, in se preoblekel v uniformo. Preden sem se z motociklom odpeljal proti kmetiji, sem vzel iz kovčka še svetilko in pištolo. Ko sem se približal kmetiji, sem vozilo ustavil ob poti in se začel previdno plaziti proti zadnjemu delu napol podrte hiše. Ob zidu sem se ustavil in se kakih pet minut ogledoval naokrog. Kmetija je bila obkrožena s poljem, slab kilometer od tod pa je bilo letališče.

Nato sem potrkal na zadnja vrata. Odprla mi je neka ženska, prava francoska kmetica. Ze po njenem obrazu sem lahko ugotovil, da imam pred seboj poštenega človeka. Prepričal sem se, da je sploh ne morem kriviti za to, če pod njeno streho živi tako nevaren sovražnikov vohun.

Takoj mi je povedala, da »major« stanuje pri njej že štiri ali pet tednov. Kako se piše, tega ni vedela povedati. Bil pa naj bi zelo dober človek. Povedal ji je, da je član britanske protivohunske službe in da vzdržuje zvezo med britansko in francosko vojsko. Sicer pa ga je videvala zelo poredko, ker je odhajal zelo zgodaj, vračal pa se je zelo pozno.

Prosil sem jo, naj mi ga nekoliko natančneje opiše.

»Je zelo visok,« mi je kmetica rekla, »na licu pa ima brazgotino kot spomin na rano, ki si jo je prislužil v bitki ob Marni.«

Kje bi ga le našel? Ni mi vedela povedati, ker se je dva dni poprej odpeljal z letalom.

»Ko se vrača sem, prihaja iz smeri letališča?«

»Ne, gospod. Pač pa je v mraku dvakrat ponj priletelo letalo.«

»Pokažite mi majorjevo sobo!«

Odpejala me je v sobico poleg kuhinje. Soba je bila dokaj skromno opremljena. Od pohištva so bili v njej dva stola, miza, omara in postelja. Vse sem pregledal, da bi našel karkoli, kar bi mi pomagal razkriti »majorjevo« osebnost. Ta pa je bil zelo previden in ni ničesar pustil za seboj.

Takoj zatem sem pohitel v poveljstvo protiobveščevalne službe, kjer so mojim podatkom posvetili veliko pozornost.

»No,« je dejal načelnik, »sedaj vsaj vemo, s kom imamo opravka. Doslej smo tavalj v temi. V vsakem primeru imamo pred seboj zelo drznega človeka. Vse kaže, da ga dovažajo z letalom, na enak način pa se tudi vrača. Upajmo, da se bo ob naslednjem obisku znašel v naših rokah.«

Nekaj ur kasneje sem se skupno s francoskimi tovariši vrnil na kmetijo, tam pa smo se poskrili in čakali na plan. Vohun je prispel šele tretjega dne. Slišali smo brnenje letala, ki pa na naše veliko presenečenje ni pristalo, temveč je kmetijo dvakrat obkrožilo, nato pa se spet oddaljilo. Zakaj?

Bila je pretemna noč, da bi mogli kaj videti. Zato smo s pištolami v rokah ostali tam, kjer smo bili. Sele potem, ko se je začelo daniti, smo stopili ven in začeli preiskovati okolico kmetije. Približno dva kilometra daleč smo na tleh opazili nekaj, kar je bilo podobno raztrganemu šotoru.

S tem je bilo vse pojasnjeno. Pred nami je bilo padalo, ki se ni bilo razširilo in ki je bilo z vrvicami privezano na nepomnično truplo. Človek je ležal na hrbtu, oči pa je imel široko razprte. Ko je bil treščil na tla, si je zlo mil vrat. Bil je visoke postave, oblečen v uniformo angleškega majorja, na levem licu pa je imel dolgo brazgotino. To je bil zadnji polet nemškega vohuna z brazgotino na licu.

E. V.

in ljudska zaščita

Helikopterji za poveljevanje in zvezo

Iz glasila sovjetskega obrambnega ministrstva Krasnaja zvezda povzemo članek doktorja vojaških znanosti polkovnika Belova, ki razpravlja o najnovejših možnostih uporabe helikopterjev.

Helikopterje je mogoče zelo raznovrstno uporabljati za poveljevanje enotam in za vzdrževanje zveze. Komandantu omogočajo, da lahko neposredno spremlja potek dogodkov na bojišču. V primeru potrebe je mogoče s helikopterji pošiljati posebne skupine ljudi z nalogo, da spremljajo premike enot, nadzirajo gradnjo mostov, ugotavljajo uporabnost cest in možnosti vožnje zunaj njih in podobno.

Podatki o zemljišču in cestah, ki jih uporabljajo enote, omogočajo poveljniku, da lahko enote razporeja kar najsmotrneje, da usmerja okrepiteve, zlasti inženirske, tja, kjer je to potrebno, in da organizira protiletalsko obrambo, pa tudi zaledno službo in oskrbovanje enot s hrano in drugimi potrebščinami.

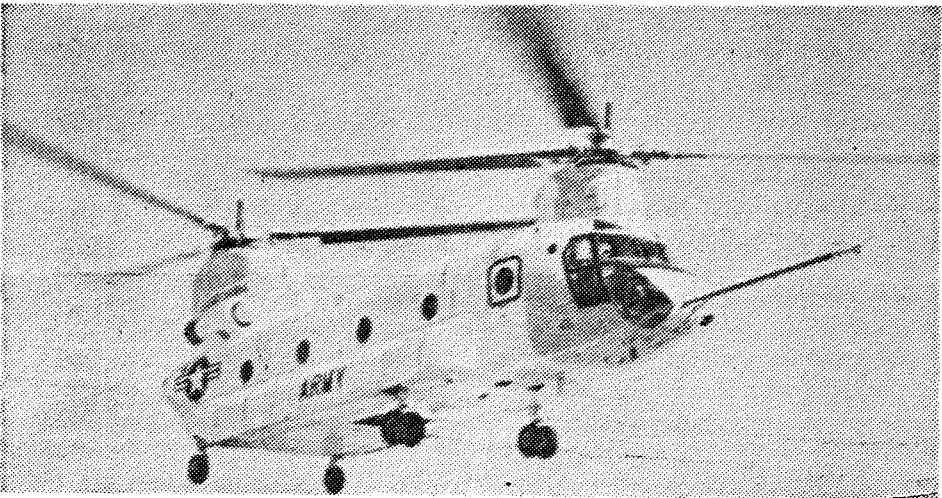
Vojaški strokovnjaki menijo, da v te namene še najbolj ustrezajo lahki helikopterji za 3 do 4 osebe glede na to, da so okretnejši in cenejši od srednje velikih helikopterjev. Od tujih heli-

kopterjev sta najboljša ameriški UM-6 A ponny in francoski alouette III. Oba sta oborožena tudi z raketami, topovi in mitraljezi, kar v precejšnji meri povečuje njune možnosti za opravljanje nalog s področja poveljevanja in vzdrževanja zvez v bojih, ki se jih udeležujejo vsi rodovi vojske pa tudi helikopterji.

V nekaterih deželah preskušajo miniaturne helikopterje za enega samega potnika. Čeprav doslej še nobena armada nima takega helikopterja tudi že v svoji oborožitvi, se zanje zelo zanima. Iz nekaterih poročil je razvidno, da pripravljajo komaj 25,5 kg težak helikopter, ki bi ga bilo moč razstavljene zložiti v navaden kovček, ko pa bi bil pripravljen za polet, bi bil velik komaj kak meter. Tak helikopter bi se lahko dvignil nekaj deset metrov visoko, letel bi s hitrostjo 140 do 160 km na uro in pristal na komaj tri metre velikem prostoru. Sestaviti in razstaviti pa bi ga bilo mogoče že v treh minutah.

V tem primeru gre za poskus, da bi prišli do zračnega vozila, ki bi ga bilo mogoče uporabljati ne samo za poveljevanje in vzdrževanje zveze, ampak tudi za opravljanje bojnih nalog.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Helikopter CH-17C chinook

Človek ni bil več človek

Po pripovedi Franca Fajfarja piše Jošt Rolc

Nekega nedeljskega popoldneva, ko je s svojimi tremi tovariši Slovenci pobiral smeti na dvorišču poleg žice, jih je med glasnim pogovarjanjem iznenadno poklical esesovec, ki je bil na stražarskem stolpu v neposredni bližini. Urno so pritekli pred stolp, obstali mirno v vojaški drži in, kakor je bilo predpisano, sneli kape.

»Od kod ste doma?« je iznenadno vprašal v čisti slovenščini stražar, kar je Franca in tovariša presenetilo in malce vzradostilo, saj so prvič slišali esesovca, ki govori slovenski. Vsi hkrati so povedali, od kod so, še vedno stoječ mirno in pokorno, kot je predpisano v taboriščnih pravilih. Bili so sami Gorenjci, s katerim se je Franc največkrat družil.

»Od kod ste pa vi?« je Francetu samo od sebe ušlo, kot bi za hip pozabil, da ima pred seboj esesovca.

»Iz Škofje Loke,« je odsekano odgovoril, ne preveč ljubeznivo.

»Kako pa se počete?« se je spet Franc že malo opogumljen zaletel, kakor da bi želel pridobiti novega znanca. »To pa zate ni važno!« ga je osorno zavrnil in se zvrnil, zavedajoč se svojega položaja stražarja in verjetno tudi posledic, če bi izdal svoje ime.

Jetniki so takoj vedeli, da imajo pred sabo izdajalca, s katerim niso hoteli imeti nobenega posla, se obrnili in brez besed izginili. Iz izkušenj so vedeli, da ni dobro hoditi preblizu takšnim in podobnim tipom. Nekoč je stražar poklical jetnika in mu skozi žično ograjo dal steklenico, da mu prinese vodo. Nesrečnej je ubogal, napolnil steklenico na bližnji pipi in stekel nazaj. Ko se je dotaknil žice, da bi podal steklenico stražarju, ga je ubil električni tok.

Takšnih podobnih tragedij je bilo nešteto. Ljudje v zebastih oblekah izza bodečih ograj niso bili več ljudje, marveč resnično samo številke. Usoda se je marsikdaj poigrala celo s tistimi, ki so bili sami privrženci in vneti zagovorniki Hitlerjevega novega reda. V Sachsenhausenu so izgnili tudi vsi tisti, ki so preveč vedeli o vseh podrobnostih industrijskega uničevanja in onesposabljanja ljudi. Franc se spominja skupine esesovskih prostovoljcev, tridesetih Hrvatov, ki so v izvrševanju svojih dolžnosti na zasedenem francoskem ozemlju zboleli. Kot rekonvalescenti so bili premeščeni v Vršac, od tam pa v Sachsenhausen kot navadna delovna sila v tovarni. Ker so se upirali, sklicujoč se na svojo privrženost ustaški ideji in Hitlerju, so jih slednjič oblekli v zebra- ste obleke in postali so jetniki. Nekateri med njimi niso mogli prenesti razo-

čaranja. Sodili so si sami ali pa so doživeli isto usodo kot tisti, ki so omagali. Vse do zadnjega je požrlo taborišče. Ista usoda je doletela osebje v krematorijih in mučilnicah. Tako so nacisti poskrbeli, da ni bilo prič njihovega zločinskega početja.

Jetniki iz Slovenije so se kmalu spoznali med seboj. Do poznanstev je prišlo ob prostih nedeljah, ko so se lahko srečali na dvorišču. Sprva nezaupljivi drug do drugega so sčasoma lahko ocenili, kaj kdo misli in če ni provokator. Že ob prihodu v taborišče je Franc imel srečo, da je v sprejemni pisarni, kjer so vpisovali novodošle jetnike, naletel na domačina iz Kranja, nekega Logarja, ki je bil pisar in je dobro poznal taboriščne razmere. Opozoril ga je, naj se izogiba mariborskih nemškutarjev Rudija Hartza in Avgusta Mohorja, ki sta prispela v taborišče zaradi krminala, kljub temu pa nosita rdeči trikotnik kot politična krivca. Bila sta stare-

Prizor iz taborišča Sachsenhausen

šini barake in zelo dobro zapisana pri komandi taborišča. Imela sta celo več besede kot marsikateri esesovec in nekateri jetnik je umrl zaradi njuju. Stalno sta bila Slovencem za petami, jih navajala na provokatorska vprašanja o partizanih, Rusih itd. V nasprotju z drugimi kapoji in starešinami sta bila oba dobro rejena. Ker so ju jetniki kmalu spoznali, so se ju stalno izogibali.

Po velikih porazih nemških zavojevalcev na ruski fronti decembra 1943 se je položaj jetnikov toliko omilil, da so že lahko v določenih presledkih sprejemali od doma pakete z živili. Do takrat ne Jugoslovani ne druge slovanske narodnosti, ne Židje niso bili deležni posredovanja rdečega križa, kot npr. jetniki zahodnoevropskih držav.

(Se nadaljuje)

REPUBLIŠKI SEKRETARIAT ZA NARODNO OBRAMBO SR SLOVENIJE

razpisuje

NATEČAJ

za dodelitev vojaških štipendij za šolanje na srednjih šolah (gimnazij, tehniških šolah — strojne, elektrotehniške, kemično-tehnološke, gradbene in geodetske stroke ter pomorski šoli — plovbene in strojne smeri) v šolskem letu 1971/72.

Za štipendije se lahko potegujejo učenci slovenske narodnosti, ki se pogodbeno obvežejo, da bodo po končani srednji šoli vstopili v eno od naslednjih vojaških akademij:

1. vojaško akademijo kopenske vojske (pehota, oklepne enote, topništvo in inženirija);
2. tehniško akademijo visoke tehniške šole kopenske (smer pehotne in topniške oborožitve, motorji in motorna vozila, rakete in raketne naprave, elektrotehniška, piro-tehnološka, prometna, za zveze, ABKO in protizračne obrambe);
3. letalsko tehniško vojaško akademijo
4. vojaško pomorsko akademijo
5. mornariško tehniško vojaško akademijo

Kandidati morajo izpolnjevati naslednje pogoje:

a) Splošni pogoji:

- da so državljani SFRJ;
- da so zdravi in sposobni za aktivno službo v JLA, kar ugotavlja pristojna vojaška zdravniška komisija;
- da so vzornega vedenja, niso sočno kaznovani, niso v kazenskem postopku;
- da so končali predhodni razred z najmanj dobrim uspehom in imajo iz matematike, fizike in kemije najmanj dobro oceno;
- da nimajo pogodbenih obveznosti iz naslova štipendiranja proti drugim pravnim osebam;
- da imajo priporočilo občinskega sveta za narodno obrambo;
- da so učenci prvega razreda rojeni leta 1956 ali pozneje, drugega razreda leta 1955 ali pozneje, tretjega razreda leta 1954 ali pozneje in četrtega razreda leta 1953 ali pozneje.

b) POSEBNI POGOJI:

- za vojaško akademijo kopenske vojske se lahko prijavijo učenci vseh navedenih šol, razen učencev pomorske šole in tehniške šole kemično-tehnološke stroke;
- za tehniško akademijo visoke tehniške šole kopenske vojske se lahko prijavijo učenci gimnazij in tehniških šol — strojne, elektrotehniške in kemično-tehnološke stroke;
- za letalsko tehniško vojaško akademijo se lahko prijavijo učenci gimnazij in tehniških šol strojne in elektrotehniške stroke;
- za vojaško pomorsko akademijo se lahko prijavijo učenci gimnazij, tehni-

ških šol strojne in elektrotehniške stroke in učenci pomorske šole plovbene in strojne smeri;

— za mornariško tehniško vojaško akademijo se lahko prijavijo učenci gimnazij in tehniških šol strojne in elektrotehniške stroke.

Natečaja se lahko udeležijo tudi učenci osmih razredov osnovnih šol, rojeni leta 1956 ali pozneje, še preden končajo osnovno šolo. Štipendija jim pripada od začetka pouka na srednji šoli.

Učencem, ki bodo sprejeti za vojaške štipendiste, pripadajo med šolanjem na srednjih šolah naslednje štipendije:

- učencem 1. razreda 400 dinarjev mesečno,
- učencem 2. razreda 450 dinarjev mesečno,
- učencem 3. in 4. razreda 500 dinarjev mesečno

Razen tega jim na začetku vsakega šolskega leta pripada nadomestilo za nabavo šolskih pripomočkov v znesku 250 dinarjev za prvi razred, 270 dinarjev za drugi razred in 300 dinarjev za tretji in četrty razred.

Učenci, ki končajo šolsko leto z odličnim uspehom, prejmejo nagrado v znesku 500 dinarjev, učenci s prav dobrim uspehom pa v znesku 300 dinarjev. Štipendije se izplačujejo v mesečnih obrokih za vse mesece v letu, začno pa se izplačevati od prvega naslednjega meseca po rešitvi prošnje, vendar ne pred 1. 9. 1971.

V času šolanja na srednji šoli je učencem zagotovljeno tudi zdravstveno varstvo.

Učenci, ki bodo sprejeti za vojaške štipendiste, bodo morali po končanem šolanju v eni izmed vojaških akademij ostati v aktivni službi JLA najmanj toliko časa, kolikor so štipendirani na srednjih šolah in šolskih vojaških akademijah.

Medsebojna razmerja med štipenditorjem in štipendistom, oziroma njegovim zakonitim zastopnikom, se določijo s pismeno pogodbo, kjer se predvidi tudi vračanje štipendije, če štipendist ne bi izpolnil svojih pogodbenih obveznosti. Učenci, ki se žele udeležiti natečaja, vložijo prošnjo, kolkovano za 1,00 din pri upravnem organu za narodno obrambo občinske skupščine, kjer dobe tudi predpisani obrazec.

Prošnjo je treba priložiti:

- izpisek iz rojstne matične knjige;
- učenci osmih razredov osnovne šole overjen prepis spričevala za šesti, sedmi in prvo polletje osmega razreda;
- učenci prvega razreda srednjih šol overjen prepis spričevala o končani osnovni šoli in za prvo polletje 1. razreda;
- učenci drugega in tretjega razreda srednjih šol overjen prepis spričevala za predhodni razred in za prvo polletje tekočega šolskega leta.

Kandidate bo organ, pri katerem bodo učenci vložili prošnjo, poslal na zdravniški pregled, pri njem pa bodo prejeli tudi rešitev prošnje in vsa pojasnila glede natečaja.

O rešitvi prošnje bodo kandidati obveščeni do 1. 8. 1971.

Natečaj traja do 30. aprila 1971.

REPUBLIŠKI SEKRETARIAT
ZA NARODNO OBRAMBO
SR SLOVENIJE

Srečanje z boškim flosarjem

Sneg prehitro kopni. Vse je v znamenju prihajajoče pomladi. Na Golteh pa drsi sto, dvesto parov smučarjev iz tujih dežel: Italije, Avstrije, Nemčije. Pa tudi iz bratskih republik so prišli. Za dan, dva pridejo tudi domači: iz Celja, Ljubljane, Zaleca, Mozirja. Petičnih domačinov je bolj malo. Turisti s polnimi mošnjički prihajajo od drugod. Življenje v planinah za Mozirjem se je v zadnjih letih močno spremenilo.

Mozirje. Sedim v avtobusu in gledam skozi okno. Lep trg in ljudje so videti prijazni, ustrežljivi. Tu stoji avtobus malo dlje, ljudje lahko izstopijo, se v hotelu čez cesto za jedajočim pičajo »podložijo«. Potem se vrne šofer, zahupa, vžge motor, potniki posedejo in krenemo dalje.

Nazarje. Pred mostom bencinska črpalka, malo čez skladovalnice, velikanški kupi najrazličnejšega lesa. Čudovit kraj: na desni prostrane Golte, levo zadaj mogočna Menina planina. Sprevednik kliče: »Vstopite, prosim!« Avtobus se premakne. Tam po robu ceste hitita

Jože Poznič leta 1943, pred odhodom v partizane

dve ženi: mlajša podpira starejšo. Mahata z rokami in njune oči prosijo: »Šofer, lepo prosiva, počakaj, ustavi!« Šofer pritiska na zavoro. Avtobus obstane. Potniki se zahvaljujejo. Gledam sopihajočo ženo. S težavo lovi sapo in hlastajoče vzdihuje: »Pa so še dobri ljudje na svetu. Včasih sem mislila, da so vse dobre med vojno pobili...«

Sedim, opazujem potnike, nastavljam ušesa, gledam skozi orosene šipe. To je Zadrebška dolina. Reka Dreta in asfaltirana cesta se vijeta po sredi, na dveh straneh so njive in travniki, ob robih širni gozdovi, pod njimi rastejo vikendi. Vidim postarane par, najbrž sta mož in žena. Ni postaje, ta dva pa sta stara in mahata z rokami. Avtobus obstane, sprevednik odpre vrata, potnika se zahvaljujejo šoferju: »Stara sva in nisva utegnili do postaje. Tisočkrat hvala.«

»Da, tak odnos ima šofer Tominšek do tamkajšnjih ljudi. Do ljudi, ki so najbrž med vojno izrabili vse svoje moči. O Zadrebški dolini se je med vojno dosti govorilo. Tod so se pomikale čete, jurišali bataljoni, hodile brigade. Ljudje pa so dajali, kar so dali mogli. Tod žive dobri, srčni ljudje. Posebno starejši, tisti, ki si nalagajo šest, sedmi in morda osmi križ. Jaz pa gledam v temno lesovje mogočne Menine planine. Pred nekaj leti sem jo prehodil podolgovani in počez. Upravnik v koči mi je pripovedoval, koliko partizanov je za vedno ostalo tu gori. Prišli so premraženi, ranjeni, lačni, posedli so v tihem lesovju, dvigniti se niso mogli; ostali so na pobočjih Menine za vedno. Na znana in neznana imena spominja lep spomenik; na gredico pred njim polagajo turisti šopke planinskega cvetja.

Avtobus hiti po asfaltirani, malce preozki cesti. Smartno ob Dreti, vmes precejšnja širina ravnine. Zdaj se pristotnost Menine še bolj čuti. Slišim, ko nekdo reče: »Zdaj je cesta skoraj do vrha speljana. Po njej s kamioni vozijo les vsak teden na stotine kubikov.«

BOČNA.

Nove hiše, nova gospodarska poslopja. Na zunaj nič več sledi, da so jo Nemci pred koncem vojne skoraj do tal požgali, da je tudi tod udarjal nemški škorenj — tudi Bočana med zadnjo vojno ni bilo prizanešeno. Sredi vasi je ob cesti spomenik, vrstijo se

imena iz prve in druge svetovne morije. Šofer Tominšek odpre vrata in zakliče izza krmila.

— Tovariš, srečno pot!

Najbrž je mislil, da hočem zlesti na vrh Menine; jaz pa si ogledujem vas, vsa je čista in s svežino napolnjena, na oknih rože, mimoidoči prijazno odzdravljajo v pristnem boškem narečju.

Vrh griča, med šolo in cerkvijo stoji prijazna hiša, prijazna po tem, ko je vsa prenovljena in okoli voglov vse na pravem mestu, izpred vhodnih vrat čudovit pogled na zares mogočno Menino planino.

Odprem vrata, prepoznavam se, si seže v roke. O njem sem slišal in tudi poznala sva se v prvih letih po vojni. Skoraj četrto stoletja je moralo miniti, da si ponovno stiskava roke, stiskava pravi po boško, krepko in odkrito. Takole bom zapisal:

To je JOŽE POZNIČ-BRKO, triinpetdesetletni upokojeni kapetan I. klase, če pa le vrtaš vanj, kakšen je njegov osnovni poklic, ti bo brez sprenevedanja dejal, da mu je bilo delo v gozdu najbolj pri srcu, da je življenje na flosu v krvi in srcu še vedno pristotno, da mu tudi med vojno ni bilo z rožicami poslano, da je od leta 1943 in vse do osvoboditve prekrizal velik del Podravine, Posavine pa tudi v Bosni je bil, da je bil do 15. februarja 1946 v štabu divizije, nato se je vrnil v rodno Bočno. Začelo se je novo življenje, ki tudi ni bilo lahko in neodgovorno; vsako delovno mesto je zahtevalo celoga in z novimi idejami prežetega človeka. Bil je med prvimi, ki so v kraju ustanovili vaško celico KP, organizacijo ZB, bil član okrajnega komiteta, za dve leti se je s sekro in cepinom vrnil v gozd, potem je bil prvi komandant predvojaške vzgoje za okraj Mozirje, uslužbenec v šoštanju, nato vojni referent pri rudniku Velenje — se bo lahko naštevati — njegovo zadnje delovno mesto — načelnik oddelka za narodno obrambo občine Mozirje; 1. 1967 je šel v pokoj, vendar z delom v organizacijah in društvi ni prenehal. Zadnje leto — malce preskromno priznava — je popustil, doma in družine se drži, večkrat jo mahne v lesovje Menine; to je gora, ki jo je vzljubil kot otrok, gledal in občudoval jo bo, dokler bo živ, dokler bodo gorele oči in bilo to boško srce...

— Čaka, po Faniko stopim, mi pravi, pogleda, če je na štedilniku vse v redu in odide Fanika je njegova žena. V Migojnicah pri Grižah je doma. Ze vrsto let učiteljice v Bočni; to je skromna, preudarna in marljiva prosvetarka, prežeta z ljubeznijo do otrok, soljudi in naše domovine. Še nikdar je nisem slišal govoriti, kaj je počela med vojno, čeprav mi je neki Grižan dejal, da je začela že kar leta 1941. Ona pa skromno priznava: »Nismo delali za priznanja in svetla odličja, bila je to naša državljanska dolžnost. Od leta 1942 imam priznано. Če pa pomislim na borbe v brigadah, kaj vse so prestajali, se mi zdi, da je bil onase delo drobno in majhno; včasih pa mi je težko pri srcu, ko slišim in vidim kako se mnogi prerekajo, kdo je več storil med vojno za krvavečo domovino. Jaz pa pravim, tisti, ki so se zares borili, bi morali biti med seboj složni, tudi v miru bi morali biti prijatelji, tovariši...«

Pridejo kar vsi trije: Jože, Fanika in njun sin Stane. Sinu zažare oči, pogleda mamo, očeta in reče:

— Oče, boš spet pripovedoval, bo mo spet poslušali?

Posedemo k mizi. Vendar Jože ne obstane na stolu. Prižiga cigareto, stopa sem in tje po kuhinji, premišlja, zbira misli. Ni mu do tega, da bi o njem pisali v časopisu, da bi obešali na zvon vse tisto, kar je v življenju počel, kako je bilo med in po vojni. Življenje je čudna reč. Premnogim je razburkano morje, izvoljenim postelja, s puhom nastilana. Če pa že pride iz ust beseda, potem naj bo resnična. Najbrž pod soncem ni najti človeka brez napak. Napake v ljudeh so bile in bodo. Važnejše pa je v človeku tisto lepo, plemenito, tisto, kar se zrcali v pomoči, sohravljaju. Danes pa vse preveč mislimo le nase...

Pustimo razmišljanje. To je povzete iz prostega pogovora. In žena Fanika pravi: »Veš kaj, spijmo kozarček, pogovarjajmo se, obujajmo spomine, pisati pa res ni treba. Ali ne, Stane?«

Opazil sem, da dvanaestletni sin pogleduje očeta: ali se bo omeščal in začel pripovedovati o vsem, za kar je prejel tistih šest ali sedem odlikovanj? Tudi mati Fanika ima dve odlikovanji, vendar o tem molči. In zdi se mi, da berem iz sinovih oči.

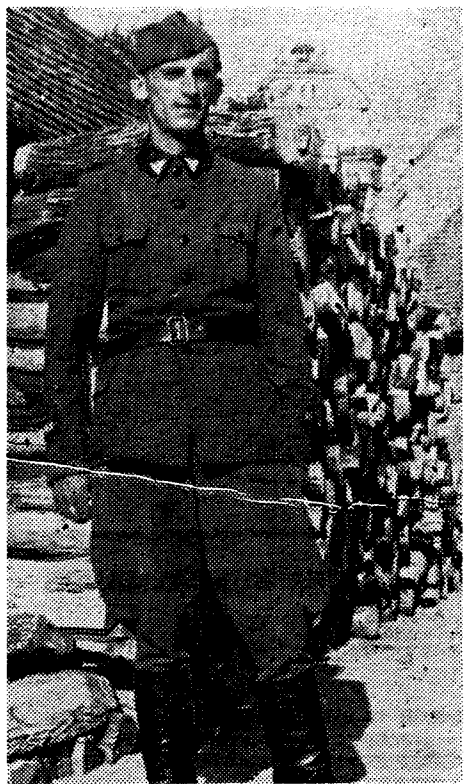
— Oče, sedi in pripoveduj, ne delaj

se preskromnega. Povej, da si moral biti prvo leto pri vermanshaftu, da so te potem imeli na piki in si moral čez mejo na Hrvaško, da so te nato nasilno mobilizirali v domobransko vojsko, da si poleti triinštiridesetega ušel in se vključil v partizansko vojsko: dvanaesta udarna brigada, I. četa, I. bataljon. Tako je zapisano v tvoji vojaški knjižici. In še to povej, da si že med vojno postal partizanski oficir!

Oče in sin govorita po boško, mati Fanika je ohranila barvo in naglas Spodnje Savinjske doline. Ko gledam vse tri, me navdaja prijeten občutek, da je to srečna družina. Saj je njihov domek na tako lepem in romantičnem prostoru, na gričku, s katerega se razgleduješ po širni Menini, pa vse tja do Rogatca in Lepenatke.

— Ja, pravi Jože, roditelj sem se leta sedemnajstega. Niti moji predniki ne jaz nismo grofovskega stanu. Ves moj rod si je že od nekdaj z rokami in žulji služil prepotreben kosček kruha, ki je bil kdaj pa kdaj kar zajeten, večkrat pa tudi pretentano tenak. Ko sem rekel, da je bil tenak, sem mislil bolj na življenje, ki nas je kar precej krotovilo. Bilo nas je več otrok, po starosti sem nekje med srednjimi. Bil sem mamin ljubček. Mama je bila bolj majhna, precej debela, skromna in mogoče vseskozi preveč ponižna; često je nam, otrokom, pripovedovala o svoji grenki mladosti; v rani mladosti je morala po kruh k tujim ljudem. Oče pa je bil suh in koščeni, mnogokrat prestoprog, nekoč ga je kot fanta pri ponočevanju nekdo obstrelil in zato je imel ravno nogo. Po srcu pa kar dober človek, moram reči. Seveda, oba sta umrla: mati je bila 77 in oče triinosemdeset.

Imeli smo mlin in kruha pravzaprav res nismo stradali. Kakor dandanašnji smo se takrat še bolj razločevali, kdo je bogat in kdo reven. Tako strašno

Jože Poznič ob osvoboditvi leta 1945 v Osijeku

revni tudi nismo bili, saj smo vsi kar lepo porasli; kljub mlinu pa sem moral dokaj zgodaj po kruh drugam. Mislim pa, da to ni tako huda reč; saj nisem bil sam, na tisoče se jih je podobno preživljalo. Mislim, da nam je v poznejšem življenju ta zgodnja trdota še kako prav prišla. Nekaj pa včasih premišljam. Oče je bil zagrižen klerikalec, no, strašno je bil pobožen, v meni pa se je to zgodaj uprlo. Dokaj zgodaj sem začel hoditi svojo pot, ki pa mogoče tudi ni bila vselej do pičice pravilna.

Žena Fanika se spet oglasi: »Jože, ti preveč podrobno opisuješ. Njega — mislila je mene — zanima, kako je bilo med vojno. Bodi kratek, jedrnat!« V meni se je porojevalo prav nasprotno. Ali je res potrebno, da so v življenju popisane samo akcije, drzni spopadi, kjer so ljudje jurišali, padali, vzdihovali in klicali na pomoč? Važno se mi zdi, da je prav, če ti ljudje povedo, kako so pred bojevanjem živeli, kaj jih je pravzaprav prisililo, da so stopili v partizanske vrste in da so še danes v najglobljem koticu srca predani domovini, kraju, v katerem živijo. Tudi sem spoznal, da ima Jože dokaj natančen spomin za preteklost. Živo se spominja starojugoslovanske vojske: Subotica, III. pododsek granične trupe, 1. četa 15. karavle; to se je začelo novembra 1939. V graničarski

trupi ni bilo tako hudo. »Bil sem posilni pri nekem komandantu. Najbrž sem mu priradel k srcu. Graničarji v tistem času niso odobili dopusta, jaz sem ga dobil; naj bo tako ali tako, bil sem vseskozi discipliniran vojak.

O tem, kako se je potem leta enainštiridesetega končalo, je bilo popisane že mnogo papirja; kako pa so zlom preživljali posamezniki, bo še dolgo ostala nenapisana knjiga. Bili so ubiti in ranjeni, bili ujeti in demoralizirani, na tisoče se jih je razteplo po neznanih krajih in hitelo proti rojstnemu, kragulji smrti pa so prežali na vsakem koraku. Iz Vojvodine smo šli v južno Srbijo, od tam pa vsak po svoje; jaz sem jo mahnil proti Sloveniji. Ne samo jaz. Bile so to skupine, skupinice, dokler se nismo posamezno prebijali k domu.

BOČNA. Spet sem jo videl takšno, kot je bila nekdaj. Zunanost hiš se ni spremenila. Ljudje pa niso bili mirni, bila jih je sama nestrpnost. Naš mlin je šel dalje, jaz sem se zaposlil na cesti in kakor mnoge so tudi mene vpoklicali v vermanshaft. Pozneje sem zvedel, da je v Bočni deloval odbor OF že leta 1941. Nemčur že nisem bil, to pa ne. Res je, da sem nosil nekaj časa tisto vermanshaft uniformo. Ampak prav v tem se je videla nepoučenost preprostih ljudi. Nosili smo nekaj, čemur v srcu nismo služili. Ko se danes vračamo v tisti čas, ko smo vsi v letih, mnogih pa tako ni več — vemo in priznavamo, da je bilo tako. Takrat pa je seveda bilo preveč nezaupanja, človek je bil človeku volk in ne brat.

— Oče, se oglasa sin Stane, kaj res ne boš o partizanih ničesar povedal? Jaz pa vem, kje hraniš tiste partizanske medalje!

— Jože, ne spuščaj se v take podrobnosti, pripomni žena Fanika.

Tak sem in nikoli ne bom drugačen. Ne bom rekel, da sem rdeči svetnik, če nisem. Hodil sem svojo pot in moje boško srce je čisto. Bila je vojna, borili so se, smo se, dal sem, kar sem dati mogel. Lahko rečem, da sem tudi jaz pomagal v boju za osvoboditev domovine. Hvalil se pa ne bom!

Res je, vojna je grda stvar. Razmetava ljudi, jih krotoviči in zvija; vojna je huda preizkušnja, iz dečkov napravi mladeniče, iz mladeničev prekaljene može...

Jože je potem moral še na delo v Maribor. Ko pa je doma postalo prevroče, je šel po starih poteh nekdajga flosarja na Hrvaško. Tam so ga za nekaj časa vtaknili v domobransko uniformo. Čeprav je bil daleč od doma, je bila v njem ves čas prisotna Zadrebška dolina, globoko v srcu je nosil spomin na domače, na rodno Bočno. Nprestano je iskal zvezo s partizani.

— Veš, kdo me je sprejel v partizane? Časlav Pasič, moj nekdajni komandant graničarskega oddelka! Poslal me je v VI. korpus, h komandantu Petru Drapšinu! Dejal mi je, da bom delal v mlinu. Jaz sem vztrajal, da grem v brigado. Tako sem prišel v 12. brigado, 1. bataljon, 1. četo; naslednji večer smo šli napadati Džuljevca, sršenje gnezdo ustašev in esesovcev.

O tem, kako je bilo dve leti v Podravini, Posavini in v Bosni, bova zapisala v drugem sestavku. Na koncu naj povem še to, da so brata Roka leta 42 ustrelili kot talca, Tone pa je padel kot mitraljezec v napadu na Mozirje; oče in mati sta bila v taborišču v Nemčiji.

Sinko želi, da bi očka še naprej pripovedoval, vendar je naš BRKO dejal:

— Stane, tudi partizani smo počivali — pa počijte še vi!

-dk-

»Civilni logor« pod Snežnikom

Od septembra 1942 do maja 1943 je pod Snežnikom deloval tako imenovani »Civilni logar«, ki je spadal v Notranjski odred kot njegov 4. bataljon. Po svoji vojaški organizaciji je bil nekaj edinstvenega ne samo na Slovenskem, temveč tudi jugoslovanskem merilu.

Prosimo in pozivamo vse, ki so krajši ali daljši čas bivali v tej naši partizanski enoti, da javijo svoje sedanje naslove *Franciju Strleto*, novinarju RTV Ljubljana, Tavčarjeva 17, soba 401, Ljubljana 61000! S tem bodo omogočili izvedbo ankete, katere namen je ugotovitev vseh borcev, žena in otrok, zbiranje gradiva za Notranjski muzej v Ložu in zgodovinsko obdelavo tega zanimivega fenomena na Notranjskem. Akcija naj bi omogočila tudi rešitev problema za priznanje posebne dobe tistim mladim ljudem, ki tedaj še niso imeli 15 let.

Ustavne spremembe – utrditev temelja jugoslovanske skupnosti

Nadaljevanje s 1. strani

nastaja zgolj na gospodarskih ali političnih računih. Naše narode povezuje velik del skupne zgodovine ob zaveš, da so usodno povezani – vežejo nas narodnostna sorodnost, skupna revolucija, skupni boj za samoupravo, demokracijo, socialistično družbo. To pa nikakor ne spreminja tega, kar se imenuje narod; pri nas so nekateri napočno sklepali ter dokazovali, da nastaja nekakšen enoten narod. Računati moramo s tem, da so med narodi oz. med republikami ne le različni, marveč tudi določeni stvarno protislovni interesi.

S čistimi računi, odkrito

Tovariš Kardelj je dejal, da so si zlasti prizadevali urediti kočljiva vprašanja sprčo protislovij med republikami in federacijo s čistimi računi odkrito. Predvsem so dali poudarek dogovarjanju med republikami. Tako so opredelili vlogo republike kot države in kot orodje oblasti delavskega razreda ter vseh delovnih ljudi. S tem je konec tistih nekdanjih teženj, naj bi državnost republik omejlil zgolj na nekatere administrativne naloge.

Toda sedanje ustavne spremembe nikakor ne pomenijo kratkotalne, da gre zgolj za prenos pristojnosti s federacije na republike. Tega prenosa ne smemo podcenjevati, kakor bi bilo tudi napačno mnenje, češ da prenos ni potreben. Prizadevali so si, da bi prenesli odgovornost na republike celo na tistih področjih zakonodaje, kjer ni nobenih nasprotujočih si interesov republik in bi to lahko ostalo v pristojnosti federacije. Tako bodo znanstvene, strokovne in druge moči močnejše pritegnjene v vse ustvarjalno življenje vsake posamezne republike in vse Jugoslavije.

Popolnoma izvirno za našo ustavo

in federalizem so zlasti naslednja načela in ugotovitve (glede na predlagane spremembe):

1. pravica vsakega naroda do samoodločbe, hkrati tudi s pravico do odcepitve;

2. takšen položaj vsakega naroda, da mu zagotavlja samostojno odločanje z vso družbeno reprodukcijo (z gmotnimi sredstvi za nadaljnjo rast) v republiki; narod je tako ne le zavarovan pred izkoriščanjem, marveč mu je omogočeno tudi, da se vsestransko uveljavlja;

3. skupna revolucija in skupen boj za razvoj oblasti delavskega razreda in vseh delovnih ljudi, kakor tudi socialistične, samoupravne in demokratične družbe;

4. cela vrsta skupnih gospodarskih

in drugih koristi, ki se uresničujejo na enotnem trgu in enotnem gospodarskem območju, pospešujejo tako gospodarski razvoj vsakega naroda in mu pomagajo, da sodeluje v mednarodni gospodarski menjavi; zato so organom federacije zaupane usmerjevalne naloge, kolikor je to neogibno, da bo enakopraven položaj delovnih organizacij in republik v ustrežajočem razmerju;

5. vzajemnost medsebojna pomoč jugoslovanskih narodov – tako politična kakor gospodarska – zlasti pri skupnih prizadevanjih, da bi se hitreje razvijale gospodarsko nezadostno razvite republike in pokrajine;

6. zavest o usodni povezanosti, ki spodbuja jugoslovanske narode, da si skupno zagotavljajo neodvisnost in narodno varnost; zato je organom federacije zaupano uresničevanje skupno določene zunanje politike;

7. vsa odgovornost republik in avtonomnih pokrajin za krepitev obrambne sposobnosti ljudstva in za organizacijo ter vodstvo vseljudske obrambe, tako da je JLA skupna in enotna oborožena sila in jedro obrambnih sil jugoslovanskih narodov;

8. obvezno sporazumno odločanje republik v federaciji tudi o zadevah, ki zadevajo ustavni položaj republik, kakor tudi nekatere druge in njihove življenjske koristi;

9. ustvarjanje takšne sestave temeljnih organov federacije, kakršna bo zagotovila neposredno udeležbo republik pri določanju in uresničevanju politike zveznih organov.

Tovariš Kardelj je razčlenil v nadaljnjih dveh poglavjih svoje utemeljitve predlaganih ustavnih sprememb. Ta razčlenitev se deli na sedem skupin razvojnih nalog naše družbe od nadaljnje graditve samoupravne ureditve, od njenih sprememb državnopravnih ustanov dalje od nadaljnjih ukrepov za združevanje, povezovanje (integracije) gospodarskih in negospodarskih področij družbenega dela, pa do izpolnjevanja politične ureditve, da bi se krepiła vodilna vloga delavskega razreda, do krepitev položaja in družbene vloge organiziranih sil socialistične zavesti, pa do nadaljnjega razvoja občine in končno do opredelitve, kaj so skupne koristi narodov in narodnosti Jugoslavije ter na kakšni podlagi morajo sloneti bratstvo, enotnost in enakopravnost jugoslovanskih narodov. Kako so vse te naloge zajete v amandmajih, obravnava zadnje poglavje. Tam je zajeta tudi vloga organov federacije. Posebej je obravnavano predsedstvo SFRJ, ki je hkrati organ federacije kakor republik in avtonomnih republik. Posebni amandma utemeljuje upravičenost, da tovariš Tito obdrži kot predsednik republike vse ustavne pravice, ki jih ima zdaj.

Prekomorske brigade v jubilejnim letu

Te dni je bila v Ljubljani seja osrednjega odbora prekomorskih brigad. Predsedoval je dr. France Hocevar. Poleg članov odbora so se seje udeležili tudi: Vida Lomsic, članica sveta federacije SFRJ, dr. Teodor Lominšek, predsednik komisije za posebno delovno dobo pri rep. zavodu za socialno zavarovanje, Čita Boie, članica omenjene komisije, in še nekateri zastopniki brigadnih odborov.

Najprej so razpravljali o uspešno opravljenem delu lani na podlagi poročila sekretarja odbora Lani so posvetili posebno pozornost izdaji dveh knjig o prekomorcih. To sta knjigi: Pevski zbor jugoslovanske armade »Srečko Kosovel« in Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki. Ob izidu druge knjige decembra so v Kopru priredili partizansko srečanje nekdanjih borcev. Udeležili so se ga gostje iz Grčije, Albanije in afriških dežel (naš list je o tem poročal). – V koprski založbi »Lipa« je izšel roman Janka Perata Umirajoči čas. Govori o borcih prekomorskih brigad, o njihovem slavnem boju.

Lani so tudi priredili izlet (180 udeležencev) v Barletto (južna Italija) ob odkritju spomenika in grobnice, kjer so pokopani borci NOV. Lep uspeh je tudi, da so dodatno zbrali zgodovinsko gradivo za publikacije, ki bi naj izšle letos.

Nato so se na seji pogovorili o letošnjem delovnem programu. Letos ne bo samostojnih brigadnih zborovanj, marveč se bodo borci v okviru svojih partizanskih brigad (enot) udeleževali raznih proslav, ki jih bodo priredili po posameznih občinah v proslavo 30-letnice vstaje. V tem jubilejnim letu naj bi izšla tudi sklepna knjiga iz opusa prekomorskih brigad z delovnim na slovom »Politična priprava in kulturno-prosvetna dejavnost na bazah NOVJ v južni Italiji«. – V načrtu je, da bo podjetje Slavnik iz Kopra priredilo izlet v Dalmacijo in na Vis, v kraje, ki so zelo pomembni za borbene poti prekomorskih brigad. – Ob 30-letnici vstaje in ustanovitve JLA bodo predlagali za odlikovanje nekatere prekomorske brigade.

Med nadaljnjo razpravo so ugotovili, da se že več let ponavlja zahteva,

naj bi zadovoljivo uredili statusna vprašanja borcev iz Slovenskega primorja, zlasti se v zvezi s priznanjem statusa borca NOV pred 13. X. 1943. Te zahteve so bile zlasti odločne ob proslavah 22-letnice ustanovitve prekomorskih brigad v Ilirski Bistrici, kakor tudi na brigadnih proslavah v letih 1966 do 1970 in ob drugih priložnostih. Odkar deluje osrednji odbor – od leta 1961 – je izšlo enajst knjig, kronik posameznih brigad, med njimi dve knjigi o prekomorcih ki dokumentarno prikazujejo posebnost NOV Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki, v južni Franciji, Afriki, Grčiji in Albaniji. Vse to gradivo podpira zahtevo po temeljiti dopolnitvi presoji posebnosti revolucionarne in narodnoosvobodilne vojne na tistih območjih. Zato so to vprašanje vzeli v ponoven pretres vsi brigadni odbori osrednji odbor in nekateri odbori ZZB NOV. Doslej je bilo dvajset zborovanj in prav toliko sprejetih resolucij z zahtevami.

Vsem borcem ki so sodelovali v grških, albanskih, francoskih, italijanskih in sovjetskih partizanskih enotah ali pa v odporniških gibanjih v istih deželah kakor tudi v drugih (na Poljskem, Slovaškem itd.) naj priznajo iste pravice kakor borcem NOV;

prav tako naj te pravice priznajo vsem tistim borcem, ki so bili v zavezniški vojski in so nato prešli v NOVJ (za Afriko pred sporazumom Tito-Subašić julija 1944); posebej je treba urediti varstvo borcev, ki so bili iz političnega izgnanstva na Sardiniji poslani v »slovenske čete«, potem pa na Kerziko in v južno Francijo;

kriterije (merila) za priznanje statusa borca NOV na območju Slovenskega primorja in Istre naj z manjšimi popravki uzakonijo.

Osrednji odbor prekomorskih brigad je vsa ta stališča brigadnih odborov podprl in jih dal v obravnavo občinskemu organu. O neurejenih vprašanjih prekomorcev je razpravljala komisija za vprašanja borcev NOV skupščine SR Slovenije; imenovala je komisijo z nalogo, da izdela predloge za izpolnitev zakona o socialnem zavarovanju. V komisiji sodelujejo tudi trije člani osrednjega odbora prekomorskih brigad.

ALBERT KLUN

LJUBLJANSKE OPEKARNE

LJUBLJANA, Cesta na Vrhovce 2

Cenjenim odjemalcem priporočamo vse vrste opečnih izdelkov, posebno priporočamo modularni blok, s katerim se nitro in poceni gradi.

Mica Škerlavaj:

NAJDENKA

Vida teh ljudi ni poznala, saj jih do tega dne še ni nikoli videla. Znamo jo iz Okijevega pripovedovanja. Vedela je, da živijo pod skupno streho in da se dobro razumejo.

Mara se je ravno pripravila s svojim petletnim sinčkom Mihcem, ki jo je hotel prepričati, naj ga ne umiva, ker ni prav nič umazan.

»Dober večer,« sta pozdravili, potem ko se jima na trkanje ni nihče odzval.

Mara se je obrnila, prijazno odzdravila in pogledala Vido. Vida jo je opazovala pozorno in zvedavo.

»Torej to bo Marjankina nova mamica,« je pomislila. Mara je bila drobna, majna ženica, okroglega, skoraj otroškega obraza. Izrazite modre oči so gledale odkrito in obetajoče. Gosti, temno kostanjevi lasje so bili po sredi počesani na prečo in ji v bogatih kodrih padali ob obeh straneh obraza, da je bil videti še manjši.

»To je ona. Njej bom izročila svojo punčko,« je dalje razmišljala Vida. Nedoločno je zaslutila, da ji bo pri njej dobro.

»Sedita malo,« ju je povabila in jima ponudila stole. »Samo malo potrpita, da spravim v posteljo tega malega capina. Le pogledajte, kako je umazan, pa se ne pusti umiti, poredneži!«

Ves čas ga je temeljito drgnila z gobo in milom. Mihec je postal miren in opazoval novodošli. Nič več se ni prepiral.

56

Mama svoje opravi, če se on s tem strinja ali ne. Saj se vsak večer ponavlja iste pesem.

Vida je z zanimanjem ogledovala stanovanje, v katerem bo njen otrok preživel svoje najnežnejše detinstvo. Res da je bilo stanovanje podstrešno, a bilo je lepo opremljeno, čisto in pospravljeno. Lesen smrekov pod je bil bel, ko da ne bi nihče hodil po njem.

Mara je sinka umila in odnesla »štuporamo« v spalnico ter zaprla vrata za seboj. Ko se je vrnila, je stopila k Vidi.

»Vašo punčko bom umela, kajne?« je dejala. Ko je umivala Mihca, si je obe temeljito ogledali. »Po Okijevem opisu mora biti tista v plašču,« si je dejala.

»Da,« je pritrdila Vida. »Upam, da vam ne bo preveč v napoto.«

»Kje neki, otrok sem vajena! Imam svojega, čez dan pa je pri meni še sestrina punčka, dokler je sestra v službi. Nič hudega ji ne bo pri nas. Skrbeli bomo zanjo kot za naša dva. Le zanesite se, da je prišla v dobre roke. Družbe bo imela dovolj in varuhov tudi.«

»Zelo hvaležna sem vam za vse, kar boste storili zanjo. Vem, da je to za vas velika in težka naloga. Nikoli vam ne bom mogla povrniti.«

»Kaj bi to... Vesela sem, da lahko vsaj malo pomagam, če ne drugače, vsaj takole. Nič nam ni hudega. Lepo bomo spali v toplih posteljah, vtem ko boste vi kmalu brez nje.« Obžalujoče jo je pogledala. »Zaradi punčke si pa nikar ne belite glave. Gledala bom, da ji bo tako dobro, kot če bi bili vi pri njej. Vse ji bomo dali, kar bo potrebovala in kar bomo imeli. Tudi ljubezni ji ne bo manjkalo. Moja mama je imela kup otrok in prazen denarnico, pa nas je vse dostojno vzredila. Še

57

danes una najraje majhne, čisto majhne otroke. Včeraj, ko sva ji z Okijem povedala, kaj nameravamo, se je kar pomladila, tako je bila vesela.«

»Kako je prav, da je ni vzel poslovodja,« je nehotno pomislila Vida. »V tej niši ji ne bo manjkalo ničesar, zlasti pa ne ljubezni.« Vsa miša se ji je zdela topla in domača s prebivalci vred. V sebi je čutila mir, iz teh ljudi je sevala dobrota.

»Ali Okija ne bo domov?« se je oglasila Breda.

»Ne, danes ga ne bo, vsaj tako mi je sporočil. Povem vama, da sem včasih, kadar ga ni, tako v skrbeh zanj, da sem prav bolna. Če mi prej pove, ni nič hudega, a če izostane brez pojasnila, sem huda. No, do jutri, ko bo treba po punčko v dečji dom, bo že prišel.«

»Ne bova vas več zadrževali,« se je opravičila Vida. »Jutri zvečer pa se bom oglasila, da bom videla, če je šlo vse po sreči.«

Obrnila se je k Bredi. »Pohiteti bo treba, glej, koliko je že ura! Če hočeva biti doma še predpolitijsko uro bova morali kar dobro stopiti, da nam ju ne dobijo na cesti.«

Ko sta bili že na stopnicah, se je obrnila k Mari:

»Z Okijem sva se vse pogovorila zaradi jutrišnjega dne, ko bosta prevzemala punčko v dečjem domu. Zdravnica pa je tudi natančno poučena o vsem. Upam, da ne bosta imela neprihiti.«

Počasi je stopala za Bredo po strmih stopnicah. »Prav, prav,« je pritrdjevala Mara na stopnicah. Vse to prepuščam njemu. Bolj je iznajdljiv in nihče ga ne spravi v zadrego. Če bi šla sama, bi ga prav gotovo kaj polomila. Z obraza bi mi brali, da imam nekaj za bregom.«

»Še enkrat – mnogo sreče jutri!« je zaklicala Vida, preden sta se poslovili.

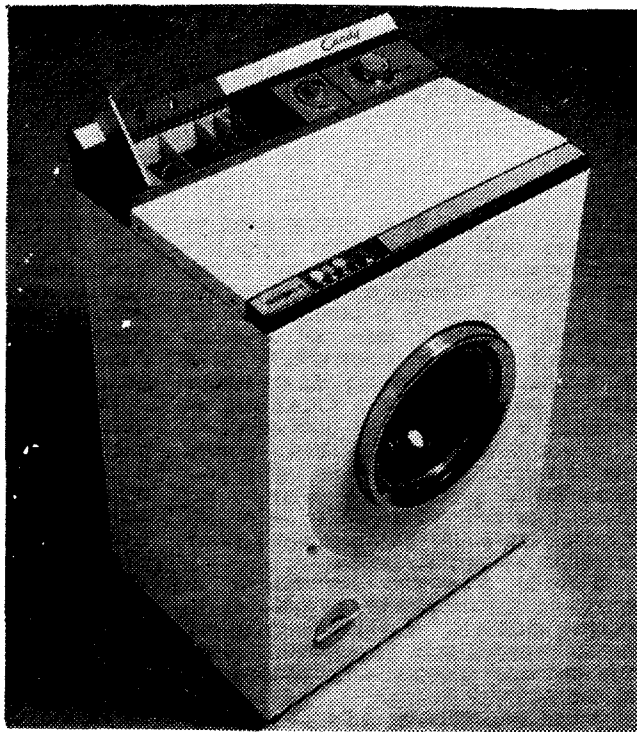
SUPERAUTOMATIC 98 Candy

Stroj za pranje perila regulira časovno
biološko namakanje perila

ZASTOPSTVO INOZEMSKIH TOVARN IN KONSIGNACIJE

tehno union

LJUBLJANA, VOŠNJAKOVA 5
TELEFON komerc., uprava in računovodstvo
M. C. 320 855, bliznjice 57-490, 57-498

Zlato- poročenca

Pred kratkim sta praznovala zlato poroko Jože Stucin (74) in njegova žena Marija, roj. Rojc (73), oba cerkljanska rojaka.

Jože je moral od doma, ko mu je bilo komaj 13 let, da je razbremenil številno družino. V Gradcu se je izučil za kovača. Tu ga je zalotila I. svetovna vojna, kjer je bil tudi vpoklican. Bodel je na italijanski fronti, kjer je bil tudi ujet.

Po končani vojni se je nastanil v Solkanu, kjer je bil zaposlen kot ključavničar, najdlje pri znanemu podjetniku Jožetu Struklju. Ze proti koncu leta 1941 se je povezal z narodnoosvobodilnim gibanjem; kmalu zatem je začel tudi aktivno sodelovati.

Zlatoporočenca Jože in Marija Stucin iz Solkana z vnuki

Dvakrat je bil interniran, prvič v Italiji, drugič v Buchenwaldu v Nemčiji, kjer je bil tudi eden od sinov, drugi sin pa je bil borec v tankovski enoti NOV. Tudi njegova žena je sodelovala v NOB, skrbno je čuvala javko OF in skrivala aktiviste v zelo izpostavljenem Solkanu.

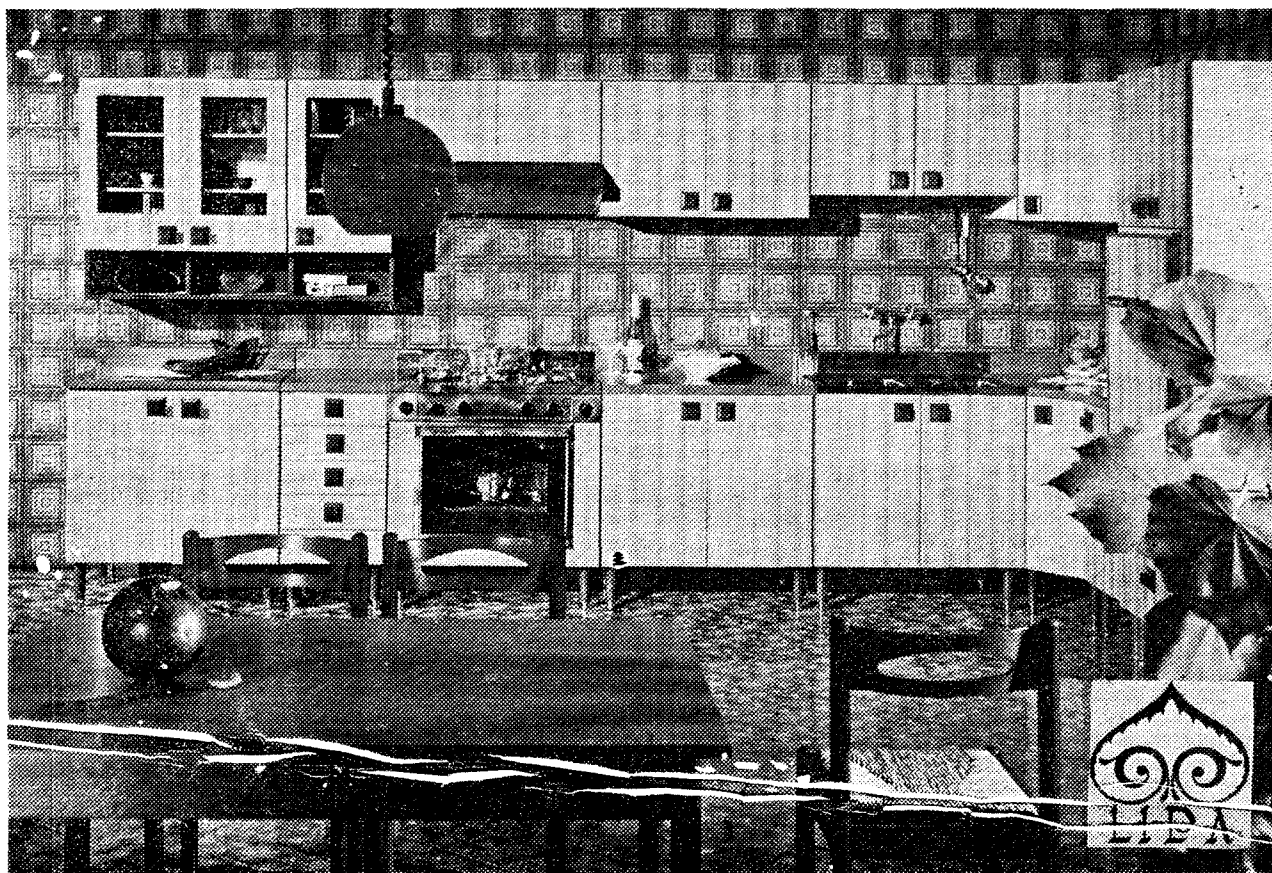
Po vrnitvi iz internacije je bil prvi predsednik solkanske občine. Po zaključeni mandatni dobi je prevzel skrb za razvoj gostinstva, kjer je tudi delal do upokojitve.

Tudi kot upokojenec ne miruje: že vrsto let vodi mestno kopalnico in deluje domača v vseh družbeno političnih organizacijah.

JANEZ JERAM

Tovarna pohištva L I P A AJDOVŠČINA

Kuhinja Monica –
za življenje, ki
si ga želite.

58

Zunaj je bila že trda tema. Le tu in tam je na cesti brlela plinska svetilka. Z Bredo sta se mimo mesta vračali vsaka na svoj dom. Mudilo se jima je. Domov je prišla šele po deveti uri zvečer.

Anka je ribala pod v kuhinji, ko je Vida stopila v predsobo.

»Kako si neprevidna, Vida! Mislija sem, da so te že kje sneli, ko te toliko časa ni bilo.« jo je pokarala Anka. »Če ne boš bolj previdna, te bodo prijeli, še preden boš odnesla pete v partizane!«

»Nič ne maraj, Anka, saj me sreča še ni pustila čisto na cedilu,« se je skušala pošaliti.

Šla je v svojo sobo. Ni prižgala luči. Sedla je na posteljo. Soba se ji je zdela pusta, kot da so iz nje odnesli vse. V kotu je stala prazna Marjankina košarica in čakala, da pride drugo jutro Oki ponjo. »Tudi punčkinjo garderobo bo jutri odpeljal, ko bo prišel s triciklom,« je razmišljala Vida in legla kar oblečena v posteljo. Zdravnico mora jutri obvestiti, da prideta Oki in Mara po dekletce, da ne bo kakšne zmede. Sicer pa ni nevarnosti. Ni dosti takšnih, ki bi v vojnih časih hodili po najdenčke v dečji dom Marsikdo je vesel, da nima lastnih otrok. Nihče ne ve, ali bo ostal živ. Zakaj bi si z otroki nakopal nepotrebne skrbi?

Pusto ji je bilo sami v sobi. Dolgo je razmišljala o svojem neveselem življenju. Šele proti jutru je vsa utrujena zadremala.

Knjigovez Čika je zvezal knjigo in naslednji dan jo je Vida vzela, da jo bo zvečer, ko bo šla obiskat Marjanko na njen novi dom, lahko izročila Mari.

Posedala je pri Čiki in njegovi ženi. Čas je tekkel počasi, leno in dolgočasno. Breddi je naročila, naj ji prinese od Ade prepustnico in dovoljenje. Čika jo je skušal kratkočasiti, a vse skupaj ni nič pomagalo. Dan je bil dolg in pust. Doma ni imela več

59

obstanka. Ko je zjutraj Oki odpeljal iz sobe še zadnje, kar jo je spominjalo na otroka, se ji je zdelo, kot da bi bila soba okradena. Komaj je čakala večera.

Ni bilo še temno, ko je od daleč oprezovala, kdaj bo ulica prazna. Ko je prišla do vogala, je videla, da se na ulici igrajo otroci. Potrpežljivo je hodila sem in tja po drugi cesti in čakala, kdaj se bodo naveličali. Ni ji bilo do tega, da bi jo kdorkoli videl prihajati v hišo, kjer je našla njena punčka tako prijeten in toplek kotiček. Otroci pa so bili čedalje bolj živahni. Potihem se je jezila na njihove matere, da jih puste tako pozno zunaj.

Končno se je ulica le izpraznila. Pohiteja je skozi mrak in izginila skozi vrtna vrata. Tiho je smuknila mimo vogala in zavila na dvorišče. Okna na vrt so bila zastirta. Povzpela se je po strmih stopnicah, ki niso bile razsvetljene. Spodaj pri babici ni bilo nikogar. Tudi pri njej ni bilo uči. Nerodno je stopala s stopnice na stopnico. Z vrhnjega stanovanja je bilo skozi zaprta vrata slišati živahno govorjenje.

Končno je le prišla do vrhnje stopnice. Rahlo je potrkala na vrata ter vstopila.

Z očmi je iskala svojo deklico. Marjanke ni bilo nikjer. Le Oki, Mara, babica, mali Mihec in še neki neznan možakar srednjih let so sedeli v kuhinji in se pogovarjali. Ko je vstopila, so vsi utihnili. Obrnila se je h Okiju:

»Kaj mi nisi včeraj pripovedoval, da boste danes pripeljali iz dečjega doma nekakšno punčko?« je previdno vprašala. »No, lepo si me potegnili! Saj ni prvi april! Iz radovednosti sem vse skupaj pustila in prišla k vam, da bi jo videla.«

Pred tujim človekom, ki je sedel za mizo, in pred malim Mihecom se ni hotela izdati.

60

»Nismo je dobili, je bila predraga,« je nagajivo odgovoril Oki. »Premalo denarja smo vzeli s seboj,« je dejal resnobno in poškilil na Miheca.

Mihec se je igral na tleh in se skrivnostno muhal.

(Ilustracija sodi k naslednjemu nadaljevanju)

O NARODNEM HEROJU MILANU MAJCNU

Živo se ga spominjam

Pisati in govoriti o liku narodnega heroja Milana Majcna, ki je vse svoje življenje posvetil boju za pravice delovnega človeka in za lepši jutrišnji dan, ni težko.

Bil je človek izrednih lastnosti: velik, močan in lep, prijazen in vedno nasmijan, dober tovariš in marljiv delavec, neustrašen in zanesljiv borec, plemenit po srcu in duši — takšnega sem spoznal pred štiridesetimi leti v Ljubljani!

Skupaj sva delala v kolodvorski restavraciji, kjer je bil Milan eden izmed najbolj prizadevnih članov sindikata gostinskih delavcev. Ni bilo delavskega zbora, na katerem ne bi ostro obsodil izkoriščanja delavskega človeka pod takratno vladavino, in prav tako

ni minila demonstracija, na kateri ne bi sodeloval.

Živo se spominjam velike demonstracije proti generalu Petru Živkoviću leta 1937 v Ljubljani in pretepa s fašisti v tržaškem gostišču San Justo pa njegovih besed: »Milan, potrpi, ne bo dolgo, mora priti do revolucije!«

Iz kolodvorske restavracije je Milan Majcen odšel v Šiško, kjer sta z Vinkom Roškarjem prevzela gostilno Keršič. Tam je imel več časa za organiziranje narodnoosvobodilnega gibanja in se je temu delu posvetil z vsem srcem. V gostilniških prostorih so se začeli zbirati številni ilegalci. »Pri Milanu se počutimo tako varne,« so govorili. Njegovo delo je prekinila aretacija. Kmalu mu je — po zaslugi pripadni-

Milan Majcen v svojem rodnem kraju na Dolenjskem

kov narodnoosvobodilnega gibanja — s skupino petih tovarišev uspelo pobegniti iz ljubljanskih zaporov.

Spominjam se, kako je prišel k meni v kolodvorsko restavracijo. V posebni sobi smo mu dali jesti pa še nekaj denarja in hrane za popotnjo. Medtem ko je jedel, je imel na miti pred seboj veliko pištolo. Jaz sem odšel k vratom na Masarykovi cesti, da bi ga lahko opozoril na morebitno nevarnost. Tako se je Milan Majcen odpeljal na Dolenjsko, v svoj rodni kraj, da bi s puško v roki nadaljeval že zdavnaj začeto borbena pot za svobodo.

Meseca septembra 1941 je s skupino borbene mladine odšel v Mirno dolino in v okolici Mokronoga organiziral četo. Uspešne akcije te čete so trajale do 28. oktobra 1941:

Ta dan je imel sestanek s soborcem Ivanom Mevzljem z nalogo, da bi pridobili čimveč domačih fantov za odhod k partizanom. Našel se je izdajalec. Hiša, v kateri sta bila Milan in Ivan, je bila nepričakovano obkoljena. Ker je bil edini odgovor na poziv k vdaji rafal, se je vnel oster boj, ki je trajal ves dan in vso noč. Šele ko so Nemci dobili pomoč mitraljezov in težkih minometalcev, so boj končali v svojo korist. Ivan je padel, hiša je bila delno porušena in Milan je ostal brez streliva. Potegnil se je v zadnji kot hiše. Nemci so v hišo metali ročne bombe, Milan jih je lovil in sovražnika ubijal z njegovim lastnim orožjem. Šele drugi dan zjutraj je boj utihnil. Nemci so se z veliko previdnostjo bližali porušeni hiši in ugotovili, da sta heroja Milan in Ivan mrtva. Pokopali so ju z vojaškimi častmi, kar ni bila vsakdanja navada. »Če bi se nemški vojaki tako borili, bi bil ves svet naš!« je ob grobu poudaril nemški oficir. Sovražnika je bilo sram in v njegovih poročilih je bilo zapisano, da je bilo v postojanki več sto partizanov...

Naj nam bo smrt heroja Milana Majcna zgled, kako se moramo boriti za svoje pravice.

MILAN JURIČEV-JUGOV

Zveza za šport in rekreacijo invalidov Slovenije je priredila XXI. republiško prvenstvo invalidov v smučanju. Tekmovanje je bilo v Gozd. Martuljku 26. in 27. februarja v veleslalomu v dolžini 520 m z višinsko razliko 85 m in s 23 vrstami.

Sodelovali so smučarji iz Maribora, Ljubljane, Zveza gluhih Slovenije, Kranj in mladinci iz šole za usposabljanje invalidne mladine iz Kamnika. Prijavilo se je 43 smučarjev, med njimi 8 veteranov invalidov. To tekmovanje je bilo hkrati posvečeno 30-letnici vstaje slovenskega naroda. Tekmovalna proga je bila vzorno in strokovno urejena. Priznanje za to gre predstavnikom in gojencem Visoke šole za telesno kulturo iz Ljubljane. Tekmovanje je bilo brezhibno. Tekmovalci so bili navdušeni nad dobro organizacijo.

Tekmovali so smučarji 7. kategorij invalidnosti. Vsak tekmovalec je dvakrat prevozil progo. Svečana razglasitev uspehov je bila v hotelu »Stane Rozman« (Špik). Predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije Stane Lavrič je pozdravil goste in tekmovalce. Tekmovanja so se udeležili tudi podpredsednik ZSRI Jugoslavije Branko Radovanović, sekretar komisije VVI republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Avgust Erjavac in podpredsednik Smučarske zveze Slovenije Jože Svigelj. Stane Lavrič in Milan Mirtič sta razglasila rezultate.

Veterani so dosegli tele uspehe: Miloš Jocić 1.49,8 Kranj; Maks Završnik 2.03,3 Ljubljana — Franjo Varmuš 2.08,9 Ljubljana — Jože Šlibar 2.10,8 Kranj — Mirko Fajdiga 2.17,8 Maribor — Ljubo Meglič 2.36,6 Kranj — Cvetan Simonovski 2.45,2 Ljubljana —

II. kategorija invalidnosti — nadkolenka amputacija: 1. Ivan Stržina Kranj, 2. Anton Tomc Kranj, 3. Cvetan Simonovski Ljubljana —

III. kategorija invalidnosti — podkolenka amputacija: 1. Ivan Bevc Kranj, nastopil je sam.

IV. kategorija invalidnosti — trdi kolk ali trdo koleno: 1. Janez Furlan, 2. Ljubo Meglič, 3. Franc Furlan vsi iz Kranja V/a. kategorija invalidnosti — amputacija obeh rok: Branko Sagadin, Kamnik (nastopil je sam).

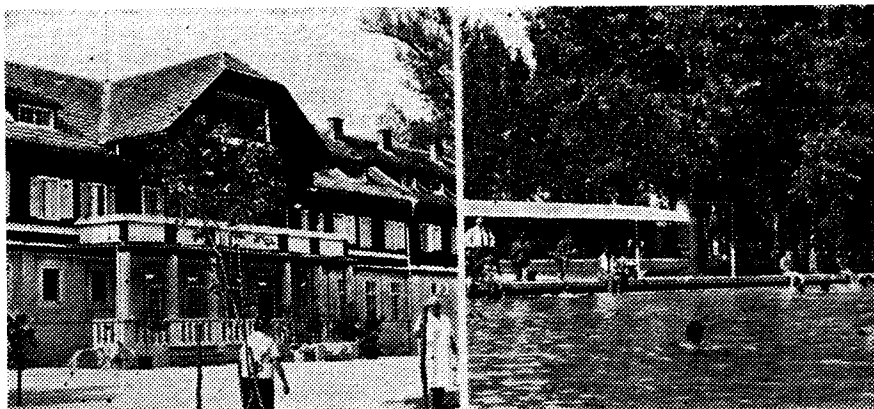
V. kategorija invalidnosti — amputacija ene roke: 1. Jože Pukl Maribor, 2. Jože Flakus Maribor, 3. Drago Koder Kranj.

VI. kategorija invalidnosti — invalidi nad 50 odst.: 1. Maks Završnik Ljubljana, 2. Jože Šlibar Kranj — 3. Mirko Fajdiga Maribor —

VII. kategorija invalidnosti — invalidi pod 50 odst.: 1. Mirko Nadišar Kranj, 2. Janez Udir Kranj — 3. Borut Glazar Zveza gluhih Ljubljana

Veterani invalidi so prejeli plaketo iz bakra, ostali invalidi pa medalje. Prihodnje leto bo republiško tekmovanje v smučanju na Pohorju. Upajmo, da bodo snežne razmere ugodne in več prijavitelcev.

VINKO BOVCON

ČATEŠKE TOPLICE

SLOVENIJA — JUGOSLAVIJA

Čateške Toplice z zdravilnim vrelcem temperature 57,2 stopinje Celzija spadajo med najmoderneje rehabilitacijske centre v Jugoslaviji. Indikacije: reumatološke, traumatološke, ortopedske in nevrološke poškodbe lokomotorne in podporna aparata. Kontraindikacije: infekcijske bolezni, akutna vnetja, tuberkuloza, visoka hipertenzija, dekompenzirano srce in graviditeta. Čateške Toplice ležijo ob mednarodni avtomobilski cesti Ljubljana—Zagreb, s priključkom na Čatežu (1,5 km).

Informacije: telefon 068-72-010 — telegram: Čateške Toplice.

Invalidi! Ko prejmete napotnico za zdravljenje, zahtevajte od Vašega zdravnika, da Vas pošlje v Čateške Toplice, kjer si boste zanesljivo popravili zdravje in na splošno opomogli.

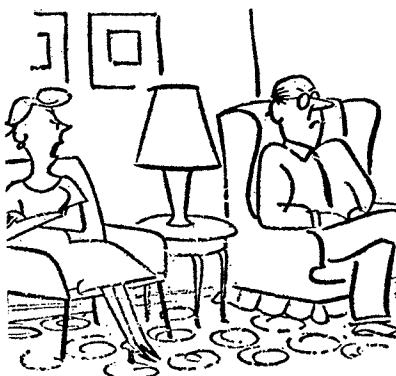
DOBRO JE, ČE VESTE

Napoved srčne kapi. Majhni žepni computer (modernej elektronski računalnik, stroj) bo začel kmalu milijone srčnih bolnikov reševati pred smrtjo. Profesor dr. John Goffman, predstojnik medicinske katedre na znani univerzi Berkeley v Kaliforniji (ZDA), izumitelj tega svarilnega opozarjevalca na srčno kap, je izjavil, da bo njegov computer svarilno zvonil ure in ure, da, celo tedne pred napadom srčne kapi, tako da bo lahko bolnik pravočasno poskrbel za zdravniško pomoč. »Vsako leto zadene približno milijon in pol Američanov srčna kap. Okrog 600.000 jih umre. Večina teh izdihne, preden utegne posredovati zdravnik. Ker nastopa smrt ponavadi 5 do 6 minut po napadu, umre večina bolnikov na poti v bolnišnico. Vendar srce skoraj v vseh primerih signalizira (opozarja), da prihaja kap. Tako imenovani ekotopični utripi pred napadom kapi se oglašajo ure in ure, v nekaterih primerih celo več tednov pred napadom,« je rekel Goffman. Ta computer, ki ga poganja baterija, nosi bolnik v srajčnem žepu. Elektrode se — skozi ustrezne odprtine na srajci — dotikajo kože in registrirajo (zaznamujejo) samo ekotopične utripe, ki opozarjajo bolnika na napad kapi. Ko se ti utripi kritično in zgoščeno ponavljajo, jame computer svarilno zvoniti, kar spodbudi bolnika, da se brez obojavljanja zateče k zdravniku, pa čeprav se bolnik subjektivno dobro počuti. Zvok pri computerju je nekoliko blažji in prijetnejši kot pri budilki. Dr. Goffmanov izum je pravzaprav neka vrsta majčkenega kardiografa, ki ga bolnik vedno nosi s seboj. Computer se mora vsakemu bolniku individualno prilagoditi. Mnogi ameriški strokovnjaki sodijo, da bo ta naprava rešila sredstvo ne samo za ljudi, ki vedo, da imajo bolno srce, marveč tudi za vse tiste, ki so možnostne žrtve kapi. To so v prvi vrsti ljudje, ki mnogo kadijo, mnogo delajo, ki ne skrbijo za pravilno prehrano, ki so preorejeni, ki večinoma sedijo ter se malo gibljejo, prav tako pa tudi za tiste, ki imajo v svoji družini kakšnega srčnega bolnika. Dr. Goffmanov izum bo na trgu že letos, stal, pa bo od 200 do 300 dolarjev (3.000 do 4.500 novih din).

Trakuljo ima čedalje več ljudi. Trejtina prebivalstva v ZDA, okuženega s trakuljo, je zbolelo za to boleznijo, ker je uživala oziroma uživa meso domače zreje. Izvedenci opozarjajo, da je, vsem pregledom in nadzorstvu navkljub, meso lahko okuženo. Takšno meso, kajpada, vnaša bolezen v človeško telo. V prvi vrsti gre za meso, ki se uporablja v že pripravljenih jedeh in v mesnih izdelkih. Število bolnikov, okuženih s trakuljo, bi bilo neprimerno manjše, če bi se zmanjšala boleznijo pokazala očitneje. Obolenje pa se kaže v tako blagi obliki, da bolnik okuženja skoraj ne opazi.

Najstarejši človek na svetu ni, kakor je svet doslej mislil, Azerbejdžanec Mislimov, marveč — Kadira Džibel, ki ima 170 let. To so ugotovili pri nedavnem popisu prebivalstva v Alegu, v jugozahodnem delu Mavretanije (Afrika). Ta Mavretanica ima oziroma je imela 300 potomcev. Številni potomci so tudi že precej v letih, mnogo jih je že pomrlo. Starka je zelo slabotna, uživa samo še nekakšno kašo.

VSAK TEDEN ENA

Tvoj ton molčanja mi ni všeč

Poizvedba

Tričlanska, odrasla, dobro situirana družina bi šla rada na lepo kmetijo v ravnini na prometnem kraju, k starejšim oz. ostarelim, moralno neoporečnim ljudem. Delno plačamo, lahko preskrbimo kasnejše lastnika.

Ponudbe pod šifro »Vljudna oskrba« na upravo »TV-15«.

Fotoreporterska služba med NOB

Edi Šelhaus:

„Kamera – najzvestejša prijateljica!“

»Prosim, bi lahko dobil tovariša Šelhausa?« »Zal mi je,« zaslišim na drugi strani žice, »pravkar se je odpeljal proti Mariboru, pokličite ga jutri!« Ne samo naslednji dan, več dni sem ga iskal. Bil je v Kranjski gori pa v Kamniku in — ko sem že mislil, da bo le prišlo do najinega srečanja, se je moral kar na hitro odpraviti v Koper.

Zato kar težko verjamem, da se pogovarjam s tovarišem Edijem Šelhausom, fotoreporterjem časnika »Delo«. V fotoarhivu sem, pripravljen, da sprožim kup vprašanj. Pohiteti moram, si prigovarjam, kajti če pozvonim telefon, mi lahko zopet uide.

»Petnajst let se že poganjam iz te sobice na vse strani Slovenije, da bi ujel to in ono na fotografski film Fotoaparati mi nikakor noče iz rok, čeprav bi bil že čas, da se oba odpočijeva. Pravi-te, da vas zanimajo tista leta, ko sem v partizanih na sprožilec pritiskal...«, začne moj sogovornik.

Kmalu zvem, da se je Edi Šelhaus rodil v Vipavi leta 1919, da je njihova družina živela v Škofji Loki in da so se doma prav vsi zabavali s fotografijo. V partizanskem gibanju je začel sodelovati že proti koncu leta 1941, in sicer po neki zvezi prek svojega strica, ki je nad Poljanami ustanovil partizansko bolnišnico. Doma v Škofji Loki so začeli že kmalu po začetku vojne izdelovati fotografije, ki jih je potrebovala partizanska propaganda. Slike so potovale k tovarišu Niku Kavčiču, ki jih je takrat zbiral in urejal. Zgodilo se je celo, da so Nemci prinašali razvijati svoje filme in tako — ne da bi vedeli — skrbeli za partizanski arhiv. »Prav slike požganih Dražgoš smo naredili iz nemškega filma!«

Med partizane je stopil leta 1943, in sicer v Škofjeloški odred. »Na fotoaparati takrat nisem utegnil misliti, čeprav se mi je kaj kmalu stozilo po njem. Ko so me začeli nagovarjati še tovariši, naj vendar od nekod dobim kakšno 'škatlo', sem pa poskusil. Prek sestrice sem jo dobil. Star aparat je bil to, še na meh, prava muzejska vrednost. Slikal je pa le! Prve posnetke sem naredil okrog partizanskega kotla nekje na Križni gori in moram reči, da so bile to prav zanimive slike.«

Navsezadnje je bilo v partizanih imeti fotoaparati tvegana stvar, pomislil. Prav lahko bi se zgodilo, da pridejo posnetki v roke sovražnika, in kakšne posledice bi imelo, si lahko mislimo.

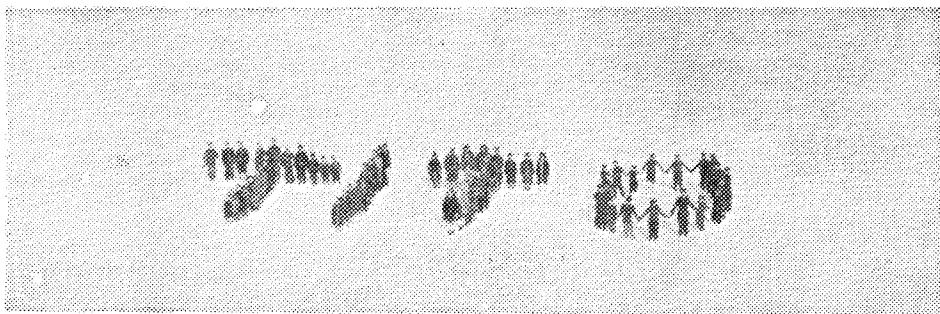

Maja 1945 v Trstu. (Foto Edi Šelhaus)

»Kako ste razvijali filme?«

»Nekaj časa sem filme pošiljal materi v Škofjo Loko, pa ne dolgo. Ob neki priložnosti, ko so Nemci napeljevali telefon prav ob naši hiši, so po pepelu tam blizu brskali tudi tamkajšnji otroci. Odkrili so majhno pločevinasto škatlo in jo odprli. Ni jim bilo težko ugotoviti, da je na slikah tovariš Tito. Zal tega niso opazili le otroci, ampak tudi eden izmed Nemcev. Kmalu je bila hiša polna policije. Na srečo v škatli ni bilo slik, ki sem jih posnel v gozdovih, in divje zasliševanje Nemcev ni rodilo sadov.«

Povedati vam moram, da sem se že večkrat odpravil v kraje, kjer smo partizani. Veste, nekoč sem spravil več posnetih filmov v škatlo in jo zakopal na eni izmed škofjeloških planot. Na žalost ne morem ugotoviti, kje. Ko se spomnim, kako dragocen tovor sem izgubil, si tega ne morem oprostiti. Prav v tisti škatli so bili edini posnetki mnogih partizanov! Ko bom šel v pokoj,

Partizanska šola v Travi — Loškem potoku.

(Foto: Edi Šelhaus)

bom zadržno skušal poiskati tiste stvari,« zatrjuje tovariš Šelhaus.

Ob tej misli se mi je zazdelo, da delo na področju partizanske fotoreporterske službe res še ni končano!

»Bilo je nekje med Križno goro in Crn grobom. Zleknil sem se po travi ob hlevu na eni izmed kmetij in počival. Torbe, v kateri sem imel spravljene filme, nisem nikoli odložil. No, pa se je sama od sebe odprla in filmi so spolzeli na beli dan. Čez nekaj dni, ko sem preplašen ugotovil, da sem ob filmu, sem se podal nazaj na kmetijo. Imel sem priložnost videti le še kup prežvečenih filmov in staro sestradano kravo, ki me je začudeno opazovala... Potem sem v neki hajki izgubil nahrbtnik s fotoaparatom vred, ki ga potem nisem imel vse do prihoda v Belo krajino.... V dolini Radovne pa sem bil huje ranjen v glavo... Da, smola se me je krepko držala!

Nedolgo zatem so začeli zbirati vse tiste, ki so imeli kakršnokoli zvezo z letalstvom. Ker sem bil v bivši jugoslovanski vojski v fotoodseku le-tega, sem tudi jaz odpotoval proti Barju. Meseca junija 1944 smo prispeli v kraj Otok v Beli krajini. Tam smo čakali da bi nas z letali prepeljali čez Jadransko morje. Naključje pa je poskrbelo, da sem se srečal s Francetom Brenkom, ki me je povabil h komaj nastajajoči fotosekciji pri propagandni komisiji IOOF. Povabilu sem se z veseljem odzval in se kmalu pojavil v vili tovariša Bordona v Črnomlju, kjer je bila v kleti nastanjena omenjena fotosekcija.

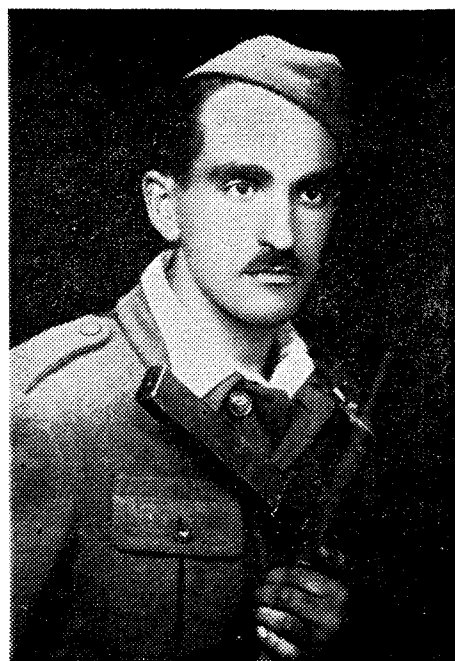
V novem okolju sem spoznal nove tovariše. Takrat sem se prvič srečal z natančnim, doslednim in izvrstnim organizatorjem Franjom Veselkom. Čutil in videl je marsikaj, kar nam drugim še na misel ni prišlo. Nosil je vso težo odgovornosti in znal že takrat pravilno oceniti pomen in odgovornost našega dela. Spomnim se, da sem tam srečal starega znanca Zupančiča in tovariša Pirnata, ki je bil fotograf in nekakšen administrator naše fotosekcije, pa vedno veselega tovariša Kosa, danes upokojenega profesorja v Mariboru, in Kopiniča, Bitenca ter druge.

V Črnomlju sem se bolj malo zadrževal. Ob neki priložnosti sem moral s fotoaparatom na pot tja do Splita. Potoval sem peš, sem in tja pa sem prisedel na kakšno vozilo. »Pazi fant na fotoaparati,« je pogosto poudarjal tovariš Veselko. »Dobil sem ga od belokranjskega župnika,« je govoril, »in če nočeš imeti greha nad sabo, se pazi.« Potem sva se smejala oba. Fotoaparati

je bilo moje orožje in kako bi ne pazil nanj!«

Res široko je bilo fotografsko področje »letečega fotoreporterja«. Med drugim je bil zadolžen, da spremlja gradnjo ljudske oblasti med vojno, in to v okolici Črnomlja, Starega trga, Osilnice, tja do Kočevja. Motivov za slikanje je bilo na vsakem koraku polno. Tu je ujel na film pionirčka z leseno puško, tam skupino žena s slovensko zastavo. Objektiv aparata je usmeril na partizansko šolo, kjer je med gručo otrok stala mlada učiteljica. Prav v tistih krajih je nastalo največ fotografskih posnetkov in mnoge izmed njih so objavili v zavezniških časopisih.

»Nikoli nisem imel obstanka na enem mestu. Morda zato, ker sem kot gorenjski partizan toliko prehodil. Nikoli nisem bili več kot tri ali štiri dni v enem kraju, pa še to največkrat pod sotorom in le redko na seniku. Stalna selitev se mi je zakoreninila v noge. Vendar bi s to pametjo, ki jo imam danes, fotografiral še mnogo več. V ča-

v pokrajine Bosne in Hercegovine. V slabih treh tednih sem doživel stvari, ki jih nisem prej v vsej svoji partizanski. Na področju, kamor smo prišli, je mrgolelo četnikov. Videl sem grozovitosti, ki jih je angleški snemalec ob moji pomoči pridno filmal. Tistih filmov nisem na žalost nikoli videl. Nisem imel svojega aparata in tako sem iz tistega obdobja ohranil v sebi le nepozabne vtise.

Kot snemalca »Novosti« beogradskega podjetja »Zvezda film« so me poslali v Trst. Tam sem ilegalno posnel mnogo filmskega gradiva. Delo me je kljub nevarnosti, ki me je stalno spremljalo, veselilo. V Trstu je bilo pravo partizansko vzdušje. Mestni osvobodilni svet v Trstu mi je priskrbel nekaj krepkih ljudi, ki so me spremljali in mi nudili tudi skrivališče. V glavnem so bili to pristajški delavci in delavci iz železarne v Škedenju. Kadar so se naši odpravljali na obračun s fašisti, na manifestacije ali demonstracije, sem šel s kamerom in več kot 20 kg težkim akumuliranjem v akcijo tudi jaz. Čedalje težje se je bilo izogibati policiji in pri delu so me kar dvanajstkrat aretirali. Pogosto so bile še tako domiselne ukane brez moči in nevarne. Največkrat sem filmal z oken hiš, in sicer med dvema ženskima glavama. Sedaj, ko si skušam priklicati v spomin podrobnosti iz tistega časa, se mi zdi, da je bilo takratno življenje v Trstu podobno napetemu akcijskemu filmu.

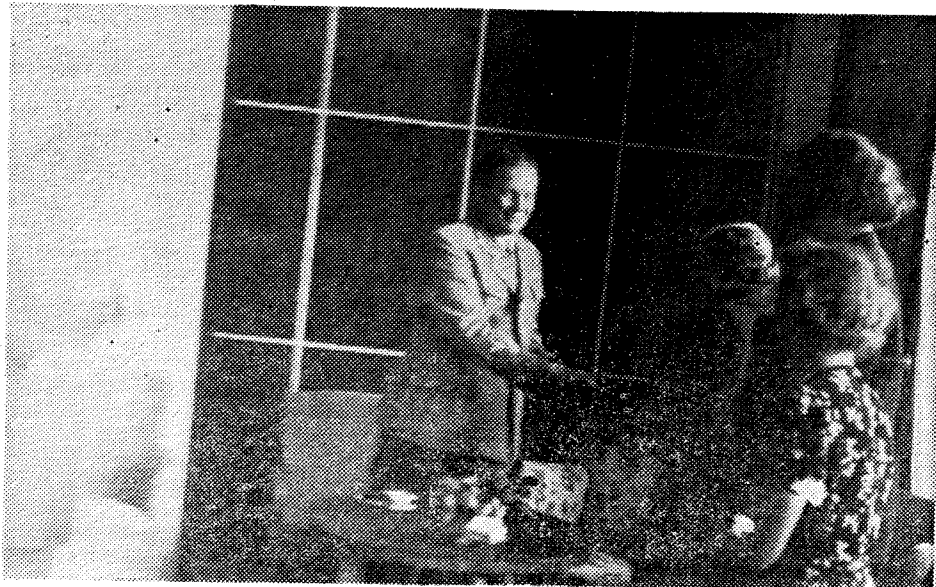
Pride čas, ko začne človek delati sam s sabo obračun. Postane zahteven in kritičen bolj, kot je bil nekoč, ko bi mu te lastnosti bogatele spoznanja in vizijo prihodnosti. Preteklost postane čas in neko življenje. Vsako življenje nosi v sebi smisel, ki ga dojamem prej ali slej, samo z leti si morda bolj prizanesljiv. Čas je neustavljiv! In vendar živi tisti čas pred nami danes, kot je živel nekoč, sicer skromen in včasih vse preveč visoko na polici...

»Veliko je še brezimnih ljudi, ki so v mnogočem pomagali našim akcijam in v muzeju so odlične fotografije neznanih avtorjev ter okoliščin, v katerih so bile posnete...«

Verjetno bi se še pogovarjala, ko bi ne zazvonil telefon. Poslovila sva se. Pločniki so bili natrpani in po snegu je dišalo. Ne vem, zakaj, ampak po glavi mi je rojila misel, da je pes človeku najzvestejši prijatelj in kamera Ediju Šelhausu najzvestejša prijateljica.

Zapisal:

SILVO TERŠEK

Predsednik Tito na prvem obisku v osvobodjeni Ljubljani pozdravlja tovarišico Zihorlovo. (Foto: Edi Šelhaus)

JOŽICA FERREŽAR

BESEDE IN DEJANJA

Za tovarno samo slabši tobak

Vse več tobaka s Kosovskega Pomoravja gre v maloprodajo s posredovanjem tihotapcev, ki dobro zaslužijo, ker se kilogram tobaka prodaja tudi po 60 dinarjev, medtem ko je njegova odkupna cena 16 dinarjev.

V tobačnem kombinatu »Boris Kidrič« v Gnjilanu se pritožujejo, da jim mnogi privatni pridelovalci prodajajo samo tisti tobak, ki ga tihotapci ne marajo.

Politika-ekspres — 5. III. 1971

Za kakšno ceno?

Po približnih podatkih se v svetu vsako leto patentira kakšnih 200.000 tehničnih novosti in res bi bilo neumno, če ne bi kar najbolj izkoristili tega novega že doseženega znanja in ga prenašali v naše gospodarstvo. Najbrž nihče tudi ne misli, da bi se morala Jugoslavija zapreti vase in na vseh področjih tehnike in tehnologije orati ledino. Toda vprašanje je, kako uporabljamo tuje dosežke, kako jih prenašamo na naša tla in za kakšno ceno.

Gospodarski vestnik — 5. III. 1971

Kar je za nunca, to ni za junca...

Celotno gospodarstvo in vsi samoupravljalci smo za stabilizacijo. Ni res, da ne vemo, kaj to pomeni. Le priznati nečemo, da se bo med drugim treba tudi čemu odpovedati. Zato se danes mnogi, kot potrošniki, razburjajo nad tistimi, ki zvišujejo in hočejo še zvišati cene, v svoji delovni organizaciji pa skrbno delajo račune, kakšne cene bodo po sprostitvi imeli njihovi izdelki, da ne bi česa izgubili. — Tudi številni vodilni ljudje delajo tako. — »Umiriti bi bilo treba investicijsko porabo, gospodarsko rast, splošno porabo«, prepričano zatrjujejo na splošni, posebno politični ravni. Toda do danes poznamo le malo gospodarskih organizacij, ki bi tako tudi same načrtovale. Narobe! Medtem ko npr. zvezna vlada računa na 5-odstotno stopnjo gospodarske rasti, in še to je optimistično, pa jugoslovansko gospodarstvo po nekaterih podatkih, načrtuje 16-odstotno rast. Na kakšni podlagi, ni znano, skoraj gotovo pa na inflacijski. In temu pravijo: stabilizacija, na katero seveda prisegajo!

»Delo« — 26. II. 1971

V znamenju stabilizacije?

Bitolski podjetji »Javor« in »Nova trgovina« sta nedavno uvozili iz Grčije opeko v vrednosti 30 milijonov novih dinarjev. V Bitolju pa imajo opekarno, ki lahko ustreže vsem takim potrebam. Verjetno je bil »Javorju« in »Novi trgovini« predrag — prevoz...

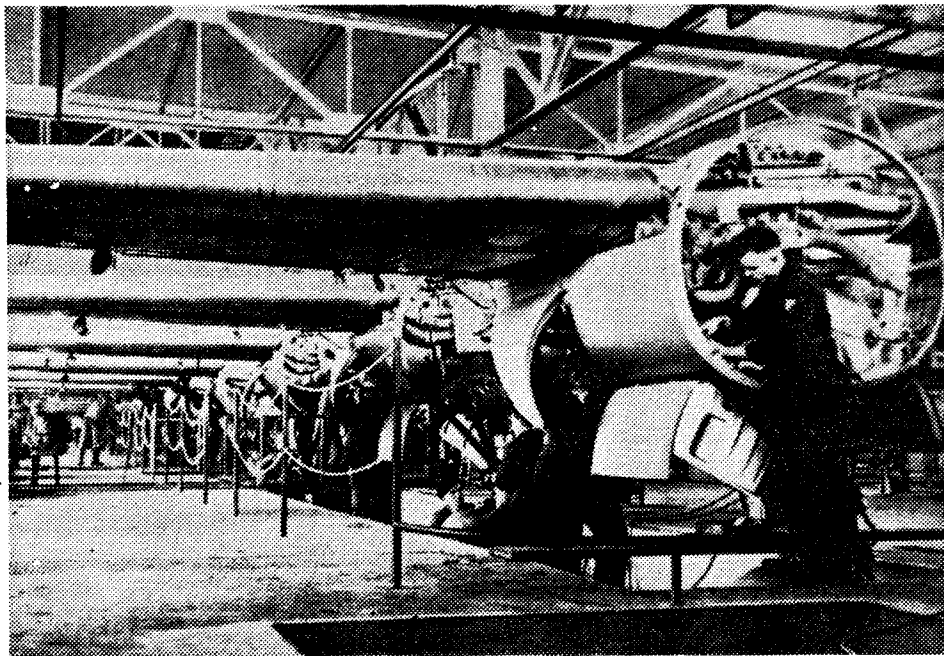
»Večernje novosti« — 24. II. 1971

Ne bijte po nepotrebnem plat zvona!

Djuro Bauda iz Vojnića je napisal v pismih bralcev: »V 'Vjesniku' sem bral, da se živinorejci bojijo zmanjšanja števila glav živine zaradi pomanjkanja krme, in sicer zlasti na področju Osijeka. Zato želim sporočiti vsem, ki se jih to tiče, da imamo na Kordunu, v prvi vrsti v občini Vojnić, okrog 2.000 vagonov krme za prodajo, in sicer prvovrstnega sena in otave. Medtem ko imamo tu toliko krme, da ne vemo, kam bi jo, pa slišimo govorice, da bi bilo potrebno krmo uvoziti! Ne samo v občini Vojnić, krmo imajo tudi v drugih kordunskih krajih...«

»Vjesnik« — 26. II. 1971

Vzpon in padec štuk

Montažni tekoči trak štuk v Junkersovi tovarni v Dessauu.

Tako vojaškim strokovnjakom kot vsem ljudem, ki se zanimajo za novejšo zgodovino, je jasno, da je druga svetovna vojna prinesla dve bistveni novosti: kombinirane akcije pehote in tankov ter poseg letalstva tako v boje v zraku kot v napade na tleh. Simbol nemške vojaške moči so bila letala štuks.

Letalo je imelo tudi sirene: ko se je strmoglavilo spustilo proti cilju na zemlji, se je oglašljivo tuljenju motorja pridružilo še zavijanje siren, ki je prenehalo šele tedaj, ko je štuksa odvrnila bombo. V tistih časih ga ni bilo človeka, ki ga ne bi obšla groza ob tuljenju nemških štuk.

Zmagoslavna pot nemških štuk se je začela 1. septembra 1939 ob 4,34 uri, torej enajst minut pred udarnim trenutkom, ko je Hitler z ukazom za napad na Poljsko začel drugo svetovno vojno. V treh dneh obmejnih bojev ter od četrtega do osmega dne bojev na poljskem ozemlju so štuks s svojim tuljenjem napovedovale prihod nemških tankov in pravzaprav vnaprej uničevalo poljsko armado.

Ko so štuks zatulile nad Varšavo, je bila njihova legenda tako rekoč že popolna. V drugi svetovni vojni so potem uporabljali boljše in popolnejše letala, tudi Tretji rajh se je postavil z imenitnejšimi izdelki svoje letalske industrije, toda štuks so še danes eden izmed najznačilnejših simbolov druge svetovne vojne. Od tod tudi uporaba besede »štuksa« za skoraj sleherno letalo, ki napada v strmoglavnem spustu, pikanju.

Toda v resnici so štuks znamenje slabosti, ne pa moči Göringove Luftwaffe. Ime je letalo dobilo po skrajšanju besede »Sturzkampfflugzeug«, »strmoglavno bojno letalo«. V Luftwaffe so bile štuks vsa letala, ki so mogla opravljati bombne napade v strmoglavem letu. Vendar je ime od prvega dne vojne pomenilo le eno samo vrsto letal, tisto, ki je bila prav nalašč narejena za to: Junkers JU 87. To pa še bolj poudarja negativno plat simbola.

Razložiti je treba tudi to negativno lastnost štuk. Nihče namreč ne taji uspehov štuk v pomožnih operacijah s tanki ter pozneje v napadih na nasprotnikove tanke. Problem je v tem, da je bilo nemško vojno letalstvo (Luftwaffe) postavljeno na prepričanju, da doktrini, da morajo letala podpirati kopensko vojsko, namesto da bi samostojno nastopala. Naj se je Göring še tako postavil z močno Luftwaffe, pa ne bi mogel zanikati dejstva, da so bile letalske sile le pomožna služba kopenske vojske. Prvič ko je Luftwaffe poskusila samostojno akcijo, je doživela neuspeh: to dokazuje bitka za Anglijo.

za kopensko vojsko in mornarico, katerih vloga naj bi bila omejena le na odpor, saj naj bi letalstvo samo premagalo sovražnika.

Tej doktrini sta se pozneje uprli italijanski general Amedeo Mecozzi in Francoz Camille Rougeron. Mecozzi sicer ni zanikal pomena samostojnih letalskih operacij, vendar pa je zahteval tudi tesno povezavo med letalstvom in kopensko vojsko ter med letalstvom in mornarico, in sicer z lovskimi letali, ki naj bi sestavljala večino letalskih sil. Rougeron je menil, da tehnika ne omogoča zgraditi takšnih letal, kakršna si je zamislil Douhet. Zavzemal se je za to, da letala ne bi prodirala daleč v sovražnikovo ozemlje in da naj bi zgradili vsestranski lovski bombnik.

Rekli smo že, da se nobena država ne spusti tako daleč, da bi svoje oborožene sile utemeljila le na eni vrsti orožja. Tako je bilo tudi z razvojem letalskih sil od leta 1918 do 1939. Ob začetku druge svetovne vojne pa so bile v posameznih državah le dobro opredeljene osnovne smernice. Z izjemo Italije, ki je bila sicer domovina Douheta in Mecozzija, vendar pa ni imela ne strateškega ne napadalnega (lovskega) letalstva, so bile države pripravljene.

Anglija je od leta 1941 poskrbela za samostojnost letalskih sil, potem pa je gradila močne eskadrile težkih bombnikov za nočne napade — in kljub temu imela tudi imenitna lovška letala »Hurricane« in »Spitfire«.

ZDA niso imele samostojnega letalstva, marveč so bile letalske sile razdeljene na mornarico in kopensko vojsko, se pravi, da so bila letala namenjena sodelovanju s kopensko vojsko in mornariškimi silami. Vendar je ravno kopenska vojska ZDA dala narediti težke bombnike za dnevne napade, ki so postali skoraj prototip poznejše »leteče trdnjave«. Ta letala so se še najbolj približala idealnemu Douhetovemu letalu. Ameriška mornarica pa je delala poskuse s torpednimi letali in bombniki za strmoglavno napadanje.

Japonska je bila zaradi svojega geografskega položaja nekako prisiljena v poseben način uporabe letalskih sil: v operacije z velikim akcijskim radijem, tako da je gradila letalonosilke ter torpedna letala in strmoglavce.

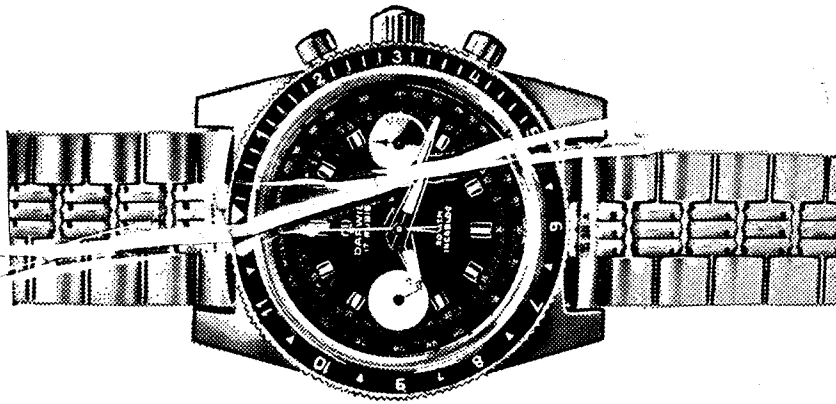
Nemčija je delala imenitna lovška letala, dobre lahke in srednje bombnike ter štuks: torej nobenih težkih bombnikov (z izjemo nekaj nič kaj posebnih izdelkov). S tega stališča je torej treba gledati na štuks ter njihove tehnične zmogljivosti.

Nadaljevanje prihodnjic

Biseri
proizvodnje

DARWIL

V vseh je vgrajen specialni mehanizem izredne preciznosti. Najnovejši urah DARWIL — vgrajen DARBLOCK, ki šteti vsako DARWIL uro proti udarcem in pretresom. DARWIL Superavtomatik SNOW STAR cronometer je pojem elegancije in točnosti. DARWIL LORD 71 Special Flat DARBLOCK. DARWIL LADY 71 DARBLOCK. ženska moda 1970. GENERALNO ŠVICARSKO ZASTOPSTVO

NUDIMO PO SVETOVNIH KONKURENČNIH CENAH NAJVEČJO IZBIRO NAKITA IZ 14, 18 IN 22 KARATNEGA KONTROLIRANEGA ZLATA.

Prodaja s posebno garancijo! Na zalogi vedno 600 modelov ur DARWIL in ARETTA. Ure znamke DARWIL in ARETTA lahko kupite tudi v specializiranih trgovinah in veletrgovinah v Jugoslaviji. Servisi so v vseh večjih mestih Jugoslavije. DARWIL — TRST, PIAZZA S. ANTONIO NUOVO 4/I-II

CENIK MALIH OGLASOV

Poizvedbe, vabila, objave, obvestila, zahvale in podobno — do 10 vrstic — 10 dinarjev. Če znaša besedilo več kot 10 vrstic, stane vsaka nadaljnja vrstica 1,50 din.

Objave s komercialno vsebino: do 10 vrstic 30 dinarjev, vsaka nadaljnja vrstica 5 dinarjev.

Pravni nasveti so za naročnike brezplačni, drugim zaračunavamo dejanske stroške, a največ do 15 dinarjev.

Osmrtnice (kratke nekrologe) objavljamo brezplačno, njihovih tekstov in pripadajočih fotografij ne honoriramo in ne vračamo.